

Výchova a vzdelávanie žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami alebo žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

Metodická príručka pre prácu so žiakmi
so zdravotným znevýhodnením a žiakmi
so všeobecným intelektovým nadaním

Zväzok 10

Výchova a vzdelávanie žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami alebo žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

Autorky

PaedDr. Renáta Póčova

PaedDr. Michaela Rumanková

Obsah

1. Charakteristika a vplyv autizmu a pervazívnych vývinových porúch na výchovu a vzdelávanie	6
2. Špecifiká výchovy a vzdelávania	16
2.1 Výchovno-vzdelávacie prístupy zohľadňujúce špecifiká žiaka	18
2.2 Metódy práce	19
2.3 Formy práce	22
2.4 Hodnotenie žiakov	24
2.5 Zapájanie žiakov do celoškolských podujatí	25
2.6 Možné prejavy správania žiakov a odporúčané podporné opatrenia	26
2.7 Nástroje podpory žiakov	31
2.8 Stratégie podpory žiakov	34
2.8.1 Vizualizácia	34
2.8.2 Štrukturalizácia	37
2.8.3 Žetónový systém (tokeny)	44
3. Úpravy vo výchove a vzdelávaní	45
3.1 Vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia	47
3.1.1 Slovenský jazyk a literatúra	48
3.1.2 Cudzí jazyk	53
3.1.3 Oblasť rozvoja komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností	57
3.1.4 Oblasť rozvoja grafomotorických zručností	65
3.2 Vzdelávacia oblasť Matematika a Informatika	73
3.2.1 Matematika	73
3.2.2 Informatika	78
3.3 Vzdelávacia oblasť Človek a príroda	83

3.3.1 Úprava metód	83
3.3.2 Úprava foriem	85
3.3.3 Úprava priestoru	85
3.3.4 Úprava hodnotenia	86
3.4 Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť	87
3.4.1 Úprava metód	87
3.4.2 Úprava foriem	89
3.4.3 Úprava priestoru	89
3.4.4 Úprava hodnotenia	90
3.5 Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce	91
3.5.1 Úprava metód	92
3.5.2 Úprava foriem	93
3.5.3 Úprava priestoru	94
3.5.4 Úprava hodnotenia	94
3.6 Vzdelávacia oblasť Umenie a kultúra	95
3.6.1 Výtvarná a hudobná výchova	95
3.7 Vzdelávacia oblasť Zdravie a pohyb	100
3.7.1 Úprava metód	102
3.7.2 Úprava foriem	104
3.7.3 Úprava priestoru	104
3.7.4 Úprava hodnotenia	105
4. Spolupráca a podpora	106
4.1 Spolupráca s ďalšími odborníkmi	106
4.2 Spolupráca s rodinou	111
Zoznam literatúry	112

Prílohy.....	113
Príloha 1.....	114
Príloha 2.....	116

PRACOVNÁ VERZIA

1. Charakteristika a vplyv autizmu a pervazívnych vývinových porúch na výchovu a vzdelávanie

Podľa Ostatníckovej et al. (2022) poruchy autistického spektra (ďalej len PAS) sú neurovývinové poruchy, ktoré sa prejavujú narušením sociálnej komunikácie a sociálnej interakcie, ako aj prítomnosťou obmedzených a opakujúcich sa vzorcov správania, záujmov alebo aktivít. Ostatníková et al. (2022) taktiež uvádzajú, že prejavy PAS sú prítomné od raného vývinu a majú výrazne individuálny charakter, pričom ich intenzita a kombinácia sa u jednotlivých osôb líši.

Z tohto dôvodu sa autizmus chápe ako spektrum, v ktorom sa potreby podpory pohybujú od miernych až po veľmi výrazné. Podľa Thorovej (2016) sa prejavy môžu kombinovať v rôznych nespočetných variáciách, a tak sotva nájdeme dvoch jednotlivcov s PAS s rovnakými prejavmi.

Ďalej uvádza, že v rámci PAS sa tak stretávame s jednotlivcami s rôznou rečovou úrovňou (od neverbálnych po ľudí jazykovo nadaných), s rôznymi intelektovými schopnosťami (od jednotlivcov s poruchami intelektu až po nadpriemerne nadaných), s rôznym stupňom sociálnych zručností a s rôznym záujmom o sociálny kontakt.

Podľa Thorovej (2016) „pervazívne vývinové poruchy patria k najzávažnejším poruchám detského mentálneho vývinu“. Autorka uvádza pojem pervazívny ako všetko prenikajúci, čo znamená, že vývin dieťaťa je narušený do hĺbky v mnohých smeroch.

Symptomatika pervazívnych vývinových porúch je veľmi rozsiahla a rôznorodá. To vyvolalo v praxi potrebu vzniku všeobecného termínu Poruchy autistického spektra (Thorová, 2016). Ostatníková et al. (2022) ďalej uvádzajú, že intelektové schopnosti detí s PAS sa pohybujú po celom spektre intelektových schopností od nadania cez priemer až po poruchy intelektu rôzneho stupňa (od ľahkého po hlboký stupeň mentálneho postihnutia) a pri poruchách intelektu je vždy prítomné narušené adaptívne správanie.

Podľa Ostatníckovej et al. (2022) narušenie adaptívneho správania môže byť pre jednotlivé oblasti nerovnomerné a sú rozdielne aj jeho úrovne, od úplne samostatných jednotlivcov, ktorí vedia svoje deficity kompenzovať až po jednotlivcov, ktorí potrebujú veľmi intenzívnu pomoc v každodennom živote. Ako uvádzajú Ostatníková et al. (2022) Medzinárodná klasifikácia chorôb (MKCH) je klasifikačný systém používaný v Európe. Ostatníková et al. (2022) ďalej

uvádzajú, že Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) od roku 2022 v Európe postupne zavádza jej 11. revíziu (MKCH – 11). V MKCH – 11, podobne ako v Diagnostickom a štatistickom manuáli DSM – 5 sa prestáva rozlišovať medzi jednotlivými diagnózami a zavádza sa zastrešujúci pojem – poruchy autistického spektra. V jej aktuálne platnej 10.revízii (MKCH – 10) sú PAS zahrnuté medzi pervazívne vývinové poruchy (PVP).

Pod PVP patria tieto diagnózy porúch autistického spektra:

– **Detský autizmus**

Stupeň závažnosti poruchy býva rôzny, od miernej formy (málo miernych symptómov) až po ťažkú (veľké množstvo závažných symptómov). Problémy sa však musia prejavíť v každej časti diagnostickej triády, v sociálnej interakcii, komunikácii a v stereotypných záujmoch. Aby mohla byť stanovená diagnóza, musia byť vývinové abnormality prítomné v prvých troch rokoch života (Thorová, 2016).

– **Atypický autizmus**

Diagnóza sa stanovuje, keď porucha vzniká po treťom roku života alebo keď chýbajú príznaky v niektorej časti diagnostickej triády. (Ostatníková et al., 2022)

– **Aspergerov syndróm**

Aspergerov syndróm je veľmi rôznorodý syndróm, ktorého symptomatika prechádza do normy. Má svoje špecifiká a problémy, ktoré môžu byť rovnako závažné, aj keď sa kvalitatívne líšia od ostatných porúch autistického spektra (Thorová, 2016). Aspergerov syndróm sa prejavuje rovnako ako autizmus deficitom v sociálnej interakcii, komunikácii a prítomnosťou stereotypných záujmov. Nie je tu však prítomné narušenie reči a mentálne postihnutie (Ostatníková, et al., 2022).

Podľa Thorovej (2016) kľúčovým pre diagnózu Aspergerov syndróm sú problémy v sociálnej komunikácii a v sociálnom správaní. Schopnosť rozumieť komunikácii a pravidlám správania je značne obmedzená a je v ostrom kontraste s celkovým dobrým až nadpriemerným intelektom a dobrými vyjadrovacími schopnosťami jednotlivca.

Človek s Aspergerovým syndrómom má ťažkosti hlavne v pragmatickej oblasti a vyznačuje sa tým, že si výroky druhých vysvetľuje doslovne. Problematicky sa zapája do kolektívu rovesníkov. Vyskytujú sa u neho často rituály a rutinné činnosti a prehĺbený, intenzívny záujem

o nejakú oblasť alebo činnosť. Ten má pre neho prioritu a dominuje aj v jeho konverzácií s druhými. Jednotlivci s aspergerovým syndrómom majú ťažkosti s porozumením pravidiel spoločenského správania. Taktiež problémy s neverbálnou komunikáciou, nedokážu sa orientovať v neverbálnych signáloch (výraz tváre, kontext danej situácie) a často sa u nich prejavuje doslovné chápanie. Veľmi ľahko podliehajú stresu. Adaptabilita býva znížená, ťažko zvládajú zmeny a rutiny.

Jednotlivci s Aspergerovým syndrómom môžu byť nadaní v rôznych oblastiach, napríklad v literárnej oblasti, v pamäťových schopnostiach, v matematike, môžu byť výtvarne nadaní, môžu mať vynikajúce logické uvažovanie. Môžu byť silne zameraní na určité témy, huževnatí, nerozptyľujú sa sociálnymi podnetmi a ich prípadné špecifické nadanie im môže pomôcť dosiahnuť vo svojom odbore špičkové výkony (Thorová, 2016).

– **Rettov syndróm**

Vyskytuje sa výlučne u dievčat. Symptomatika Rettovho syndrómu je rôznorodá, zahŕňa miernejšie i veľmi ťažké varianty (Ostatníková et al. 2022).

– **Iná detská dezintegratívna porucha**

Je charakteristická normálnym vývinom do približne dvoch rokov. Potom nasleduje rýchla strata dosiahnutých schopností v sociálnej oblasti, v komunikácii a správaní (Ostatníková et al., 2022).

– **Hyperaktívna porucha s mentálnou retardáciou a stereotypnými pohybmi**

Diagnóza združuje hyperaktívny syndróm, ťažký mentálny deficit a stereotypné pohyby. Sociálne narušenie nie je prítomné (Ostatníková et al., 2022).

V slovenskej legislatíve sa používa označenie autizmus alebo ďalšie pervazívne vývinové poruchy. Tento pojem vychádza z Medzinárodnej klasifikácie chorôb MKCH – 10. Metodický materiál sa vzťahuje ku skupine žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi poruchami a ku skupine žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi poruchami s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia. Na základe vyššie uvedeného textu a odbornej terminológie budeme pre zjednodušenie čítania a lepšiu prehľadnosť dokumentu v celom texte o týchto dvoch skupinách žiakov hovoriť len ako o žiakoch s PAS a žiakoch s PAS s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia (ďalej len žiaci s PAS s LMP).

V školskom prostredí sa poruchy autistického spektra prejavujú najmä v oblasti porozumenia sociálnym situáciám, komunikácie, správania, regulácie emócií a spracovania zmyslových podnetov, čo si vyžaduje systematické a individualizované podporné opatrenia.

Vzdelávacie potreby žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami a žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia (ďalej len žiaci s PAS a žiaci s PAS s ĽMP) vyplývajú z ich špecifického neurovývinového profilu.

Pre úspešné vzdelávanie je nevyhnutné tieto potreby identifikovať a systematicky zohľadňovať. Je dôležité zdôrazniť, že aj žiaci s dobrými intelektovými a jazykovými schopnosťami môžu mať významné špecifické potreby, ktoré nie sú na prvý pohľad viditeľné a majú vplyv na ich vzdelávanie.

Medzi charakteristiky, ktoré ovplyvňujú fungovanie žiaka s PAS v prostredí školy, patrí jeho potreba mať veci pod kontrolou. Žiak, ktorý má problém rozumieť sociálnym situáciám, hľadá bezpečie v možnosti organizovať si okolie podľa seba.

Chýba mu predvídateľnosť, zle rozumie sociálnym situáciám, a tak sa snaží si túto predvídateľnosť zabezpečiť úpravou správania druhých. V opačnom prípade sa dostáva do stresového stavu a napätia a nevie sa upokojiť. Kompenzáciu potreby predvídateľnosti mu môže zabezpečiť napríklad vizualizácia času a priestoru.

Druhou spoločnou charakteristikou je uprednostňovanie určitých aktivít alebo informácií. Zdá sa, že inteligencia ľudí s autizmom je skôr vizuálna ako verbálna. Zameranie na určité druhy informácií spôsobí, že jeho znalosti môžu byť v jednej oblasti na dobrej až výbornej úrovni, na druhej strane spôsobí nechuť byť aktívnym inde. Chýba motivácia k učeniu sa novým veciam, ktoré žiak považuje za nedôležité.

V prípade pridruženého ľahkého mentálneho postihnutia dochádza k súbehu kvalitatívnych deficitov typických pre PAS a kvantitatívneho zníženia kognitívnych schopností, čo sa prejavuje celkovým spomalením vývinu – napredovania a obmedzenou schopnosťou abstraktného myslenia.

Žiak s PAS s ĽMP potrebuje:

- zjednodušené učivo a prispôsobený obsah učiva (podľa individuálnych potrieb);
- viac opakovania, pomalšie tempo učenia;
- má zníženú schopnosť abstraktného myslenia;
- potrebu konkrétnych a názorných podnetov;
- individualizovaný prístup aj v obsahu učiva.

Základným princípom vzdelávania žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP je predvídateľnosť, štruktúra, vizualizácia, jednoznačnosť a funkčnosť učiva.

Ďalšie charakteristiky žiakov s PAS:

- Často nemusí porozumieť počutému alebo sa objavuje doslovné chápanie.
- Ťažkosti so spracovaním verbálnych pokynov.
- Problémy s časovou a priestorovou orientáciou.
- Reč môže byť málo funkčná, zložená z echolálie – opakovania počutého alebo z naučených fráz.
- Pri funkčnej reči môžu byť ťažkosti s nadväzovaním a udržiavaním konverzácie.
- Môže sa vyskytnúť nadmerná verbalizácia na obľúbenú tému, bez potreby komunikačného partnera (veľa rozpráva o svojich záujmoch, dožaduje sa, aby ho počúvali).
- Má ťažkosti v odčítaní mimiky a v správnom priradení emócií, s porozumením neverbálnej komunikácie (výrazy tváre, postoj tela, intonácia, gestá, očný kontakt a pod.).
- Myslenie je veľmi konkrétne, zamerané na detaily, nerozumie vtipu, prenesenému významu, irónii, sarkazmu, metaforám, skrytým významom, doslovne chápe slová, pravidlá a pod.
- Má problémy s generalizáciou (nie je pohár ako pohár). V širšom zmysle v školskom prostredí má problém prenášať naučené zručnosti z prostredia do prostredia, z osoby na osobu, zo situácie do situácie.
- Neporozumenie požiadavkám a situáciám sa často prejavuje ako problémové správanie (krik, odbiehanie, odmietanie, sebapoškodzovanie, verbálna aj fyzická agresia voči iným, ignorancia atď.).

- Sociálna neobratnosť – nevie sa zapájať primeraným spôsobom do aktivít, má sťažené fungovanie so spolužiakmi a učiteľmi.
- Neprimerané reagovanie na sociálne podnety.
- Ťažkosti pri zvládaní zmien, organizácii činnosti a pracovného postupu, potrebuje byť informovaný o každej zmene.
- Poruchy zmyslového vnímania v zmysle hypersenzitivity alebo hyposenzitivity, ktoré ovplyvňujú správanie žiaka, jeho učenie, či fungovanie v triede.
- Ťažkosti v prispôsobovaní sa ostatným, kolektívu.
- Žiak môže mať problémy zapojiť sa spontánne do voľnej hry alebo interakcie so spolužiakmi počas prestávky bez podpory dospelého.
- Neštruktúrované situácie (voľná hra, prestávky) zvyšujú u žiaka mieru neistoty a napätia. Žiak potrebuje počas prestávok jasnú štruktúru a usmernenie.
- Potrebuje osloviť menom hneď na začiatku interakcie, keď sa mu zadáva otázka či pokyn.
- Žiak môže mať problém rozhodovať pri výbere z možností.
- Ťažkosti s nadväzovaním očnému kontaktu. Keď sa pri komunikácii žiak nepozera do očí/tváre, nemusí to znamenať, že sa nie je sústredený na osobu.

Medzi silné stránky žiakov s PAS patria:

- Intelektové schopnosti – časť žiakov s PAS dosahuje nadpriemerné intelektové schopnosti. Špecifický talent alebo záujmy – obsesívny záujem o isté témy môže byť aj výhodou. Môže viesť k hlbokému pochopeniu témy alebo k výberu budúcej kariéry. Je potrebné, aby učiteľ tieto záujmy u žiaka identifikoval a naďalej rozvíjal.
- Výborné pamäťové schopnosti – prevažne vizuálna pamäť a schopnosť manipulovať s 3D obrazmi. Žiaci sú výborní pri vizuálno-priestorových úlohách, majú výbornú pamäť na fakty, číselné údaje, čítanie, hudbu a vizuálne detaily.
- Špecifické izolované schopnosti – prevažne v oblastiach ako pamäť, čítanie, hudba, kreslenie, počítanie.
- Zameranie sa na detaily, presnosť a dôslednosť.

Medzi slabé stránky žiakov s PAS patria:

- Problémy s porozumením školského poriadku – ťažkosti s chápaním očakávaní, pravidiel, ťažkosti s presunmi medzi aktivitami, náročné prispôsobovanie sa zmenám v rutinách.
- Učenie a motivácia – nízka flexibilita myslenia, problémy s viackrokovými úlohami, slabé výkony v exekutívnych funkciách: plánovanie, pamäť, samoregulácia, ťažkosti s vypracovaním alebo dokončením úlohy mimo ich záujmu.
- Sociálna interakcia a komunikácia – ťažkosti s nadviazaním a udržiavaním konverzácie, ťažkosti v spolupráci so spolužiakmi, s porozumením neverbálnym signálom, uprednostňovanie dospelých nad rovesníkmi. Slabá schopnosť porozumieť, že iní ľudia môžu mať odlišné myšlienky a pocity.
- Nedostatočné filtrovanie informácií a nedostatočné venovanie pozornosti relevantným podnetom.
- Ťažkosti vysporiadať sa s vecami, ktoré ich nezaujímajú alebo sa nezdajú byť zmysluplné.
- Môžu mať problém so zmenami a neočakávanými situáciami (napr. suplovanie, zmena učebne, úprava rozvrhu, neočakávané úlohy).
- Percepčný systém zameraný na detaily (spracovanie informácií zamerané na malé detaily) sťažuje prepojenie informácií, vnímanie celkového obrazu a zvýraznenie dôležitých prvkov.
- Rozdiely v exekutívnych funkciách, ako plánovanie, organizácia, prechod z jednej činnosti na druhú, odhad času, dokončenie úloh, kontrola správania, ťažkosti s prispôbovaním sa neštruktúrovaným a novým situáciám.

Senzorické spracovanie podnetov

Žiaci môžu spracovávať zmyslové podnety odlišným spôsobom. Bežné podnety školského prostredia (hluk, svetlo, dotyk, pachy, pohyb) môžu byť pre nich nadmerne intenzívne, rušivé alebo naopak nedostatočne vnímané. Tieto odlišnosti môžu výrazne ovplyvňovať správanie, sústredenie, učenie aj emocionálnu pohodu žiaka v škole.

Typy senzorických reakcií:

- Hypersenzitivita – zvýšená citlivosť na podnety (napr. hluk, svetlo, pach, jedlo, dotyk).
- Hyposenzitivita – znížená citlivosť, potreba silnejších podnetov.
- Senzorické vyhľadávanie – aktívne vyhľadávanie určitých zmyslových podnetov.
- Senzorické preťaženie – stav, keď žiak nedokáže spracovávať množstvo podnetov z prostredia a reaguje úzkosťou, podráždením, únikom alebo neprimeraným správaním.

Môže ísť o:

- precitlivenosť (hluk, svetlo, dotyk, jedlo, pachy);
- zníženú citlivosť;
- vyhľadávanie intenzívnych podnetov.

V školskom prostredí môže byť problematické:

- hlučné prostredie;
- preplnené priestory;
- intenzívne osvetlenie;
- rôzne pachy (napr. čistiace prostriedky, jedlo, kuchyňa, deodoranty);
- telesná blízkosť iných osôb.

Senzorické preťaženie môže viesť k:

- únave;
- zníženej koncentrácii;
- podráždeniu a úzkosti;
- emočným výbuchom;
- meltdownu – intenzívnej, neúmyselnej reakcii nervového systému na senzorické preťaženie, ktorá nie je prejavom zámerného správania. Žiak dočasne stráca schopnosť regulovať svoje správanie a emócie.

Ak vidíte, že žiak začína byť preťažený, potrebné je zabezpečiť zníženie stimulácie:

- Tichá zóna: Miesto v triede alebo v škole, kde je prítomie a ticho. Napríklad vak na sedenie, kde si žiak môže dať protihlukové slúchadlá proti hluku.
- Pomôcky: Slúchadlá proti hluku, slnečné okuliare alebo stimulačné senzorické pomôcky (napr. „fidget spinner“, antistresové loptičky, „pop-it“).
- Jasná štruktúra a predvídateľnosť znižuje úzkosť, veľmi dobre môže pomôcť vizualizovaný rozvrh hodín.
- Pauzy: Možnosť na chvíľu odísť a „vydýchať sa“ ešte predtým, než príde k reakcii na preťaženie.

Vplyv senzorického preťaženia na učenie a správanie:

- Znížená schopnosť sústrediť sa v senzoricky náročnom prostredí.
- Zvýšená únava, podráždenosť alebo únikové správanie.
- Zdanlivá nepozornosť alebo odmietanie práce môže byť prejavom senzorického preťaženia, nie nezáujmu.

Odporúčania pre pedagogickú prax:

- Vnímať správanie žiaka v kontexte jeho senzorických potrieb.
- Predchádzať preťaženiu úpravou prostredia a štruktúry hodiny.
- Umožniť žiakovi používať senzorické pomôcky.
- Naučiť žiaka identifikovať svoje potreby a pýtať si senzorickú pomôcku (slúchadlá proti hluku).
- Ak škola disponuje multisenzorickou miestnosťou Snoezelen, zabezpečiť jej využívanie podľa potrieb žiaka.
- Spolupracovať so školským podporným tímom a rodičmi.
- Pravidelne vyhodnocovať účinnosť senzorických opatrení.
- Ak dôjde k meltdownu, neúmyselnej reakcii žiaka na preťaženie; učiteľ by mal zachovať pokoj, znížiť množstvo podnetov v prostredí (napr. hluk, svetlo, prítomnosť spolužiakov), zabezpečiť bezpečie žiaka aj okolia, nevyžadovať okamžitú komunikáciu, ale umožniť, aby prejavy meltdownu prirodzene odznievali. Po jeho odznení sa žiak postupne upokojuje, pričom je vhodné zabezpečiť mu pokojné prostredie a poskytnúť mu dostatok času na zotavenie.

Stimulácia, stimming

U žiakov sa môže vyskytovať sebastimulačné správanie, ide o prirodzený spôsob sebaregulácie, ktorý pomáha zvládať senzorické podnety, emócie alebo vyjadrovať radosť, napätie alebo stres. Môže sa prejavovať rôznymi formami, napríklad opakovanými pohybmi, kývaním, mávaním rukami, cmúľaním, žuvaním, zvukmi, opakovaním fráz, zameraním zraku napríklad na svetlá alebo rotačné predmety, manipuláciou s predmetmi, dotýkaním sa rôznych textúr.

Väčšina stimulačných prejavov je neškodná a pre žiaka funkčná, preto by nemala byť automaticky potláčaná, ak výrazne nenarúša každodenné fungovanie a učenie. Je vhodné žiakovi umožniť upokojiť sa a zvládnuť napätie, napríklad poskytnúť antistresové loptičky, iné pomôcky na sebareguláciu alebo krátku prestávku na uvoľnenie a relax. A zamerať sa na identifikáciu stresu (napríklad hluk, veľa podnetov v prostredí, únava).

Zdroj: Michaela Rumanková, vlastná tvorba

Obrázok 1 Senzorické pomôcky

2. Špecifiká výchovy a vzdelávania

Vzdelávacie potreby žiakov vyplývajú z ich špecifického neurovývinového profilu. Pre úspešné vzdelávanie je nevyhnutné tieto potreby identifikovať a systematicky zohľadňovať prostredníctvom podporných opatrení v súlade s platnou legislatívou.

Jednou zo základných charakteristík je nerovnomerný profil schopností. Žiak môže dosahovať veľmi dobré výsledky v jednej oblasti, zatiaľ čo v inej oblasti môže potrebovať výraznú podporu. Táto nerovnomernosť môže viesť k nesprávnym interpretáciám, napríklad k očakávaniu rovnakého výkonu vo všetkých oblastiach alebo naopak k podceňovaniu schopností.

Medzi dôležité špecifiká úspešného vzdelávania žiakov patrí rešpektovanie individuálneho štýlu učenia, znižovanie stresu a zohľadnenie porúch zmyslového vnímania žiaka. Individuálny výchovno-vzdelávací program (ďalej len IVP) pre žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP je kľúčový dokument, ktorý zabezpečuje systematickú, individualizovanú a odbornú podporu vo vzdelávaní. Jeho cieľom je prispôbiť vzdelávací proces špecifickým potrebám žiaka a podporiť jeho maximálny rozvoj.

IVP sa vypracúva na základe odporúčaní zariadenia poradenstva a prevencie (ZPP) v súlade s platnou legislatívou. Vypracovanie IVP pre žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP je mimoriadne dôležité, pretože rešpektuje ich špecifické potreby, spôsob učenia a spracovania informácií. IVP zabezpečuje, aby vzdelávanie nebolo jednotné pre všetkých, ale aby vychádzalo z reálnych schopností, silných stránok a špecifických potrieb konkrétneho žiaka.

Vhodné je vytvoriť ešte pred nástupom žiaka do školy prostredie, ktoré bude poskytovať bezpečie a stabilitu. Každý žiak s PAS a žiak s PAS s ĽMP je jedinečný a vyžaduje si prispôsobené metódy a stratégie. Základom efektívneho vzdelávania týchto žiakov je preto individualizovaný prístup.

Desať krokov, ktoré môže učiteľ urobiť, aby pomohol žiakom s bezproblémovým nástupom do školy:

1. Nadviazanie kontaktu s rodinou žiaka ešte pred začiatkom školského roka. Ak je to možné, vhodné je zaslať rodine vopred formulár, do ktorého zapíše informácie o silných stránkach, spúšťačoch správania, ťažkostiach a osvedčených stratégiách ich riešenia. Odporúča sa povzbudiť rodičov, resp. zákonných zástupcov, aby kontaktovali školu a podelili sa o svoje postrehy so školským podporným tímom.
2. Na základe informovaného súhlasu zákonného zástupcu kontaktovať bývalú školu žiaka (materskú, základnú školu) a učiteľov, ktorí už s konkrétnym žiakom pracovali. Takto možno nadviazať na osvedčené postupy a stratégie, ktoré sa v práci so žiakom ukázali ako efektívne a tiež nadviazať na to, čo v práci so žiakom fungovalo.
3. Vytvorenie jednoduchých a jasných triednych pravidiel. Žiaci nemusia pravidlám porozumieť automaticky a intuitívne, no keď ich pochopia, často sa ich držia dôslednejšie.
4. Príprava vizuálneho rozvrhu prvého dňa (vopred žiakom ukáže, čo môžu v prvý deň očakávať), pričom jeho forma (obrázky, piktogramy, text) musí byť prispôsobená úrovni žiaka – najlepšie je tento rozvrh prvého dňa poslať rodičom ešte pred nástupom do školy.
5. Ponúknutie možnosti navštíviť školu/triedu ešte pred nástupom. Prvé dojmy sú dôležité. Vytvorí sa tak možnosť spoznať prostredie triedy a školy bez stresu a hluku.
6. Prehľadné usporiadanie triedy s jasne označenými priestormi (jasné označenie jednotlivých zón a udržiavanie prehľadnosti priestoru), čo napomáha zníženiu stresu u žiakov a podporuje ich samostatnosť.
7. Zabezpečenie umiestnenia žiaka čo najďalej od rušivých podnetov (napríklad vedľa klieťky so zvieratkom, okien, počítača, či iných senzoricky intenzívnych podnetov). Zvuky, pachy a svetlo môžu títo žiaci vnímať výrazne silnejšie.
8. Minimalizovanie výzdoby triedy (nadbytok vizuálnych podnetov môže zahlcovať a odpútať pozornosť žiaka).
9. Vytvorenie oddychového kútika alebo senzorického priestoru. Môže ísť o miesto s kobercom, vakom, plyšovými či tichými hračkami. Pre mnohých žiakov je to priestor na oddych, pre žiakov s PAS môže byť doslova záchranou.
10. Učiteľ by mal pôsobiť pokojne, sebaisto a predvídateľne, pretože jeho istota a vnútorný pokoj pozitívne ovplyvňujú prežívanie bezpečia a správania žiakov.

2.1 Vzdelávacie prístupy zohľadňujúce špecifiká žiaka

Vzdelávanie žiaka s PAS a žiakov s PAS s ĽMP si vyžaduje premyslený a individualizovaný prístup zo strany učiteľov. Vychádzame a začíname vždy na aktuálnej vývinovej úrovni žiaka v konkrétnej oblasti. To vyžaduje dôkladnú pedagogickú diagnostiku zo strany učiteľov, odborných zamestnancov a školského podporného tímu.

Východiskom pre diagnostiku je systematické pozorovanie a hodnotenie správania žiaka, jeho reakcií, ako aj posudzovanie vhodných/nevhodných prejavov, reciprocitu v komunikácii a schopnosti nadväzovania sociálnych vzťahov s rovesníkmi. Súčasťou diagnostického procesu je aj sledovanie miery senzitivity a úrovne adaptívneho správania, prijímania pravidiel.

Uvedené faktory môžu v značnej miere ovplyvňovať priebeh a efektivitu vzdelávacieho procesu a nadobúdanie nových zručností. Veľmi dôležitým prvkom podpory je jasná štruktúra a vizualizácia prostredia, úloh, následnosti činností a času.

Žiaci často potrebujú mať prehľad o tom, čo ich čaká – čo, kedy a akým spôsobom budú robiť. Pomôcť môže časový rozvrh, vizuálne pomôcky, konkrétne piktogramy a motivačné prvky, ktoré zvyšujú orientáciu v čase aj v priestore. Zároveň platí zásada: "vidieť znamená vedieť" – vizualizácia informácií im uľahčuje porozumenie a orientáciu. Kľúčové je aj porozumenie autizmu zo strany učiteľa. Učiteľ by mal disponovať znalosťami o špecifikách autizmu a poznať základné metódy a stratégie práce, ktoré sú pre žiakov s PAS podporné a efektívne.

Účinné je, ak je učiteľ vnútorne motivovaný, flexibilný a pripravený pracovať s individuálnym tempom žiaka. Dôležitou súčasťou podpory je kvalitné zmapovanie silných a slabých stránok žiaka, na ktorých je možné budovať ďalší rozvoj.

Súčasťou diagnostiky by mala byť aj identifikácia zmyslového vnímania žiaka – teda rozpoznanie prípadnej hypersenzitivity alebo hyposenzitivity, ktoré môžu výrazne ovplyvniť správanie aj učenie. Pravidelné ocenenie úsilia a malých krokov sú pre žiakov veľmi motivujúce a podporujú ich sebadôveru. Efektívna motivácia, rešpektujúci prístup a dôsledná individualizácia sú teda kľúčovými faktormi úspešného začlenenia žiaka do školského prostredia.

Cieľom pomoci je umožniť žiakovi využiť schopnosti a osvojiť si zručnosti v maximálnej možnej miere. Pokiaľ žiakovi zaistíme štrukturované a predvídateľné prostredie, ktoré mu umožní

porozumieť okoliu, orientovať sa v čase, priestore a vzťahoch, budeme klásť dôraz na nácvik funkčnej komunikácie a sociálneho správania, pripravíme pôdu pre jeho efektívne zvládanie problémov.

2.2 Metódy práce

Metódy vyučovania sa prispôbujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií každého jedného žiaka. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté úrovne v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a spôsobu komunikácie, ako aj v kognitívnej, sociálnej a motorickej oblasti, pričom tieto oblasti sú identifikované na základe odborného vyšetrenia v zariadeniach poradenstva a prevencie (ZPP).

Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, bezchybné učenie, rozčlenenie úloh na kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby. Pre žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP je nevyhnutné používať pracovné metódy prispôbené individuálnym potrebám, ako sú štruktúrované a vizuálne podporované úlohy, jasné očakávania a vedomé začleňovanie prestávok podľa potrieb žiaka.

Zabezpečiť štruktúru a predvídateľnosť.

- Žiaci majú často silnú potrebu štruktúry a predvídateľnosti. Nepredvídateľné zmeny, nejasné pokyny alebo neorganizované prostredie môžu viesť k úzkosti, frustrácii a problematickému správaniu. Naopak, štruktúra a vizualizácia slúžia k podpore nezávislosti, flexibility a emočnej regulácii.

Vizuálne pomôcky

- Vizuálne rozvrhy a inštrukcie, časovače, farebné označenie, organizéry, plány, uľahčujú orientáciu v čase a priestore a pomáhajú pri samostatnom vykonávaní činností.
- Kontrolný hárok úloh pre žiaka. „Checklist“ je jednoduchý vizuálny zoznam úloh, ktorý žiakovi pomáha orientovať sa v priebehu hodiny a sledovať plnenie jednotlivých úloh. Úlohy sú zoradené v poradí a pri každej je políčko na zaškrtnutie po jej splnení.
- Pri frontálnej práci je dôležitá jasná, konkrétna a krátka verbálna komunikácia, osloviť žiaka menom, overiť si porozumenie úlohám a zadaniu.

- Používať jasnú, stručnú a doslovne interpretovateľnú komunikáciu, pričom je užitočné používať aj rozvrh práce, ktorý ukazuje poradie úloh.
- Samostatná práca by mala využívať vizuálne označený pracovný priestor, štruktúrované pracovné listy s jasnými pokynmi. Odporúča sa používať uzavreté úlohy s jasným začiatkom a koncom, pri ktorých existuje jedno správne riešenie alebo presne vymedzený okruh správnych odpovedí, napríklad žiak vyberá z možností A/B/C, dopĺňa konkrétne slovo, číslo alebo výraz.
- Prispôbiť tempo, obsah a formát učenia špecifickým potrebám žiaka a podporiť ho vizuálnymi pomôckami.
- Skupinová práca je úspešná, ak je správne štruktúrovaná, s jasne definovanými úlohami, pridelenými rolami pre členov a pravidelnou spätnou väzbou od učiteľa. Pre niektorých žiakov s PAS však môže byť skupinová práca náročná, najmä z dôvodu ťažkostí v sociálnej interakcii, potrebe predvídateľnosti a zníženej schopnosti orientovať sa v dynamike skupiny. Z tohto dôvodu je vhodné zavádzať ju postupne, začínať v menších a jasne štruktúrovaných skupinách, postupne zvyšovať mieru zapojenia žiaka a poskytovať mu dostatočnú podporu a jasné inštrukcie zo strany učiteľa.
- Ak je to potrebné, poskytnúť krátku nápovedu, ktorá žiakovi pomôže zorientovať sa v úlohe a nasmeruje ho k správne postupu alebo navedie na riešenie. Cieľom je podporiť jeho samostatnosť a porozumenie zadaniu.
- Nápomocné môže byť opakovanie alebo preformulovanie pokynov rôznymi spôsobmi.
- Poskytovať pokyny po krokoch, nie v dlhých sekvenciách, kombinovať verbálny pokyn s vizuálnou oporou.
- Využívať demonštráciu a názorné ukážky.
- Rozdeľovať úlohy na menšie zvládnuteľné časti.
- Znížiť počet úloh a poskytnúť dlhší čas na spracovanie.
- Vopred oboznámiť žiaka s obsahom a priebehom aktivity, zabezpečiť predvídateľnosť, podľa potreby umožniť aj predbežné oboznámenie sa s učivom doma.
- Prepájať učivo so záujmami žiaka.
- Poskytovať dostatok času na spracovanie informácie a premyslenie odpovede.

- Akceptovať prestávky, možnosť oddychu, zohľadňovať možné preťaženie a prestimulovanie žiaka.
- Zameriť sa na emocionálnu reguláciu a odlišnosti v zmyslovom spracovaní a vnímaní žiakov. Každý žiak má jedinečný a špecifický senzorický profil, pričom každý žiak môže reagovať na zmyslové podnety odlišným spôsobom. U mnohých žiakov sa vyskytuje hypersenzitivita (zvýšená citlivosť) alebo hyposenzitivita (znížená citlivosť) na rôzne zmyslové podnety, ako sú zvuky, svetlo, jedlo, dotyk, pachy. Tieto osobitosti môžu výrazne ovplyvňovať ich schopnosť sústrediť sa, učiť sa a primerane fungovať v prostredí triedy, či školy.

The image shows a worksheet titled "MATEMATIKA" with the date "12.6.2026" in the top right corner. It lists four tasks, each followed by a checkbox. A blue pen is visible on the right side of the worksheet.

Task	Completion
1. Pracovný zošit - slovná úloha str. 5 / cvičenie 3	☐
2. Pracovný zošit - vypočítaj a doplň str. 5 / cvičenie 4	☐
3. Prepíš do zošita príklady z tabule	☐
4. Zapíš do zošita domácu úlohu	☐

Obrázok 2 Príklad Kontrolného zoznamu pre žiaka na hodine matematiky, kde si zaškrtné splnené úlohy.

Zdroj 2 Obrázok vytvorený pomocou AI Chat GPT, 2026

2.3 Formy práce

Pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) je nevyhnutné používať pracovné formy prispôbené individuálnym potrebám a osobitostiam, pretože tradičná frontálna výučba alebo hlučné skupinové úlohy môžu vyvolávať neporozumenie požiadavkám, úlohám a pokynom a viesť k preťaženiu a úzkosti. Dôležitý je diferenciálny prístup, vytvorenie takého prostredia, v ktorom sa žiak môže vzdelávať a zapájať svojím vlastným tempom a spôsobom, ktorý rešpektuje jeho špecifické potreby. Diferenciálny prístup sa využíva v inkluzívnej triede pre všetkých žiakov, keďže podporuje úspešnosť a zrozumiteľnosť výučby pre každého, lepšiu koncentráciu a celkové pozitívne učebné prostredie.

Využitie diferencovanej výučby:

- Žiak dostáva zadania primerané svojmu tempu, schopnostiam a vývinovej úrovni, ktorá môže byť v jednotlivých oblastiach nerovnomerná (nerovnomerný vývinový profil žiaka).
- Úprava hodnotenia – dôraz na slovné hodnotenie, dôslednejšia spätná väzba, menej stresujúce formy skúšania.
- Umožniť žiakovi alternatívne formy výstupu, pričom cieľom tohto prístupu je zníženie stresovej záťaže a umožnenie lepšieho preukázania vedomostí a zručností, nie znižovanie nárokov na žiaka. Ak je to potrebné, tak:
 - preferovať ústnu odpoveď 1:1 pred odpoveďou pri tabuli, nevyžadovať vždy verejnú odpoveď pred triedou;
 - umožniť odpoveď vo vopred dohodnutom čase, napríklad individuálne počas vyučovania, počas konzultačných hodín alebo po vyučovaní.
- Podpora rozvoja sociálnych a komunikačných zručností – aktivity podporujúce začlenenie do kolektívu. Napríklad spolupráca v malých skupinách, vo dvojiciach, kooperatívne hry s pravidlami, rolové hry, spoločné projekty v malých skupinách.
- Dôležité je vytvárať príležitosti na rozvoj sociálnych a komunikačných zručností prostredníctvom aktivít podporujúcich zapojenie do kolektívu. Ak je to vzhľadom na špecifické potreby žiaka vhodné, môže byť prínosné aj uprednostnenie individuálnej práce a následné postupné zapájanie žiaka do kolektívu. Je však potrebné zachovať rovnováhu medzi individuálnou a skupinovou formou práce, pričom cieľom nie je izolácia žiaka, ale jeho postupné a bezpečné začleňovanie do sociálnych situácií.

- Zabezpečiť prácu vo dvojici s podporujúcim spolužiakom.
- Pri skupinovej práci dbať na jasné pravidlá, rozdelenie úloh a rolí (zvyšuje to zrozumiteľnosť a efektivitu), určiť úlohu žiaka s autizmom v skupine, vizuálne zapísať postup, určiť konkrétny výstup.
- Pri testovaní je vhodné zabezpečiť nízkopodnetové prostredie, ktoré minimalizuje rušivé vplyvy.
- Zabezpečiť senzorické pomôcky podľa individuálneho senzorického profilu žiaka (napr. slúchadlá na tlmenie hluku, záťažová deka, gumové expandéry na stoličku, stláčacie antistresové loptičky, mäkké sedacie vaky alebo hojdacie kreslo). Takéto pomôcky môžu podporiť reguláciu zmyslového vnímania, znížiť napätie a zlepšiť schopnosť sústredenia žiaka.

Diferenciácia úloh môže zahŕňať najmä:

- rozsah a náročnosť úloh;
- počet krokov v úlohe;
- mieru abstrakcie;
- tempo a čas na splnenie úlohy.

2.4 Hodnotenie žiakov

Hodnotenie žiakov s PAS má osobitné špecifiká, ktoré vyžadujú individualizovaný prístup a zohľadňovanie ich špecifických potrieb a charakteristík. Dôležité je, aby hodnotenie vychádzalo z vlastného progresu žiaka a jeho individuálneho vývoja, nie z porovnania so spolužiakmi.

Vhodné je hodnotiť pokrok na základe cieľov stanovených v IVP, pričom je potrebné brať do úvahy deficit v komunikácii, expresii a recepcii, ktoré sú u žiakov s autizmom bežné. Cieľom hodnotenia je poskytnúť spätnú väzbu o dosiahnutom pokroku, nie vytvárať ďalší zdroj stresu. Vopred dohodnutá forma skúšania zníži stres, neistotu a podporí výkon pri skúšaní.

Pri hodnotení je dôležité dávať pozitívnu spätnú väzbu, oceniť každý malý krok a zvýšiť sebavedomie žiaka, aby sa nevytváral pocit zlyhania alebo demotivácie.

- Hodnotiť reálne dosiahnuteľný výkon vzhľadom na individuálne možnosti.
- Pri hodnotení sa musí zohľadňovať IVP a podporné opatrenia.
- Pri hodnotení sa zamerať aj na postup práce a pokrok, nie len výsledok.
- Umožniť alternatívne preukázanie vedomostí:
 - ústne;
 - vizuálne;
 - prakticky;
 - s oporou;
 - prostredníctvom digitálnych technológií (prezentácie, online kvízy (napr. Kahoot, Quizz, Quizlet atď.).
- Úpravy podmienok hodnotenia:
 - čas, brať do úvahy pomalšie tempo;
 - rozsah testu;
 - náročnosť testu;
 - forma testu.
- Ak si to osobitosti žiaka vyžadujú, rozdeliť testovanie a skúšanie na menšie časti.
- Umožniť žiakovi skúšanie v prostredí s nižšou záťažou, tichá miestnosť s menším množstvom podnetov.
- Používať priebežnú spätnú väzbu.

- Využívať pozitívne posilňovanie (pochvala, odmena, žetónový systém odmien, obľúbená aktivita).
- Znížiť stres z nepredvídateľného vyvolávania.
- Uprednostniť hodnotenie pokroku a formatívne hodnotenie pred normatívnym hodnotením a porovnávaním výkonu žiaka s výkonom iných žiakov.
- Pri skúšaní a hodnotení by mal žiak vopred vedieť, čo sa bude hodnotiť, aké sú kritériá, aký je očakávaný rozsah, akou formou bude hodnotený a aký typ odpovede je požadovaný.
- Pri skúšaní poskytnúť možné úpravy, a to predĺžený čas, pokojnejšie prostredie, písomnú namiesto ústnej odpovede alebo naopak uprednostniť ústnu skúšku pred písomnou (závisí to od osobitostí každého žiaka).
- Pri ústnom skúšaní používať jasné a konkrétne otázky, poskytnúť čas na premyslenie a umožniť doplňujúce vysvetlenie.
- Hodnotenie zamerané viac na obsah ako na pravopis.
- Hodnotenie podľa pokroku v IVP, nielen podľa štandardov pre neurotypických žiakov.

2.5 Zapájanie žiakov do celoškolských podujatí

Žiaci môžu mať ťažkosti so spracovaním senzorických podnetov, ako je hluk, pohyb väčšieho množstva osôb, intenzívne svetlo, pachy, neorganizované presuny či zmeny v bežnom režime. Takéto situácie sa často vyskytujú počas hromadných školských podujatí a môžu u žiaka vyvolávať stres, neistotu alebo senzorické preťaženie.

Účasť na celoškolských aktivitách má významný sociálny a výchovno-vzdelávací prínos – podporuje rozvoj sociálnych a komunikačných zručností, pocit spolupatričnosti a inklúziu. V súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania a platnou školskou legislatívou nie je vhodné žiaka z týchto podujatí vylučovať.

Škola je povinná vytvárať podmienky na rovnaký prístup ku vzdelávaniu a zabezpečiť primerané úpravy (tzv. podporné opatrenia) podľa individuálnych potrieb žiaka. Dôležitá je primeraná príprava žiaka, predvídateľnosť situácie a individualizovaný prístup, ktorý zohľadňuje jeho potreby a možnosti.

Učiteľ by mal zvážiť najmä dĺžku času, ktorý žiak na podujatí strávi. Žiak sa môže zúčastniť len časti programu, pričom čas účasti je možné postupne predlžovať podľa toho, ako situáciu zvláda. Vhodné je tiež umožniť žiakovi prispôbiť si prostredie – napríklad stáť alebo sedieť na okraji skupiny, pozorovať aktivitu bez priameho zapájania sa alebo používať slúchadlá na tlmenie hluku. Podpornými stratégiami môžu byť aj sociálne príbehy, vizuálne rozvrhy alebo krátke vysvetlenie priebehu podujatia. Takéto pomôcky pomáhajú žiakovi lepšie pochopiť, čo ho čaká, kde sa bude aktivita konať a ako dlho bude trvať. Cieľom je vytvoriť bezpečné a zrozumiteľné prostredie, ktoré umožní žiakovi zapojiť sa do spoločnej aktivity v miere, ktorá je pre neho zvládnuteľná.

2.6 Možné prejavy správania žiakov a odporúčané podporné opatrenia

Žiaci s PAS môžu v školskom prostredí prejavovať rôzne špecifické formy správania, ktoré súvisia s ich ťažkosťami v oblasti sociálnej komunikácie, regulácie správania, exekutívnych funkcií alebo spracovania senzorických podnetov.

Tieto prejavy sa môžu objavovať počas vyučovania, pri organizácii práce, v sociálnych interakciách so spolužiakmi alebo pri zvládaní zmien a náročných situácií. V tabuľke sú uvedené príklady častejších ťažkostí, ktoré sa môžu u žiakov v triede objaviť, spolu s možnými pedagogickými stratégiami a podpornými opatreniami, ktoré môžu pomôcť pri ich riešení.

Tabuľka 1 Príklady ťažkostí žiaka ich a možných riešení

Ťažkosti žiaka	Možné riešenia / podporné opatrenia
Nezotrvá na svojom mieste. Nepýta si povolenie opustiť triedu.	– Jasne označiť miesto žiaka v triede (vizuálne – farba, symbol). – Zaviesť dohodnutý signál alebo kartičku na opustenie miesta/triedy. – Vopred určiť čas a spôsob pohybu po triede (napr. hygienická prestávka).
Nečaká, kým príde na rad. Vyrúša ostatných.	– Učiť žiaka čakať pomocou vizuálnych pomôcok. – Poskytnúť alternatívnu aktivitu počas čakania. – Postupne predlžovať čas čakania.
Berie veci, ktoré mu nepatria.	– Označiť osobné a spoločné pomôcky (farby, symboly). – Učiť pravidlá vlastníctva pomocou obrázkov a konkrétnych situácií. – Trénovať pýtať si vecí modelovaním situácie.
Dokončí úlohu príliš skoro alebo príliš neskoro.	– Diferencovať čas na prácu. – Pripraviť preferované doplnkové úlohy (nie ako trest). – Používať vizualizáciu času a krokov úlohy.
Vykrikuje odpovede, komentuje spolužiakov alebo výklad učiteľa.	– Zaviesť jasné pravidlá: „Hovorím, keď mám zdvihnutú ruku a som vyvolaný.“ „Neskáčem druhému do reči.“ – Dohodnúť prijateľný spôsob dopĺňania výkladu učiteľa. – Využiť špecifické záujmy žiaka na riadené zapájanie sa.
Nevhodným spôsobom si vyžaduje pozornosť.	– Posilňovať vhodné formy žiadania pozornosti. – Ignorovať nevhodné prejavy, ak to situácia umožňuje. – Poskytovať pravidelnú pozitívnu spätnú väzbu.
Nezapája sa do aktivít s rovesníkmi.	– Modelovať sociálne správanie. – Pracovať v dvojiciach alebo malých skupinách.
Trvá na nemennosti, opakuje rovnaké témy.	– Vopred oznamovať zmeny a vizualizovať ich. – Časovo ohraničiť obľúbenú tému. – Postupne rozširovať okruh tém.

Ťažkosti žiaka	Možné riešenia / podporné opatrenia
Je nepokojný počas vyučovania.	- Umožniť používanie fitlopty, senzorických podsedákov, manipulačných pomôcok. - Zaraďovať krátke pohybové prestávky.
Je nepokojný počas vyučovania.	Zvážiť zohľadňovanie žiakovho záujmu v zadaných úlohách (ak má rád vesmír, použiť tému na učenie jednotlivých predmetov).
Neadekvátne reaguje v konfliktných situáciách.	- Používať sociálne príbehy a vizualizované návody správania. - Nacvičovať riešenie konfliktov vopred.
Nezvláda úspech alebo neúspech primerane.	- Pracovať s emóciami pomocou obrázkov a škál. - Učiť pomenovanie pocitov a vhodné reakcie. - Dať "návod" na správnu reakciu. - Dávať jasnú, vecnú spätnú väzbu.
Nedokáže pomenovať problém ani si pýtať pomoc.	- Zaviesť kartičky „Potrebujem pomoc“, „Nerozumiem“. - Trénovať žiadanie pomoci v interakcii so spolužiakom, učiteľom. Učiteľ môže túto situáciu vopred nacvičiť formou modelovania alebo hry na roly.
Nedokáže si samostatne organizovať čas a priestor.	- Používať vizuálne rozvrhy, kontrolné zoznamy, pracovné postupy. - Jasne určiť miesto na pomôcky a hotové úlohy. - Štruktúrovať prostredie označením jednotlivých miest.
Nezvláda sebaobslužné činnosti bez pomoci.	- Zaviesť presné pravidlá a čas hygienických prestávok. - Použiť obrázkové postupy krok za krokom. - Postupne znižovať mieru pomoci.

Efektivitu vzdelávania žiakov s PAS v škole môžeme podporiť:

- Aktívnym vzdelávaním spolužiakov o autizme a o tom, ako sa môžu k spolužiakovi správať, ako s ním komunikovať a ako ho podporovať. To podporuje budovanie inkluzívneho prostredia a znižuje riziko šikanovania alebo sociálnej izolácie.
- Flexibilitou v metódach hodnotenia (napr. ústne skúšanie namiesto písomného, hodnotenie podľa pokroku v IVP, nielen podľa štandardov pre neurotypických žiakov).
- Supervíziou a koučingom pre učiteľov, ktorí pracujú so žiakmi s autizmom, aby mohli zdieľať skúsenosti a efektívnejšie riešiť prípadné problémy a ťažkosti.
- Zapájaním žiakov s PAS do mimoškolských aktivít a krúžkov, ktoré zodpovedajú ich záujmom. Môže to byť prostredníctvom asistencie alebo prispôsobenia aktivít.
- Využívaním moderných technológií a aplikácií (napr. na plánovanie, komunikáciu, vizuálnu podporu, senzorickú reguláciu atď.), ktoré môžu byť pre žiakov veľmi prínosné.
- Zameraním sa na emocionálnu reguláciu a poruchy zmyslového vnímania žiakov.
- Nastavením pravidiel spolupráce s rodičmi a koordinovaným dodržiavaním jednotného prístupu pre efektívne zvládanie každodenných sociálnych situácií a podporu aplikácie naučených zručností v širšom spoločenskom prostredí.
- Akceptovaním prestávok s možnosťami oddychu, zohľadňujúc možné preťaženie a prestimulovanie žiaka.
- Zabezpečovaním štruktúry a predvídateľnosti. Žiaci majú často silnú potrebu štruktúry a predvídateľnosti. Nepredvídateľné zmeny, nejasné pokyny alebo neorganizované prostredie môžu viesť k úzkosti, frustrácii a problematickému správaniu.
- Pozitívnym posilňovaním žiaduceho správania. Napríklad používaním žetónového systému, v ktorom žiak získava „tokeny“ za splnené úlohy alebo požadované správanie.

Pri práci so žiakmi je kľúčové používať vizuálne rozvrhy a harmonogramy, vizuálne pomôcky (obrázky, symboly, piktogramy) na znázornenie denného rozvrhu, postupnosti úloh a očakávaných zmien. Žiaduce je používanie jasných a konzistentných pravidiel a formulovanie školských a triednych pravidiel v jednoduchšej, priamej a doslovnej podobe.

Je dôležité ich často pripomínať a dôsledne dodržiavať. Dôležitá je aj príprava žiaka na zmeny (vždy vopred informovať žiaka o akýchkoľvek zmenách v rozvrhu, vyučovacom štýle, zmenách miesta alebo personálu) a používanie vizuálnych alebo verbálnych upozornení a usmernení v tejto súvislosti. Je potrebné dopriať žiakovi dostatok času na spracovanie verbálnych pokynov a otázok.

Nápomocné môže byť opakovanie alebo preformulovanie pokynov rôznymi spôsobmi. Pokyny, otázky a inštrukcie by mali byť jasné, konkrétne, výstižné, priame a krátke. Je vhodné pri tom využívať vizuálne kontrolné zoznamy, šablóny a podrobný rozpis krokov.

Obrázok 3 Prehľad – vizualizácia, plánov

Zdroj 1 Renáta Póčová, vlastné spracovanie

2.7 Nástroje podpory žiakov

Podpora žiakov v školskom prostredí je kľúčová pre ich úspešné vzdelávanie a sociálnu integráciu. Efektívne nástroje a stratégie pomáhajú kompenzovať deficity v oblasti komunikácie, porozumenia, sociálnej interakcie a flexibility myslenia.

Denníky

Pri vzdelávaní žiakov s PAS denníky predstavujú vizuálnu pomôcku na rozvoj komunikačných a sociálnych zručností. Ich využitie v škole prispieva ku kompenzácii v oblasti sociálnej interakcie a komunikácie. Je vhodné, aby denník bol vždy individualizovaný, prispôsobený aktuálnym vývinovým potrebám a schopnostiam konkrétného žiaka. Slúži ako prostriedok na zlepšenie schopnosti komunikovať o udalostiach a zážitkoch, ktoré nie sú priamo prítomné v danom momente.

Pre neverbálnych žiakov vytvára priestor na zdieľanie osobných skúseností a emócií, čím podporuje ich začlenenie do rovesníckej skupiny. Prispieva aj k lepšej orientácii v čase a jeho systematické používanie zároveň posilňuje spoluprácu medzi školou a rodinou – rodičia i učitelia získavajú lepší prehľad o zážitkoch dieťaťa a môžu na ne primerane reagovať.

Z pedagogického hľadiska má denník pozitívny vplyv na rozvoj čitateľských a grafomotorických zručností, pričom vedie žiaka postupne k čítaniu s porozumením. Vďaka jeho praktickému využitiu sa stáva akýmsi mostom medzi svetom žiaka a jeho okolím. Je možné ho prepojiť aj s rôznymi vzdelávacími oblasťami alebo tvoriť ho tematicky (rodina, škola, moje záľuby a pod.). Tvorba denníka by sa nemala viazať výlučne k vzdelávaciemu procesu.

Žiak môže denník tvoriť a zapisovať aj v domácom prostredí. Cieľom je naučiť žiaka vyjadrovať svoje prežívanie, pocity a emócie spôsobom, ktorý je pre neho najprirodzenejší.

Formy denníkov:

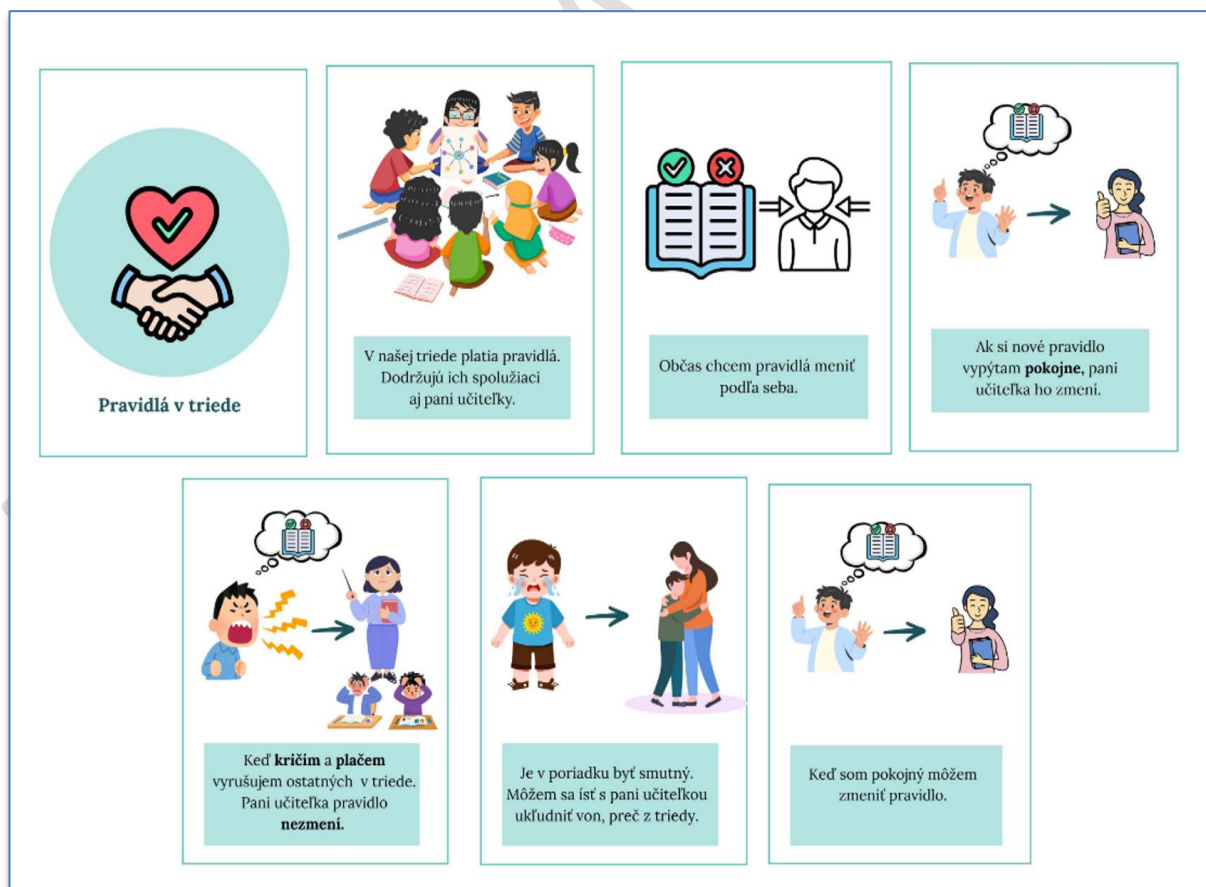
- Obrázkové denníky – využívajú na zaznamenávanie udalostí piktogramy alebo fotografie (žiak si môže denník kresliť, lepiť obrázky).
- Denníky s písaným textom – pre žiakov s rozvinutými čitateľskými zručnosťami, s možnosťou zapisovania si zážitkov.
- Kombinované denníky – spájajúce obrázky s textom.

- Digitálne denníky – s využitím tabletov alebo aplikácií na zaznamenávanie udalostí, často s možnosťou pridávania fotografií a zvuku, pri ich používaní je nevyhnutné dbať na ochranu osobných údajov žiaka v súlade s platnou legislatívou (GDPR), najmä pri práci s fotografiami, zvukovými záznamami a zdieľaním údajov.

Sociálne príbehy

Sociálny príbeh je pedagogická stratégia využívaná na rozvoj sociálnych zručností u všetkých žiakov, najmä u žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP. Ide o krátky, pravdivý príbeh, ktorý opisuje konkrétnu sociálnu situáciu, správanie alebo zručnosť a vysvetľuje, aké správanie je v danej situácii vhodné.

Príbeh predstavuje situáciu z pohľadu žiaka a pomáha mu lepšie porozumieť sociálnym pravidlám a očakávaniam. Sociálne príbehy sú zvyčajne písané v prvej osobe a v prítomnom čase. Ich forma aj obsah sú prispôbené konkrétnemu žiakovi, jeho veku, úrovni porozumenia a slovnej zásobe.

Obrázok 3 Sociálny príbeh – Pravidlá v triede
Zdroj: Renáta Póčová, vlastné spracovanie

Príbeh môže byť doplnený fotografiami, ilustráciami alebo piktogramami, ktoré podporujú lepšie porozumenie obsahu. Cieľom sociálneho príbehu je pripraviť žiaka na zvládanie každodenných sociálnych situácií, vysvetliť pravidlá správania, podporiť porozumenie sociálnym interakciám alebo pripraviť žiaka na zmenu v bežnej rutine. Sociálne príbehy sa môžu využívať napríklad pri príprave na novú situáciu, pri vysvetľovaní pravidiel správania alebo pri objasňovaní správania iných ľudí.

Dôležitou súčasťou tejto stratégie je, že žiak sa so sociálnym príbehom oboznamuje spolu s dospelou osobou (napr. rodičom, učiteľom alebo asistentom) ešte pred situáciou, ktorú príbeh opisuje. Vďaka tomu má žiak možnosť situáciu vopred pochopiť a pripraviť sa na ňu. Sociálne príbehy tak pomáhajú zvyšovať predvídateľnosť každodenných situácií a znižovať mieru stresu alebo neistoty, ktorú žiak môže v sociálnych situáciách prežívať.

Procesuálne schémy

Vizuálna podpora je určitým scenárom, ktorý vymyslíme, aby sme kompenzovali chýbajúci vnútorný scenár žiaka. Procesuálne schémy pomáhajú vizualizovať a pochopiť sekvencie krokov v rôznych činnostiach. Je možné ich používať pre rôzne oblasti: sebaobslužné činnosti, hygiena, domáce práce, príprava jedál a nápojov, pracovné činnosti, príprava pomôcok na vyučovanie, rôzne školské úlohy, výtvarné aktivity (kreslenie, maľovanie, modelovanie, konštruovanie). Vizualizujú sa všetky potrebné kroky alebo len tie, ktoré žiak neovláda.

Tieto vizuálne pomôcky nie sú používané trvale. Akonáhle je žiak schopný vykonávať určitú činnosť bez pomoci, slová, obrázky či predmety sa postupne eliminujú. Rovnako v prípade, ak niektorý krok v procese žiak zvládne aj bez vizualizácie na procesuálnej schéme, sa tento zo schémy vyraduje.

Obrázok 5 Procesuálna schéma Umývanie rúk

Zdroj: Obrázok vytvorený pomocou AI Gemini, 2026

Rovnako v prípade, ak niektorý krok v procese žiak zvládne aj bez vizualizácie na procesuálnej schéme, sa tento zo schémy vyraduje. Miera abstrakcie a počet krokov procesuálnej schémy závisí od žiaka, ktorému je určená. Úroveň, na ktorej ponúkame žiakovi procesuálne schémy, záleží na schopnosti abstraktného myslenia konkrétneho žiaka. Je možné pritom využívať predmety, fotografie, obrázky, obrázky s textom, text.

2.8 Stratégie podpory žiakov

Stratégie podpory sa zameriavajú na praktické postupy, ktoré pomáhajú žiakom lepšie porozumieť a orientovať sa v školskom prostredí, zvládať každodenné situácie a rozvíjať svoje schopnosti. Dôraz sa kladie najmä na využívanie individualizácie, vizualizácie, štrukturalizácie a motivácie. Tieto stratégie prispievajú k zvýšeniu predvídateľnosti, pocitu bezpečia, porozumenia a orientácie, a tým k podpore samostatnosti žiakov, čím vytvárajú podmienky pre efektívnejšie učenie a celkový rozvoj žiakov s PAS.

2.8.1 Vizualizácia

Žiaci s PAS si často lepšie pamätajú a rozumejú informáciám, ktoré vidia. Majú zvyčajne silný zdroj vo vizuálnej pamäti. Vizuálne pomôcky sú preto v práci s nimi nevyhnutnosťou. Pri ich vzdelávaní by sa mal často využívať vizuálny materiál ako podporný prostriedok vyjadrenia sa a prezentovania naučeného počas samotného procesu učenia sa (teda nielen ústne prezentovanie a vyjadrenie sa, ale aj využívanie videa, obrázkov a pod.). Vizualizácia priestoru, času a postupu pomáha žiakom zmierniť úzkosť a tenziu zo zmien a lepšie pochopiť a pripraviť sa na to, čo sa od nich očakáva.

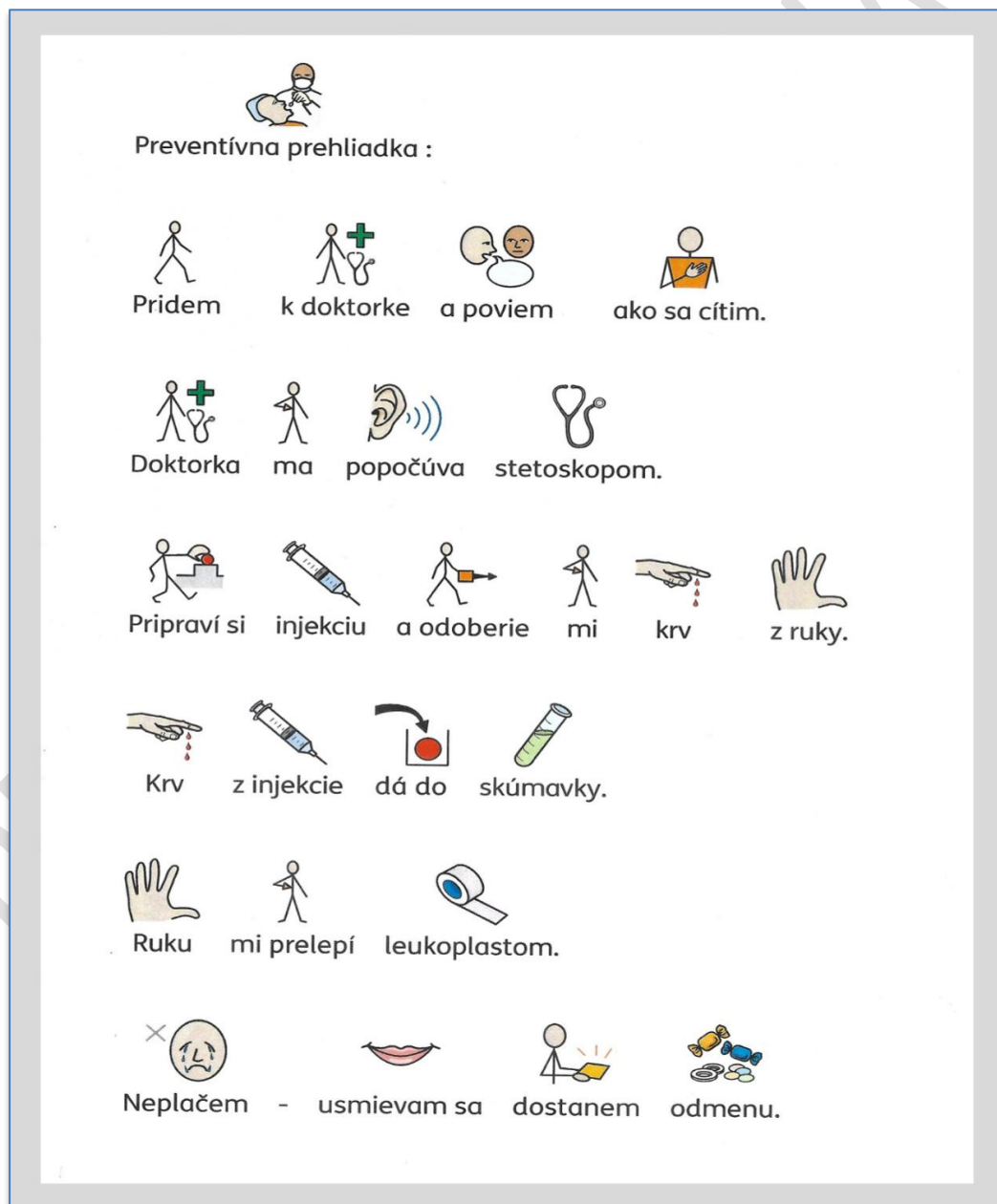
Pri vizualizácii platia pravidlá:

- 1) Vizualizovať iba to, čomu žiak nerozumie.
- 2) Používať spôsob vizualizácie, ktorej žiak rozumie (potrebné overovať).
- 3) Postupne vizualizáciu minimalizovať.
- 4) Používať vizualizáciu aj pri nácviku sebaobsluhy, pohybových zručností, samostatnej práce a pod.
- 5) Vizualizovať denný, týždenný plán žiakov, ich mesačný kalendár, výlety a plánované akcie mimo bežnej školskej rutiny.

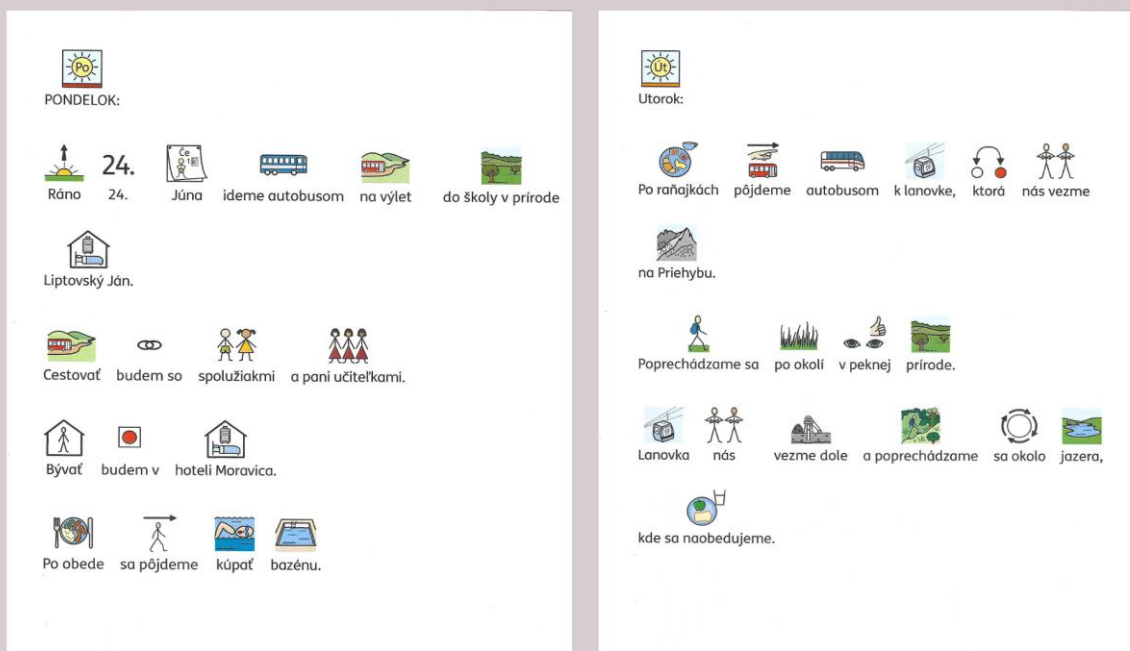
- 6) Formu vizualizácie voliť na základe odporúčaní zariadenia poradenstva a prevencie a záverov špeciálnopedagogickej diagnostiky žiaka (obrázky, piktogramy, fotografie, predmety, písané slová).

Tieto stratégie vizualizácie pomáhajú:

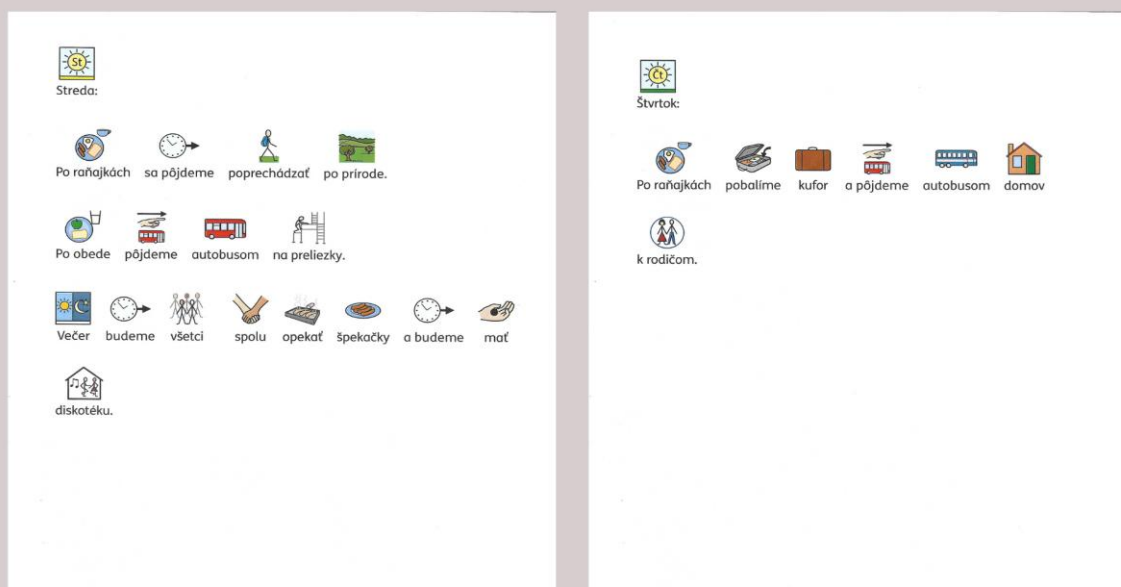
- ľahšie pochopiť podávané informácie,
- vyjadriť vedomosti rôznymi spôsobmi,
- zapájať do aktivít a učenia.

Obrázok 6 Plánovanie, nácvik novej situácie
Zdroj 6 Renáta Póčová, vyrobené pomocou AI ChatGPT, 2026

Obrázok 7 Vizualizácia výletu
Zdroj: Renáta Póčová, vyrobené pomocou Symwriter

Obrázok 4 Vizualizácia výletu
Zdroj: Renáta Póčová, vyrobené pomocou Symwriter

2.8.2 Štrukturalizácia

Štruktúrované úlohy pomáhajú žiakom zabezpečiť prehľadnosť a jednoznačnosť, čo im umožňuje každodenné činnosti vykonávať s istotou a rutinou. Štruktúra priestoru, času a činností, vizuálna podpora priestoru a pracovného miesta umožnia žiakovi predvídať a orientovať sa v priestore aj v činnostiach.

Ak si žiak dokáže odpovedať na otázky „Kedy?, Kde?, Čo?, Ako?, Ako dlho a Prečo?“, nedostáva sa do stresu a jeho správanie je primerané. Adekvátna štruktúra a vizuálna podpora žiaka závisí od jeho vývinovej úrovne a má vychádzať z jeho individuálnych potrieb, pre čo najvyššiu mieru autonómie.

Štruktúrované priestory by mali zahŕňať:

- Pracovné miesto žiaka s PAS je stále, nemenné, s minimom rušivých podnetov, ideálne naokraji triedy alebo v časti s menším ruchom, ideálne vpredu, aby žiak nebol rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.
- Jasne označené miesta na pomôcky (piktogramy, farby), individuálne boxy pre žiaka.
- Priestory pre prípravné práce učiteľa, uzatvárateľné priestory na uloženie pomôcok, priestor na uskladnenie učebníc, archív.
- Priestory pre záujmovú činnosť po vyučovaní (školský klub detí, záujmové krúžky a voľnočasové aktivity) vybavené pracovným a odpočinkovým nábytkom, priestormi na učenie sa, s pomôckami na relaxáciu, senzorický kútik v prípade potreby.
- Priestory pre stravovanie rešpektujúce hygienické normy a špecifiká individuálnych potrieb žiaka.
- Priestory pre odkladanie odevov a obuvi (v prípade potreby farebne rozlíšené skrinky/šatne). Pre lepšiu štruktúrovanosť prostredia a orientáciu žiakov sa odporúča vizualizovať, označiť, farebne rozlíšiť priestory, v ktorých sa žiak pohybuje.

2.8.2.1 Denný režim žiaka

Denný režim je vizuálny a štruktúrovaný režim dňa. Význam denného režimu u žiakov s PAS – denný režim je základný kompenzačný a podporný nástroj vo výchove a vzdelávaní žiakov s poruchou autistického spektra, na všetkých úrovniach tohto postihnutia.

Slúži na:

- zvýšenie predvídateľnosti dňa;
- zníženie úzkosti a stresu;
- podporu orientácie v čase a činnostiach;
- rozvoj samostatnosti;
- podporu porozumenia pokynom.

Denný režim poskytuje žiakovi odpovede na otázky:

- Čo budem robiť?
- Kedy?
- V akom poradí?
- Čo bude nasledovať?
- Kedy činnosť skončí?

Formy denného režimu podľa úrovne schopností žiaka

Denný režim sa diferencuje podľa kognitívnych, komunikačných a adaptačných schopností žiaka.

- Obrázkový denný režim
 - používa piktogramy, fotografie alebo obrázky.
- Slovný denný režim
 - používa krátke slová alebo jednoduché dvojslovné vety;
 - vhodný pre žiakov, ktorí rozumejú napísanému textu (používa sa veľká tlačaná abeceda);
 - jednoduché a stále rovnaké formulácie (napr. „Telesná výchova“, „Oddych“).
- Obrázkovo-slovný denný režim
 - kombinácia obrázkov + slovo;
 - podporuje globálne čítanie.

Forma:

- Vertikálny (zhora nadol) alebo horizontálny (zľava doprava).
- Odnímateľné kartičky s obrázkom, slovom, obrázkovo-slovné.
- Prenosný individuálny rozvrh (napr. kniha).
- Pevný denný režim, ktorý je pevne umiestnený na stene alebo stole.

Obsahuje:

- obrázky, slová, predmety ako symboly vyučovacích predmetov a aktivít;
- prestávky, obed, oddych;
- presuny (napr. telocvičňa, jedáleň);
- začiatok a koniec dňa.

Použitie v praxi:

- karty s obrázkami alebo slovami sú pripnuté na paneli v poradí, v akom jednotlivé činnosti nasledujú;
- žiak s denným režimom manipuluje, prikladá tranzitné karty s obrázkom, slovom z panela k volacím kartám s obrázkom, slovom. Volacie karty sú pripevnené napríklad na stole alebo pri tabuli, či v kútiku hracieho priestoru. Sú teda umiestnené v priestore, kde sa činnosť uskutočňuje;
- volacia karta je pripevnená napríklad na stole alebo pri tabuli, či v kútiku hry. Dieťa si z denného režimu odlepí tranzitnú kartu, premiestni sa k stolíku alebo do hry (podľa toho čo má na karte) a prilepí ju k tej volacej karte. Keď urobí čo má, vezme tranzitnú kartu, ide k dennému režimu a vloží ju do košíčka;
- tranzitná sa premiestňuje, volacia je na mieste kde má dieťa ísť;
- po ukončení činnosti sa obrázok alebo predmet odloží do boxu „hotovo“, ktorý je umiestnený pod panelom s denným režimom;
- žiak s denným režimom nemanipuluje, ale používa ho iba na vizuálnu kontrolu aktivít (nepoužíva tranzitné a volacie karty).

Funkcia:

- podporuje rozvoj reči a porozumenie reči;
- podporuje orientáciu v priestore, čase a činnostiach;
- umožňuje predvídať;
- prepája vizuálnu a verbálnu informáciu.

Pravidlá používania denného režimu:

- denný režim musí byť konzistentný (rovnaké symboly, rovnaké miesto);
- zmeny v režime musia byť vizualizované vopred;
- režim sa používa každodenne, nie iba výnimočne;
- žiak režim aktívne využíva, nefunguje iba ako dekorácia.

Práca so zmenou v dennom režime

Zmena v dennom režime je pre žiakov s PAS výrazne stresujúca.

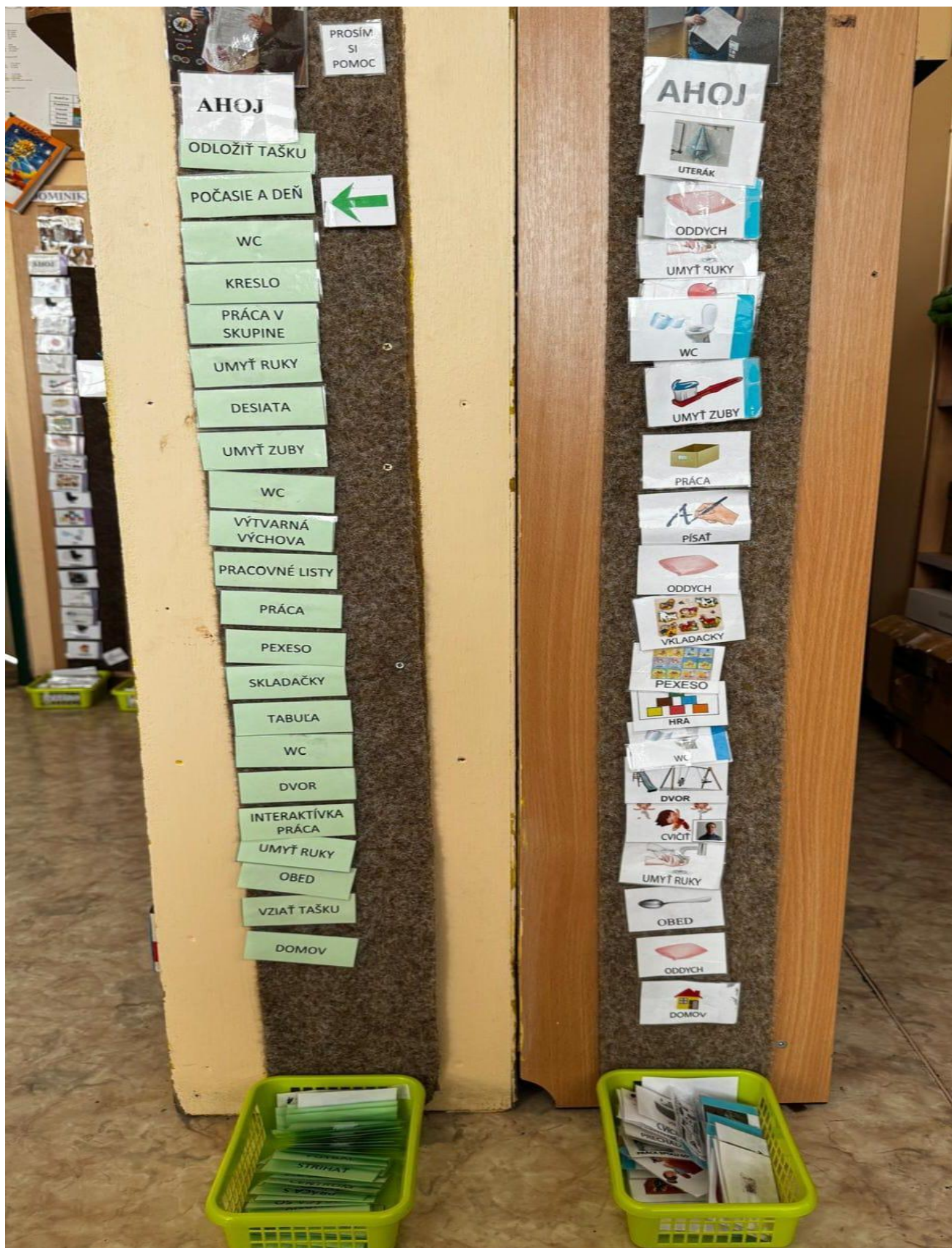
Odporúčané postupy:

- ak tomu žiak rozumie, používať symbol „zmena“;
- vopred ukázať nový obrázok, slovo, predmet;
- ukázať čo sa mení za čo;
- krátko a jasne vysvetliť, čo sa zmení.

Obrázok 9 Obrázkovo-slovný denný režim

Zdroj 9 Michaela Rumanková, vlastné spracovanie

Obrázok 10 Slovný denný režim a Obrázkov

Zdroj 2 Renáta Póčová, vlastné spracovanie

2.8.2.2 „Prompty“

„Prompt“ je každá pomoc/pobádanie/nápoveda poskytnutá žiakovi, nasledujúca napr. po odznení inštrukcie. Jeho cieľom je zvýšiť pravdepodobnosť správnej odpovede alebo reakcie žiaka. Pri nácviku akejkoľvek schopnosti, zručnosti alebo správania žiakov je nutná rôzna miera pomoci, ktorá je individualizovaná pre potreby konkrétneho žiaka. „Prompt“ sa chápe ako podnet, ktorý sa žiakovi poskytuje vtedy, keď je bežný alebo prirodzený podnet neúčinný.

„Prompty“ môžeme rozdeliť do troch základných skupín – fyzické, verbálne a vizuálne.

- **Fyzický „prompt“:** osoba pracujúca so žiakom fyzicky nasmeruje žiaka na správnu odpoveď alebo ho fyzicky vedie celou aktivitou, správnou odpoveďou, resp. tým, čo sa očakáva ako reakcia na podnet.
- **Verbálny „prompt“:** slovná výzva, inštrukcia alebo otázka, ktorá má nasmerovať žiaka na vykonanie očakávanej reakcie alebo odpovede. Je to najčastejšie využívaná forma pomoci. Pri jeho používaní je dôležité dbať na postupné vyhasínanie, teda systematické znižovanie miery pomoci, aby sa predišlo závislosti žiaka od „promptov“ a podporila sa jeho samostatnosť. Verbálne „prompty“ by sa mali postupne skracovať, zjednodušovať alebo nahrádzať menej nápadnými podnetmi až do ich úplného odstránenia.
- **Vizuálny „prompt“:** zahŕňa napr. fotografiu, piktogram, obrázok, kreslený obrázok na papieri/tabuli/elektronickom zariadení alebo videoinštrukciu, text, „prompt“ gestom, pozičný „prompt“.
- **Ďalšie typy „promptov“:** zvuková výzva (zahŕňa akýkoľvek typ zvuku, ktorý môže dieťa počuť, ako zvonček, budík, alarm, časovač – napr. asistent oznámi žiakom: „Počítače vypnúť o 5 minút.“ a nastaví časovač na 5 minút) a farebné vodítko (správnu odpoveď si môže žiak skontrolovať farebným označením, napr. didaktické pomôcky Oskola – GeoDuo, PrimoLogico a pod.).

2.8.3 Žetónový systém (tokeny)

Žetónový systém patrí medzi účinné stratégie pozitívneho posilňovania využívané vo vzdelávaní žiakov s autizmom alebo ďalšími PVP. Ide o prehľadný a vizuálne podporený spôsob, ako žiakovi sprostredkovať, aké správanie sa od neho očakáva a zároveň ho motivovať k opakovaniu požadovaného správania.

Pri tomto systéme žiak získava žetóny (napr. body, obrázky, smajlíkov, hviezdičky a pod.) za splnenie konkrétnych úloh alebo za požadované správanie. Po nazbieraní vopred dohodnutého počtu žetónov nasleduje odmena, ktorá je pre žiaka motivujúca (napr. obľúbená aktivita, sladkosť, obľúbený predmet, prestávka).

Pre žiakov je dôležité, že systém je vizuálny, konkrétny a stabilný. Žiak presne vidí, koľko žetónov už získal a koľko mu ešte chýba k odmene, čo znižuje neistotu a zvyšuje motiváciu.

Aby bol systém efektívny, je potrebné:

- jasne definovať, za čo žiak žetóny získava;
- koľko žetónov potrebuje žiak k získaniu odmeny;
- používať pre žiaka atraktívne žetóny;
- vyberať individuálne motivujúce odmeny;
- systém používať dôsledne a pravidelne.

Žetónový systém tak predstavuje jednoduchý, ale veľmi účinný nástroj, ktorý podporuje učenie, motiváciu aj celkové fungovanie žiaka s PAS v školskom prostredí.

Obrázok 11 Žetónový systém 1
Zdroj 3 Michaela Rumanková, vytvorené v Canve

3. Úpravy vo výchove a vzdelávaní

Žiaci s PAS a žiaci s PAS s ĽMP sú žiaci s rôznymi diagnostickými kategóriami a z toho vyplývajúcimi symptómami, ktoré zásadne ovplyvňujú nielen aktuálny výchovno-vzdelávací proces, ale aj ich výchovu a vzdelávanie vôbec.

Obsah výchovy a vzdelávania žiakov tvoria vzdelávacie oblasti (ďalej len VO). Obsah a ciele VO sa prispôsobujú individuálnym osobitostiam každého žiaka. Obsah vzdelávania sa chápe ako podklad, ktorý má učiteľ tvorivo rozvíjať, rozširovať alebo redukovať, v závislosti od potenciálu a osobnostných vlastností každého žiaka.

Žiak s PAS je jedinečný a má odlišné špecifické potreby, ktoré má definované a zapracované do Individuálneho vzdelávacieho programu, ktorý vypracúva škola v spolupráci so zariadením poradenstva a prevencie. Školský vzdelávací program je vypracovaný na základe Štátneho vzdelávacieho programu. Je nevyhnutné vytvárať IVP, ktoré zohľadňujú silné stránky, špecifické záujmy, špecifické potreby, a štýl učenia sa žiaka a uvádzajú konkrétne podporné stratégie.

IVP by mal zahŕňať nielen akademické oblasti, ale aj sociálne zručnosti, komunikačné zručnosti, sebaobslužné zručnosti, špecifiká zmyslového vnímania, zvládanie emócií a senzorickú reguláciu. Kľúčové je vytvorenie IVP, jeho pravidelná revízia a aktualizácia. IVP by mal konkrétne popísať aj to, aké metódy, formy a stratégie budú použité na dosiahnutie stanovených cieľov.

Ciele výchovy a vzdelávania by mali byť „SMART“. To znamená, že každý cieľ musí byť špecifický (S), merateľný (M), dosiahnuteľný (A), relevantný (R) a časovo ohraničený (T). Medzi základné ciele primárneho vzdelávania žiakov patrí podpora rozvoja ich kľúčových kompetencií (spôsobilostí) v súlade s ich individuálnymi potrebami a možnosťami, vytváranie podmienok na ich plnohodnotné zapojenie do školskej komunity a do spoločnosti a poskytovanie adekvátneho vzdelávania vo všetkých rovinách osobnosti žiaka.

Tieto kľúčové kompetencie (spôsobilosti), sú bližšie charakterizované v prílohe “Osobitosti výchovy a vzdelávania žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami a žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím ľahkého stupňa.” Kľúčový je rozvoj komunikačných zručností, ktorý sa neobmedzí

na komunikáciu učiteľa smerom k žiakovi ako pasívnemu prijímateľovi, ale bude sa realizovať najmä prostredníctvom komunikácie žiaka smerom k ostatným. Hľadanie a aplikovanie vhodného komunikačného nástroja je dôležitou úlohou a východiskom pre ďalšie vzdelávanie. Komunikačný nástroj umožní rozvíjať sociálne zručnosti žiaka, ktoré sú často značne obmedzené, čo je ďalšou kľúčovou kompetenciou, ktorú si má žiak s PAS vo vzdelávaní osvojiť a rozvíjať.

Samostatnosť žiaka je možné podporiť rozvíjaním sebaobsluhy, pracovných, komunikačných a sociálnych zručností, aj podporou jeho záľub, ktoré je možné využiť ako motiváciu (vzhľadom na nižšiu vnútornú motiváciu žiakov s PAS). Dôležité je tiež prepájať učivo s reálnymi situáciami a praktickým využitím.

Učebný obsah vzdelávania žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP je v súlade s obsahom vzdelávania ostatných žiakov. Ciele vzdelávania sa dosahujú spoločne s ostatnými žiakmi a žiaci sa nevyčleňujú pri dosahovaní cieľov. Žiaci sa plnohodnotne a v maximálnej možnej miere podľa individuálnych potrieb zúčastňujú všetkých foriem vzdelávania.

Učivo je potrebné spracovávať tak, aby bolo pre žiaka dostatočne vizualizované, štruktúrované a predvídateľné, pričom je zároveň dôležité prepájať obsah učiva s praktickým životom a jeho funkčným využitím.

Úprava obsahu v jednotlivých VO musí byť v súlade s IVP a odporúčaniami zariadenia poradenstva a prevencie (ZPP), na základe individuálnej vývinovej úrovne žiaka. Pri úprave obsahu je potrebné zohľadniť, že vývin žiaka s PAS môže byť v jednotlivých oblastiach nerovnomerný. Vzdelávanie má vychádzať z jeho silných stránok, špecifických potrieb, záujmov a potenciálu tak, aby žiak napredoval primerane svojim schopnostiam a možnostiam a maximálne rozvíjal svoj potenciál.

Hlavným cieľom úpravy učebného obsahu je systematicky rozvíjať:

- komunikačné schopnosti;
- sociálne zručnosti;
- grafomotorické zručnosti;
- efektívnosť poznávacích funkcií;
- sebareguláciu emócií;
- zručnosti pre samostatný život.

Hlavné ciele úpravy učebného obsahu pre žiakov sú bližšie špecifikované v prílohe "Osobitosti výchovy a vzdelávania žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami a žiakov s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s mentálnym postihnutím ľahkého stupňa."

3.1 Vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia

Vzdelávacia oblasť Jazyk a komunikácia je jednou z kľúčových oblastí pre rozvoj materinského jazyka v hovorenej aj písanej podobe. Vďaka tomu sa žiaci učia získavať informácie a osvojujú si komunikačné zručnosti, ktoré sú dôležité pre ich fungovanie v spoločnosti. Môže sa stať, že žiak s PAS má zvládnuté základy čítania už pri nástupe do školy. V tom prípade je nutné prispôbiť obsah vzdelávania individuálnym potrebám žiaka a zohľadniť ich v individuálnom vzdelávacom programe (IVP) podľa platnej legislatívy a v zložke čítanie nadviazať na jeho úroveň čítania a nie mechanicky dodržiavať postup určený v učebných osnovách ročníka, do ktorého je zaradený.

V prípravnom ročníku a v prvom ročníku je pri príprave na čítanie vhodné používať metódu fonematického uvedomovania podľa El'konina, ktorá systematicky rozvíja schopnosť práce so zvukovou stránkou jazyka a pripravuje žiaka na nácvik čítania. Popri nej je možné uplatňovať aj ďalšie prístupy, napríklad syntetické fonematické metódy alebo kombinované prístupy, pričom výber konkrétnej metódy by mal vychádzať z individuálnych potrieb a schopností žiaka.

Pri nácviku čítania možno u žiakov zvážiť aj využitie globálnej metódy, najmä ak zodpovedá ich spôsobu učenia a spracovania informácií, keďže analyticko-syntetická metóda nemusí byť vždy najvhodnejšia. Výber metódy by mal rešpektovať individuálne charakteristiky konkrétneho žiaka. Pri výbere obsahu textov k nácviku čítania je dôležité rešpektovať doslovné chápanie slov a slovných spojení a neschopnosť postrehnúť moduláciu hlasu (pre niektorých žiakov s PAS je náročné využívať prostriedky metakomunikácie).

Nie je záväzné učiť žiaka všetky tvary písmen veľkej a malej, tlačenej a písanej abecedy. Cieľene nacvičované slová jeho čítanej aj písanej slovnej zásoby je vhodné zaznamenávať do tzv. osobného frekvenčného slovníka, ktorý možno kedykoľvek využívať na udržiavanie nadobudnutých „čítacích“ stereotypov. Osobný frekvenčný slovník je vhodné využívať aj v slohovej výchove, najmä pri nácviku čítania a písania zmysluplných odkazov a vyjadrení.

3.1.1 Slovenský jazyk a literatúra

Cieľom je systematické rozvíjanie komunikačnej kompetencie žiaka v ústnej aj písomnej forme, podpora porozumenia jazykovým prostriedkom a vytváranie predpokladov pre efektívne získavanie a spracovanie informácií. Potrebné je zohľadňovať špecifiká v oblasti sociálnej komunikácie, porozumenia významu a používania jazyka v kontexte.

Jazykové vzdelávanie preto nadobúda nielen poznávací, ale aj výrazný sociálno-komunikačný rozmer. Využívanie vizuálnej podpory, štruktúrovaných textov a jednoznačných jazykových foriem prispieva k lepšej orientácii žiakov v komunikácii, čase, priestore a sociálnych situáciách. Všetky oblasti sa vzájomne prelínajú a dopĺňajú, pričom dôraz sa prispôsobuje individuálnym potrebám a schopnostiam žiaka.

3.1.1.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté schopnosti v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a spôsobu komunikácie, ako aj v kognitívnej, sociálnej a motorickej oblasti.

Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, bezchybné učenie, rozčlenenie úloh na kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby.

- **Individualizácia:** Ciele a obsah vzdelávania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu učenia a potrebám žiaka. Učiteľ vychádza z odborných odporúčaní poradenských zariadení alebo školských podporných tímov a zohľadňuje silné stránky a záujmy žiaka.
- **IVP je významným nástrojom podpory.** Umožňuje upraviť rozsah a náročnosť učiva, tempo práce, spôsob hodnotenia alebo metódy výučby tak, aby žiak dokázal učivo primerane a úspešne zvládať.
- **Slovná zásoba:** Rozlišuje sa pasívny a aktívny slovník. Učiteľ môže nové slová vysvetľovať pomocou obrázkov, konkrétnych situácií alebo praktických príkladov.
- **Čas na osvojenie vedomostí:** individuálne sa prispôsobuje osobitostiam žiaka. Žiaci s autizmom často potrebujú viac času na spracovanie informácií a upevnenie nových

poznatkov. Preto je vhodné prispôbiť tempo výučby a umožniť častejšie opakovanie učiva.

- **Podpora menej stresujúceho prostredia:** Niektoré aktivity, napríklad recitácia alebo ústne odpovede pred celou triedou, môžu u žiakov s autizmom vyvolávať zvýšenú úzkosť. Vhodné je preto umožniť prezentovanie úloh v menšej skupine alebo individuálne pred učiteľom.
- **Čítanie s podporou:**
 - Pri čítaní sa používajú ilustrácie pre kľúčové slová.
 - Pri čítaní sa používajú čítacie okienka, ktoré pomáhajú žiakovi zamerať sa len na jeden riadok textu a nerušiť sa okolím.
 - Pri čítaní sa môžu použiť farebné pásiky na prekrytie textu. Mnohí žiaci majú tzv. senzorickú precitlivosť. Biely papier s čiernym písmom môže pôsobiť príliš kontrastne a farbami sa zjemní kontrast medzi papierom a písmom.
 - Pri literatúre sa obsah upravuje tak, aby žiak pochopil zámery a emócie postáv.
 - Redukcia abstraktných literárnych pojmov v prospech pochopenia deja a príčinných súvislostí.
- **Čítanie s porozumením:**
 - zvýraznenie kľúčových slov v texte;
 - rozdelenie textu na časti;
 - sprievodné otázky k jednotlivým častiam textu;
 - vizualizáciu deja pomocou obrázkov, diagramov alebo jednoduchých schém.
- **Prispôbené písanie**

Nácvik písania sa prispôbuje individuálnym schopnostiam žiaka:

 - Ak je písanie písaných tvarov zložité, je možné používať tlačené písmo.
 - Zameranie na funkčné písanie (napr. vyplňanie tlačív, písanie správ, emailov), ktoré žiak využije v bežnom živote.
 - Využívanie technických pomôcok (klávesnica), ak má žiak výrazné ťažkosti s grafomotorikou.
 - Poskytnúť štruktúru textu a jasnú štruktúru úlohy alebo osnovu.
 - Rozčleniť úlohu na kroky, aby žiak presne vedel, čo má robiť.

- Diktát vo forme doplňovačky. Pri nácviku pravopisu môže byť vhodnou formou napríklad diktát vo forme doplňovačky, pri ktorom žiak dopĺňa chýbajúce písmená alebo slová do pripraveného textu.

– Podpora pri písaní slohových prác

Žiaci s PAS vrátane žiakov s PAS s ĽMP môžu mať ťažkosti pri písaní slohových prác najmä v oblasti plánovania textu, vytvárania súvislého príbehu, pochopenia abstraktných tém alebo vyjadrovania vlastných pocitov a názorov. Problémom môže byť aj organizácia textu, nadväznosť viet alebo výber vhodných slov.

- Používanie osnovy alebo štruktúry textu (napr. začiatok – priebeh – koniec príbehu).
- Vizuálne pomôcky, napríklad schémy, obrázky alebo kartičky s otázkami, ktoré pomáhajú žiakovi premýšľať o obsahu textu.
- Vopred pripravené otázky, ktoré žiakovi pomáhajú rozvíjať tému (napr. Kto tam bol? Čo sa stalo? Kedy? Prečo?).
- Rozdelenie úlohy na menšie kroky – najskôr plánovanie textu, potom tvorba viet a následná úprava textu.
- Rozsah textu môže byť primerane upravený podľa možností žiaka. Dôležitejšie je, aby text dával zmysel a žiak dokázal vyjadriť základnú myšlienku.

3.1.1.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery samostatnosti a porozumenia žiaka, pri čom dominuje individuálna práca alebo práca s podporou asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne riadené a s presne definovaným začiatkom, priebehom a koncom.

- individuálna práca so žiakom;
- práca v dvojici s podporujúcim spolužiakom;
- malé skupiny s jasnými rolami, pravidlami, presné zadanie úloh;
- krátke riadené skupinové aktivity;
- diferencované úlohy podľa úrovne porozumenia a reči;
- diferencované úlohy podľa náročnosti, tempa a rozsahu;
- poskytnúť štruktúru textu a rozčleniť úlohu na kroky;
- tolerancia individuálneho tempa a spôsobu prejavu (verbálneho aj neverbálneho).

3.1.1.3 Úprava priestoru

Priestorové usporiadanie má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Žiaci s PAS často lepšie fungujú v prostredí, kde majú presne určené miesto, jasné hranice a minimum rušivých podnetov.

- Vizuálne označené pracovné miesto žiaka je stále, nemenné, ideálne na okraji triedy alebo v časti s menším ruchom, ideálne vpredu, aby nebol žiak rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Lavica je prehľadne usporiadaná, nachádzajú sa na nej len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Pomôcky sú vizuálne označené (farby, symboly, popisy).
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.

Používanie kompenzačných pomôcok

Pri vyučovaní sa systematicky využívajú kompenzačné pomôcky, ktoré podporujú porozumenie, spracovanie informácií, komunikáciu a orientáciu v úlohách. Ich používanie vychádza z individuálnych potrieb žiaka a zohľadňuje nerovnomerný vývin v oblasti porozumenia, reči, pozornosti a exekutívnych funkcií.

- Vizualizovaný denný režim a rozvrh hodiny (začiatok – priebeh – koniec).
- Obrázky a piktogramy na podporu porozumenia slovám, vetám a pokynom.
- Obrázkové sekvencie krokov pri čítaní, písaní a práci s textom.
- Komunikačné tabuľky a kartičky (žiadanie, odpovedanie, komentovanie).
- Zvýrazňovače, farebné podklady, čítacie okienka a pásiky na zníženie zrakového preťaženia pri čítaní, záložky na orientáciu v riadkoch aj stranách knihy.
- Vizualizované pravidlá komunikácie (počúvam – odpovedám, čakám na poradie).
- Štruktúrované pracovné listy bez zbytočného textu a s jasnými zadaniami.
- Textové aj obrázkové tabuľky s gramatickými pravidlami a vybranými slovami.

Kompenzačné pomôcky sa používajú konzistentne a dlhodobo, aby podporovali samostatnosť žiaka a postupnú generalizáciu nadobudnutých komunikačných zručností.

SEMAFOR

KEĎ ČERVENÁ ZABLIKÁ,

NEPOHNEM SA Z CHODNÍKA.

IBA FARBA ZELENÁ,

VOĽNÚ CESTU ZNAMENÁ.

Obrázok 12 Príklad vizualizovanej básnič 1
Zdroj: Michaela Rumanková, vlastné spracovanie

3.1.1.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie má formatívny, motivačný a rozvíjajúci charakter a zameriava sa na individuálny pokrok žiaka s PAS v oblasti komunikácie a jazykových zručností, nie na porovnávanie s rovesníkmi.

- Slovné hodnotenie zamerané na pokrok a úsilie žiaka.
- Okamžitá a zrozumiteľná spätná väzba počas činnosti.
- Posilňovanie úspechu pochvalou a jasným pomenovaním toho, čo sa žiakovi podarilo.
- Hodnotenie funkčného využitia jazyka (schopnosť vyjadriť potrebu, reagovať, porozumieť).
- Pri hodnotení tolerovať individuálny spôsob a tempo prejavu (verbálneho aj neverbálneho).
- Možnosť alternatívneho preverovania vedomostí (ústne, výber odpovede, dopĺňanie, obrázkov).
- Pri slohových prácach hodnotiť dodržanie základnej štruktúry textu.
- Využívanie motivačných systémov (žetónový systém, nálepky) podľa individuálnych potrieb.

Dôraz sa kladie na hodnotenie posunu v porozumení, komunikácii a funkčnom používaní jazyka v každodenných situáciách.

3.1.2 Cudzí jazyk

Cudzí jazyk má vo vzdelávaní významné postavenie. Jeho cieľom je rozvíjať základné komunikačné kompetencie v cudzom jazyku so zameraním na porozumenie a praktické používanie jazyka v bežných situáciách, ale nie dokonalosť, skôr praktické použitie v reálnych situáciách a podpora samostatnosti. Potrebné je zohľadňovať špecifiká žiakov v oblasti sociálnej komunikácie, flexibility myslenia a porozumenia kontextu. Výučba cudzieho jazyka kladie dôraz na jasnosť, predvídateľnosť a štruktúrovanosť učebných činností. Osvojovanie cudzieho jazyka je výrazne individuálne a stavia na individuálnych predpokladoch žiakov.

3.1.2.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov s PAS.

Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté schopnosti a zručnosti v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a spôsobu komunikácie, ako aj v kognitívnej, sociálnej a motorickej oblasti. Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, bezchybné učenie, modelové situácie, opakovanie a explicitné vysvetľovanie významov.

Rozčlenenie úloh na kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby:

- **Osvojenie cudzieho jazyka** závisí od intelektuálnych a jazykových schopností žiaka a jeho grafomotoriky.
 - Učiteľ pri plánovaní výučby zohľadňuje, že niektorí žiaci s PAS môžu mať dobré predpoklady na zapamätanie slovnej zásoby alebo fráz, ale môžu mať ťažkosti s písaním alebo so zvládnutím gramatických pravidiel. Preto je vhodné prispôbiť náročnosť úloh, tempo výučby a rozsah písomných aktivít individuálnym možnostiam žiaka.
- **Žiaci si môžu ľahšie osvojiť hovorovú formu**, zatiaľ čo gramatika a písaná forma môžu byť náročnejšie.
 - Gramatické pravidlá je vhodné vysvetľovať jednoducho, názorne a s využitím konkrétnych príkladov.
- **Dôležité je poznať a rešpektovať preferované stratégie** učenia žiaka, umožniť mu učiť sa spôsobom, ktorý mu najviac vyhovuje.
 - Učiteľ by mal preto využívať rôzne spôsoby prezentácie učiva.
- **Odporúča sa používať vizualizácie**, infografiky, tabuľky a audiozáznamy.
- **Texty by mali byť prispôbené záujmom žiaka** a ich praktickému využitiu.
- **Dlhé texty sa môžu rozdeliť na kratšie časti** – rozdelenie textu na menšie celky pomáha žiakovi postupne spracovať obsah. Poskytnúť štruktúru textu: jasná štruktúra začiatok – priebeh – koniec.
- **Pri testovaní sa odporúča zvážiť uprednostnenie verbálneho skúšania** pre lepšie pochopenie zadania.
- **Tolerovať občasný fonetický zápis.**
- **Zaradenie druhého cudzieho jazyka sa posudzuje individuálne.**
- **IVP je dôležitý pre úspešné zvládnutie cudzieho jazyka.** Vzhľadom na rozmanitosť schopností žiakov s PAS umožňuje prispôbiť rozsah učiva, tempo výučby, metódy

práce aj spôsob hodnotenia individuálnym potrebám žiaka a podporuje jeho úspešnosť vo vzdelávaní.

3.1.2.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery samostatnosti a porozumenia žiaka, pri čom dominuje individuálna práca alebo práca s podporou pedagogického asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne riadené, s presne definovaným začiatkom, priebehom a koncom.

- individuálna práca so žiakom;
- práca v dvojici s podporujúcim spolužiakom;
- malé skupiny s jasnými rolami, pravidlami, presné zadanie úloh žiakom v skupine;
- krátke riadené skupinové aktivity;
- diferenciacia úloh podľa náročnosti, rozsahu a tempa;
- diferencované úlohy podľa úrovne porozumenia a komunikačných zručností.

3.1.2.3 Úprava priestoru

Prostredie má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Žiaci s AU alebo ďalšími PVP často lepšie fungujú v prostredí, kde majú presne určené miesto, jasné hranice a minimum rušivých podnetov.

- Pracovné miesto žiaka je stále, nemenné, ideálne na okraji triedy alebo v časti s menším ruchom, ideálne vpredu, aby nebol žiak rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Lavica je prehľadne usporiadaná, nachádzajú sa na nej len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Pomôcky sú vizuálne označené (farby, symboly, popisy).
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.

Používanie kompenzačných pomôcok

Pri vyučovaní cudzieho jazyka sa systematicky využívajú kompenzačné pomôcky, ktoré podporujú porozumenie významu, spracovanie informácií a zapamätanie jazykových štruktúr. Ich výber vychádza z individuálnej úrovne porozumenia, reči, pozornosti a pracovnej pamäte žiaka. Potrebná je vizuálna podpora slovnej zásoby (obrázky, piktogramy, fotografie).

- Tematické kartičky so slovami, frázami a vetnými vzormi.
- Tabuľky a schémy na podporu porozumenia gramatických vzťahov.
- Farebné zvýraznenie kľúčových slov a jazykových javov.
- Pracovné listy s jasnou štruktúrou a minimom textu, konkrétne zadané úlohy.
- Audionahrávky na podporu porozumenia hovoreného prejavu.
- Digitálne aplikácie a interaktívne cvičenia ako motivačný prvok.

Kompenzačné pomôcky pomáhajú znižovať kognitívne preťaženie a umožňujú žiakovi sústrediť sa na funkčné používanie cudzieho jazyka.

3.1.2.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie v cudzom jazyku je orientované na individuálny pokrok a funkčné používanie jazyka, nie na bezchybnosť alebo rozsah osvojeného učiva.

- Slovné hodnotenie s dôrazom na snahu a zlepšenie.
- Priebežná pozitívna spätná väzba počas učenia.
- Tolerancia chýb ako prirodzenej súčasti učenia sa cudzieho jazyka.
- Možnosť alternatívneho preverovania vedomostí (ústne, výber odpovede, práca s obrázkom).
- Hodnotenie porozumenia a schopnosti reagovať v jednoduchých komunikačných situáciách.
- Pri hodnotení zohľadňovať individuálne tempo a komunikačnú úroveň žiaka.
- Využívanie motivačných prvkov podľa potrieb žiaka.

Dôraz sa kladie na praktickú využiteľnosť cudzieho jazyka v jednoduchých, pre žiaka zmysluplných situáciách. Zaradenie cudzieho jazyka do vzdelávania žiakov s PAS s ĽMP je potrebné vždy individuálne zvážiť. Nie u každého žiaka je rozvoj cudzieho jazyka prioritou, najmä ak má výrazné ťažkosti v oblasti materinského jazyka, porozumenia alebo funkčnej komunikácie. V takýchto prípadoch môže byť vhodné uprednostniť rozvoj komunikačnej

kompetencie v materinskom jazyku a praktických zručností využiteľných v každodennom živote. Rozhodnutie o zaradení alebo rozsahu výučby a hodnotení cudzieho jazyka by malo vychádzať z komplexnej špeciálnopedagogickej diagnostiky, odporúčaní zariadenia poradenstva a prevencie (ZPP) a individuálnych potrieb a možností žiaka. Cieľom nie je za každú cenu dosiahnuť zvládnutie cudzieho jazyka, ale podporiť funkčné a zmysluplné učenie, ktoré nebude pre žiaka zdrojom nadmerného stresu či neúspechu.

3.1.3 Oblasť rozvoja komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností

Výchova a vzdelávanie sa realizuje na základe individuálneho vzdelávacieho programu, ktorý vychádza zo Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie a je prispôsobený individuálnym potrebám žiaka s PAS. IVP konkrétne určuje ciele, obsah, metódy, formy práce, podporné opatrenia a spôsob hodnotenia v oblasti rozvoja komunikačných a sociálnych zručností.

Komunikačná schopnosť a sociálne správanie predstavujú pre žiakov s PAS jednu z najzásadnejších oblastí vývinového narušenia. Poškodenie v týchto oblastiach je základným a typickým znakom autizmu, čo výrazne ovplyvňuje schopnosť žiaka dorozumievať sa s okolím a adaptovať sa na sociálne prostredie. Keďže komunikácia je prirodzene sociálnym aktom, nie je možné oddelene rozvíjať jazykové kompetencie bez súčasného rozvíjania sociálnych zručností.

Cieľom vyučovania nie je len osvojenie si formálnych komunikačných prvkov (napr. slovnej zásoby), ale predovšetkým nadobúdanie schopnosti vyjadrovať vlastné potreby, nadväzovať kontakty, výmeny informácií, rozumieť neverbálnym signálom, reagovať na sociálne podnety a vhodne sa správať v bežných každodenných situáciách. V neskorších štádiách vývinu sa komunikácia rozširuje aj o zložitejšie funkcie ako vyjadrovanie emócií, formulovanie otázok a komentárov, ako aj o schopnosť rozpoznať a interpretovať prejavy iných ľudí.

Všeobecným cieľom výchovy a vzdelávania v oblasti rozvoja komunikačnej schopnosti a sociálnych zručností, ktorý sa prelína každým ročníkom a úrovňou vzdelávania, je rozširovanie funkčnej komunikácie v kategóriách:

- vyjadrovanie potreby naplnenia osobných potrieb;
- reakcie na správanie iných ľudí;
- komentovanie;

- žiadanie informácií;
- vyjadrovanie pocitov;
- vyjadrovanie prosociálnych postojov.

Jedným z kľúčových aspektov predmetu je jeho individualizácia. Vzhľadom na špecifiká autizmu a mentálneho postihnutia je vývin žiakov nerovnomerný, a preto je potrebné, aby predmet bol plánovaný cyklicky a v blokoch tak, aby reflektoval vývinové možnosti jednotlivého žiaka, nie formálne zaradenie do konkrétného ročníka. Uplatňuje sa tu princíp tzv. vývinového kurikula – obsah je prispôsobený aktuálnej úrovni schopností, nie veku. Vzdelávanie teda neprebíha striktne lineárne, ale v súlade s individuálnym tempom pokroku žiaka, s dôrazom na dosiahnuteľnosť a generalizáciu získaných zručností do prirodzeného prostredia.

Pri voľbe cieľov na najbližšie obdobie vychádzame z dosiahnutej úrovne troch základných dimenzií jazyka: obsahu (o čom sa hovorí, alebo čo v reči rozumieme), formy (spôsob prenosu informácií – hovorená reč alebo AAK) a pragmatiky (prečo dochádza ku komunikácii).

Výchovno-vzdelávací proces má zároveň aj sekundárny cieľ: zmierňovanie problémového správania, ktoré často vyplýva z frustrácie spôsobenej nemožnosťou vyjadriť sa či porozumieť okoliu. Komunikačné zlyhania sú totiž jednou z hlavných príčin sociálneho neporozumenia a afektívnych reakcií u žiakov. Posilňovaním funkčnej komunikácie tak dochádza nielen k rozvoju sociálnych kompetencií, ale aj k zníženiu výskytu problémového správania.

Problémy vyplývajúce z PAS neumožňujú žiakom, aby sociálne zručnosti nadobúdali spontánne, intuitívne, stavajúc na sociálnom porozumení. Z hľadiska používaných metód majú preto dôležitú úlohu kognitívne postupy a postupy terapie správania. Z rovnakého dôvodu žiaci naučené schopnosti neaplikujú spontánne v domácom prostredí. Je dôležité rodinu informovať o dosiahnutých pokrokoch detí a metódach, ako ich preniesť domov – v oblasti komunikácie, sociálneho správania a integračných zručností, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou sociálneho správania a napomáhajú sociálnej integrácii, v zmysle nadväzovania a udržiavania vzťahov, trávenia voľného času a podobne.

Žiak s PAS, ktorý je verbálny, nevyužíva svoju reč na sociálnu komunikáciu či vyjadrovanie potrieb automaticky. Rovnako nie je pre vývin žiakov s autizmom bežné, že verbalizujúci žiak má osvojené a pragmaticky využíva preverbálne formy komunikácie.

Dôležité je aktívne vyhľadávanie a využívanie takzvaných motivátorov, ktoré žiaka budú podnecovať ku komunikácii svojich prání a potrieb. Podnecovanie komunikácie žiaka realizujeme používaním jeho hračiek, predmetov záujmu, zmapovaním obľúbených aktivít/predmetov (motivačná báza) žiaka tak, aby sme vytvorili podmienky pre dostatočné množstvo komunikačných príležitostí.

Je tiež možné využiť sociálne rituály, ktoré žiak obľubuje, podporovať používanie neverbálnych modalít (očného kontaktu) s paralelnou verbalizáciou v rámci každej komunikačnej situácie. Vzhľadom na možné deficity sociálnych zručností a komunikačných schopností, ako aj na nerovnomerný vývin, žiaci často nemusia postupovať rovnomerne vo všetkých vyučovacích predmetoch, ani napredovať na rovnakej úrovni.

Ciele je potrebné voliť na základe dosiahnutej vývinovej úrovne. Žiak nepostupuje vo vzdelávaní rovnomerne a ciele sa tak musia voliť na základe dosiahnutej vývinovej úrovne, nie podľa ročníka. Je dôležité vyhnúť sa porovnávaniu žiaka s intaktnými spolužiakmi a sústrediť sa na individuálny pokrok.

Aby sa žiak stal členom skupiny, resp. mal vzťah s iným žiakom alebo s členom rodiny, musí mať schopnosti nevyhnutné k nadväzovaniu interakcií. Členovia skupiny iniciujú kontakty, reagujú jeden na druhého a podieľajú sa na ovplyvňovaní štruktúry interakcie. Inými slovami, žiaci sa sami rozhodujú, kedy a ako prebieha interakcia, nereagujú len na inštrukcie z externého prostredia.

Sú aktívni, pretože aktivita sama je pre nich odmenou (aspoň čiastočne). Aby sme žiaka s PAS pripravili na interaktívnu hru s iným žiakom, učíme ho potrebné sociálne zručnosti najprv v situácii 1:1. Keď má žiak naučené niektoré sociálne zručnosti, začneme s krátkou interakciou s iným spolužiakom. Interakcia ešte nemusí mať za cieľ žiaka niečo naučiť. Dôležité je, aby si žiaci na seba zvykli, aby spolu zažili spoločné príjemné zážitky z aktivít, ktoré robia spoločne.

Tieto stretnutia sú ideálnou príležitosťou na odpozorovanie ich schopností a identifikáciu tých, ktoré ich budeme ďalej učiť v situáciách 1:1. Tieto situácie nemajú len funkciu identifikácie nedostatkov žiaka s PAS, ale aj postupné priblíženie jeho individuálnych hrových, sociálnych a komunikačných schopností k štandardným.

Obsah je úzko prepojený s jednotlivými vzdelávacími oblasťami a s každodennými situáciami v škole.

3.1.3.1 Úprava obsahu

1. vzdelávací cyklus

Zameranie na základné komunikačné a sociálne zručnosti:

- porozumenie jednoduchým pokynom a otázkam;
- rozvoj funkčnej verbálnej komunikácie;
- pomenovanie základných potrieb, pocitov a emócií;
- základné pravidlá komunikácie (počúvam – odpovedám);
- nadväzovanie kontaktu s dospelým a spolužiakom;
- jednoduché sociálne situácie (pozdrav, prosba, odmietnutie, požiadanie o pomoc).

2. vzdelávací cyklus

Zameranie na rozvoj pragmatickej komunikácie a sociálneho porozumenia:

- vedenie rozhovoru (začatie, udržiavanie, ukončenie);
- porozumenie neverbálnej komunikácii;
- rozlišovanie vhodného a nevhodného správania;
- zdvorilostné frázy;
- rozpoznávanie emócií u seba a iných;
- spolupráca v skupine, nácvik striedania rolí;
- riešenie jednoduchých konfliktov.

3. vzdelávací cyklus

Zameranie na funkčnú komunikáciu v širšom sociálnom kontexte:

- primerané vyjadrovanie názorov a potrieb;
- porozumenie sociálnym normám a rolám;
- riešenie konfliktov a nedorozumení;
- empatia a perspektíva druhých;
- príprava na sociálne situácie mimo školy;
- samostatná regulácia správania a emócií.

3.1.3.2 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté

úrovne v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a komunikácie, pozornosti, sociálnych zručností, ako aj v kognitívnej a motorickej oblasti.

Výchovno-vzdelávací proces je založený na názornosti, vizualizácii a jasnej štruktúre, s postupom od konkrétneho k abstraktnému.

- využívanie bezchybného učenia a vedenia k úspechu;
- rozčlenenie komunikačných a sociálnych zručností na malé, jasne definované kroky, poskytnúť štruktúru textu, rozčleniť úlohu na kroky, jasná štruktúra začiatok – priebeh – koniec;
- názorné a explicitné učenie komunikačných pravidiel a sociálnych situácií;
- využívanie vizualizovaných sociálnych príbehov s jednoduchým dejom;
- učenie prostredníctvom hry, každodenných situácií a manipulácie s predmetmi a obrázkami;
- okamžitá, zrozumiteľná a pozitívna spätná väzba;
- práca so silnými stránkami žiaka (pamäť, záujem o fakty, špecifické záujmy o témy, potreba systému);
- modelovanie správania (učiteľ, spolužiak);
- opakovaný nácvik v rovnakých aj rozdielnych situáciách a kontexte.

3.1.3.3 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery samostatnosti, porozumenia, komunikačných schopností a sociálnej zrelosti žiaka. Uprednostňuje sa predvídateľnosť, jasná organizácia a postupný prechod k samostatnosti.

- individuálna práca so žiakom;
- práca v dvojici s podporujúcim spolužiakom;
- malé skupiny s jasnými rolami, pravidlami, presné zadanie úloh;
- krátke riadené skupinové aktivity;
- úlohy s rôznou úrovňou náročnosti a rôzneho rozsahu;
- diferencované úlohy podľa úrovne porozumenia.

3.1.3.4 Úprava priestoru

Prostredie je organizované tak, aby podporovalo pocit bezpečia, sústredenie a predvídateľnosť.

- Pracovné miesto žiaka je stále, nemenné, a okraji triedy alebo v časti s menším ruchom, ideálne vpredu, aby nebol žiak rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Jasne štruktúrované pracovné miesto, organizéry.
- Vizuálne označené miesto na sedenie, pomôcky, odkladací priestor.
- Lavica je prehľadne usporiadaná, nachádzajú sa na nej len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Minimalizácia rušivých podnetov (hluk, prebytok farieb, vizuálny chaos).
- Stabilné usporiadanie triedy.
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.

Práca s kompenzačnými pomôckami

Kompenzačné pomôcky slúžia na podporu porozumenia, organizácie činnosti, komunikácie a sociálneho správania žiaka.

- Denný rozvrh/režim.
- Obrázky na vizualizáciu aktivít a sociálnych situácií.
- Piktogramy alebo obrázky pre základné sociálne situácie.
- Obrázkové sekvencie jednotlivých krokov činnosti.
- Komunikačné tabuľky a kartičky.
- Infografiky a prehľadné schémy.
- Jednoduché vizualizované sociálne príbehy.

Pomôcky sa používajú systematicky, konzistentne a dlhodobo, aby podporovali samostatnosť a generalizáciu zručností.

POZDRAV:

Obrázok 5 Vizualizácia – nácvik sociálnej situácie, pozdrav
Zdroj: Renáta Póčová, vlastné spracovanie

Obrázok 6 Vizualizácia týždenného rozpisu
Zdroj: Renáta Póčová, vlastné spracovanie

3.1.3.5 Úprava hodnotenia

Hodnotenie má podporný, motivačný a rozvíjajúci charakter a zameriava sa na individuálny pokrok žiaka.

- Slovné hodnotenie.
- Okamžitá spätná väzba počas činnosti (pochvala).
- Zbieranie bodov/nálepiek za dokončenú úlohu, ktoré žiak následne vymení za preferovanú aktivitu (žetónový systém/tokeny).
- Prednostne hodnotenie snahy, zapojenia a pokroku, popri zohľadnení výkonu.
- Jednoduchá, jasná a zrozumiteľná spätná väzba.
- Porovnávanie žiaka so sebou samým, nie s rovesníkmi.

3.1.4 Oblasť rozvoja grafomotorických zručností

Cieľom rozvoja tejto oblasti nie je len mechanické precvičovanie písania, ale rozvíjanie jeho konkrétneho, najmä komunikačného zmyslu. Plynulé písanie predstavuje komplexnú grafomotorickú činnosť, ktorá kladie vysoké nároky na koordináciu viacerých čiastkových procesov. U žiakov s PAS môže byť organizácia komplexného správania oslabená, čo sa prejavuje zvýšenou náročnosťou pri osvojovaní tejto zručnosti.

Na rozdiel od bežnej výučby sa úhladnosť písma a zvládanie pravidiel pravopisu považujú za sekundárne ciele, často nedosiahnuteľné. Pre praktický život je prioritou dorozumieť sa písomnou formou pomocou veľkej tlačenej abecedy, nie vždy je prioritou písané písmo.

Nácvik písaného písma sa realizuje len u žiakov s vhodnými dispozíciami a súbežne s nácvikom čítania. Potrebne je zabezpečiť správne držanie tela, koordináciu pohybov ruky, tvarovanie a spájanie písmen, orientáciu v riadku, primeranú reguláciu tlaku na písací nástroj, ako aj aplikáciu jazykových a pravopisných pravidiel.

Uvedené požiadavky sú často ovplyvnené prítomnosťou rušivých podnetov v prostredí triedy. Pedagóg musí pristupovať k obsahu predmetu veľmi individualizovane a opatrne. Dôvodom je, že tradičné prípravné cvičenia nemusia mať motivačný efekt a môžu dokonca viesť k nežiaducemu správaniu, napríklad k verbálnym stereotypiám, ak sú spojené s riekankami.

Táto oblasť sa prelína viacerými vyučovacími predmetmi vzdelávacích oblastí, najmä však vyučovacím predmetom Slovenský jazyk. Využívajú sa rôznorodé pomôcky, od hrubých písacích nástrojov (voskové farby, kriedy, pastelky, ceruzky, perá) po reliéfne makety, kartičky s písmenami a obrázkami a opakovane použiteľné výkresy s predpísanými slovami a textami na dopĺňanie.

Vhodné je aj využívanie digitálnych nástrojov, ako sú tablety, interaktívne tabule, vzdelávacie programy a aplikácie na nácvik čítania a písania, digitálne pracovné listy alebo komunikačné aplikácie.

Ciele rozvíjania grafomotorických zručností a písania sú komplexné a zameriavajú sa na funkčný rozvoj žiakov:

- Rozvoj jemnej a hrubej motoriky: Zlepšiť koordináciu rúk a prstov, čo je základ pre manipuláciu s písacími nástrojmi a neskôr aj s digitálnymi zariadeniami.
- Nadobudnutie základných grafomotorických zručností: Získať prvé skúsenosti s používaním písacieho nástroja, vedením jeho stopy a zvládnuť prípravné cviky na písanie.
- Osvojenie si základných tvarov a písmen: Naučiť sa cielene viesť čiaru, obkresľovať a obtiahnuť predpísané tvary (geometrické, písmená, číslice) podľa inštrukcie a rozvíjať schopnosť napodobňovania.
- Komunikačné využitie písania: Písať komunikačne zmysluplné slová a jednoduché vety s predlohou aj bez nej, využívať písanie ako prostriedok sociálnej komunikácie (napr. jednoduché odkazy, vyplňanie formulárov).
- Rozvoj vizuomotorickej koordinácie a priestorovej orientácie: Zlepšiť schopnosť presného umiestnenia písmen a slov na riadok a v rámci textu.
- Podpora samostatnosti a sebarealizácie: Rozvíjať u žiaka schopnosť kreatívneho písania v spojitosti s reálne prežitým, zaznamenávanie informácií na osobné účely (diár, denný režim).
- Zlepšenie úhladnosti písma: Postupne zmenšovať veľkosť písaného písma a zlepšovať jeho úhladnosť v súlade s možnosťami žiaka.
- Dodržiavanie základných pravidiel písania: Naučiť sa dodržiavať primeranú vzdialenosť medzi slovami, začať veľkým písmenom na začiatku vety a dodržiavať základnú interpunkciu (pre žiakov s pokročilejšími dispozíciami).

3.1.4.1 Úprava obsahu

Obsah výchovy a vzdelávania je ucelený a prechádza od prípravných motorických cvičení k funkčnému využívaniu písania.

1. Prípravné grafomotorické zručnosti a rozvoj motoriky

- Hrubá a jemná motorika: Driblovanie s loptou, šitie jednoduchých stehov, navliekanie ihly, hra s prstovými farbami, pieskom, vodou, plastelínou, kockami.
- Manipulácia a úchop: Skladanie plošných skladačiek, strihanie, manipulácia s jednoduchými detskými nástrojmi. Uchopovanie písacieho nástroja (farbičky, ceruzky, kriedy, pastelky) dlaňou a neskôr prstami.
- Imitácia a držanie tela: Imitovanie zložitejšieho postavenia prstov. Vedenie žiaka k správnej pozícii tela a držaniu písacieho nástroja pri písaní.

2. Zanechávanie stopy a základné tvary

- Voľné a riadené čmáranie: Zanechávanie farebnej stopy na podložke/papieri voľným čmáraním. Repetitívne čmáranie dominantnou rukou (kruhové, vertikálne, horizontálne) – imitáciou, vedením ruky alebo použitím šablón.
- Kreslenie základných tvarov: Postupné kreslenie zvislých čiar (zhora nadol, zdola nahor), vodorovných čiar (zľava doprava), kružníc (v oboch smeroch), spájanie dvoch a viacerých bodov čiarou. Imitácia kreslenia prekrížených čiar (plus, X).
- Vyfarbovanie a sledovanie línií: Vyfarbovanie jednoduchých geometrických tvarov (napr. kosoštvorcov s toleranciou presahovania okrajov). Sledovanie predkreslených priamych, zahnutých čiar a čiar v tvare oblúka a vlnovky s vytváraním vlastnej, farebne odlišnej stopy.

3. Písanie písmen a číslíc (veľká tlačaná abeceda)

- Obkresľovanie a obtiahnutie: Obkresľovanie makiet s geometrickými a inými tvarmi. Obkresľovanie predpísaných veľkých tlačných tvarov písmen (najmä samohlások A, E, I, O, U, Á, É, Í, Ó, Ú a vybraných spoluhlások M, L, V, T, P, B, J, S, N, D, Z, Y, H, K, C, R, Č, Š, Ž, Ď, Ť, Ň, Ľ, G, F, CH) tak, ako sa preberajú v predmete čítanie. Obkresľovanie známych arabských číslíc.
- Písanie spájaním bodov: Písanie preberaného písmena/čísllice spájaním pripravených oporných bodov (imitáciou alebo vedením ruky).

- Imitovaný zápis: Nácvik imitovaného zápisu príslušného písmena/číslice (podľa predlohy) na požiadanie.
- Samostatný zápis: Nácvik písania príslušného písmena/číslice na požiadanie bez predlohy a opory (napr. dopísanie vynechaného písmena do slova, dopísanie začiatočného písmena).
- Písanie s vizuálnou oporou: Písanie písmen a číslíc podľa vizuálnej opory (napr. kombinácia písmeno + farba).
- Uvoľňovacie cviky: Pravidelné uvoľňovacie cviky pred písaním (imitácia horizontálneho, vertikálneho a kruhového čmárania).

4. Odpisovanie, vpisovanie a tvorba textu

- Odpisovanie: Odpisovanie slov z osobného frekvenčného slovníka, z pripravenej predlohy alebo z tabule.
- Vpisovanie: Vpisovanie vynechaného slova do pripraveného textu.
- Písanie nadpisov: Na požiadanie napísanie nadpisu k obrázku (pomenovanie toho, čo je zobrazené).
- Diktát: Písanie diktátu s krátkymi slovami s primeraným vedením, náповедou, usmernením, inštruovaním.
- . Namiesto diktátu uprednostniť doplňovačku.

5. Úhľadnosť a funkčné využitie písma

- Umiestnenie na riadok a veľkosť: Písanie písmen jednotnej veľkosti s ich správnym umiestnením do riadku na línajku (s využitím inštrukčných komunikačných kariet pre veľkosť a umiestnenie). Upriamenie pozornosti na dodržanie primeranej vzdialenosti medzi slovami.
- Čitateľnosť a úhľadnosť: Upevňovanie tvarov písmen, ktoré zaručia čitateľnosť písma. Nácvik úhľadnosti písma vzhľadom na celkovú úroveň schopností žiaka a motivácia k nej (materiálne, obľúbenou činnosťou, žetónmi).
- Kreatívne a sociálne písanie: Písanie jednoduchých odkazov pre blízke osoby s ich okamžitým prenesením do reálnej situácie. Zaznamenávanie informácií na osobné účely (diár, denný režim v písanej forme). Vypĺňanie jednoduchých formulárov (meno, priezvisko, adresa) s prenesením do reálnych situácií (pošta, obchod).

- Písané písmo a pravidlá (pre vybraných žiakov): Nácvik písania písaným písmom s uplatnením pravidiel „Prvé slovo vo vete začína veľkým písmenom“ a dodržiavanie interpunkcie na konci viet (s vizualizáciou pravidla).
- Praktické aplikácie: Nácvik písania dátumu v reálnych situáciách (denný režim, záznamy), nácvik písania vlastnej adresy, nácvik písania adries blízkych osôb/kamarátov na pohľadnicu/obálku s prenesením do sociálneho kontextu.

Úprava obsahu pre 1. vzdelávací cyklus

Obsah je zameraný na základné predpoklady písania a na vytváranie pozitívneho vzťahu ku grafickým činnostiam. Prioritou je zmysluplná manipulácia a komunikačný význam činnosti.

Úpravy obsahu sa zameriavajú na:

- rozvoj hrubej a jemnej motoriky prostredníctvom manipulačných a pohybových činností;
- nácvik správneho (alebo funkčného) úchopu písacieho nástroja;
- zanechávanie stopy (voľné a riadené čmáranie);
- kreslenie základných grafických prvkov;
- obkresľovanie a obťahovanie jednoduchých tvarov a písmen veľkej tlačenej abecedy;
- obkresľovanie a obťahovanie písmen písanej abecedy: K nácviku písaného písma pristupujeme výhradne individuálne. Realizuje sa len vtedy, ak je pre žiaka vhodné, prospešné a ak naň má zodpovedajúcu vývinovú úroveň (jemná motorika, vizuomotorika, schopnosť plynulého ťahu). Ak nácvik písaného písma vyvoláva frustráciu alebo nežiaduce správanie, prioritou zostáva veľká tlačaná abeceda ako plnohodnotný komunikačný nástroj pre praktický život;
- spájanie grafickej činnosti s významom (meno, predmet, obrázok, činnosť);
- písanie písmen a číslíc;
- odpisovanie a písanie slov, odpisovanie z predlohy (karty, tabuľa) s dôrazom na funkčné slová;
- písanie viet.

Úprava obsahu pre 2. vzdelávací cyklus

Obsah sa posúva od prípravných cvičení k funkčnému písaniu s komunikačným významom. Obsah sa sústreďuje na funkčné využívanie písania v každodenných školských a sociálnych situáciách. Úhladnosť a pravopis majú sekundárny význam, prioritou je čitateľnosť a zrozumiteľnosť.

Úpravy obsahu sa zameriavajú na:

- vpisovanie vynechaných slov do jednoduchého textu;
- písanie viet s komunikačným významom;
- písanie odkazov, nadpisov k obrázkom;
- zaznamenávanie informácií;
- vyplňanie jednoduchých formulárov (meno, priezvisko, adresa).

3.1.4.2 Úprava metód

Metódy vyučovania sa u žiakov dôsledne prispôbujú ich individuálnemu vývinovému profilu, ktorý je často nerovnomerný – rozdielna môže byť úroveň pozornosti, porozumenia, reči a komunikácie, motoriky aj sociálnych zručností. Pedagóg vychádza z aktuálneho funkčného stavu žiaka a flexibilne reaguje na jeho potreby počas vyučovania.

- Metóda štruktúrovaného učenia: Jasný vymedzenie "čo, koľko a kedy" žiak robí, krátke, jasne štruktúrované aktivity.
- Vizuálna podpora a „prompty“: Využitie farebných bodov (zelený štart, červený cieľ), šípok smeru ťahu a tieňovania písma na obtiahnutie, učenie napodobňovaním a vedením ruky. Využívanie vizuálnych „promptov“ (šípky, body, farby, symboly).
- Obťahovanie a písanie cez obťahovacie fólie so mazateľnou fixkou, s možnosťou opakovaného používania pre toho istého žiaka.
- Senzoricko-motorické učenie, imitácia pohybov, funkčná hra s materiálmi (piesok, plastelína), učenie prostredníctvom hry a manipulácie. Multisenzorický prístup (zrak, hmat, pohyb);
- Rozloženie zložitého úkonu na malé, jasne oddelené a postupne nacvičované kroky (reťazenie) s využitím šablón.
- Generalizácia naučených zručností do iných úloh, aktivít a situácií.

3.1.4.3 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa samostatnosti a porozumenia žiaka, dominuje individuálna práca alebo práca s podporou asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne riadené a s presne definovaným začiatkom, priebehom a koncom.

- Individuálna práca so žiakom.
- Individuálne tempo práce.
- Diferencované úlohy podľa úrovne žiaka (rovnaký cieľ, rôzna náročnosť), diferencovanie podľa náročnosti, rozsahu aj tempa.
- Zrozumiteľné, krátke úlohy s jasným začiatkom a koncom, presne určený začiatok – priebeh – koniec úlohy.
- Prispôsobenie a diferenciácia miery podpory a nácviku v úlohách a situáciách.
- Postupný prechod od práce s podporou k samostatnosti.

3.1.4.4 Úprava priestoru

Prostredie, v ktorom prebieha vyučovanie, má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Žiaci často lepšie fungujú v prostredí, kde majú presne určené miesto, jasné hranice a minimum rušivých podnetov.

- Pracovné miesto žiaka je stále, nemenné, minimum rušivých podnetov, ideálne na okraji triedy alebo v časti s menším ruchom, vpredu, aby žiak s PAS nebol rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Lavica je prehľadne usporiadaná, nachádzajú sa na nej len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Pomôcky sú vizuálne označené (farby, symboly, popisy), pracovná schéma na stole (kde čo položiť, odložiť).
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.

Obrázok 7 Vizualizácia a štrukturalizácia vypracovania zadaného počtu úloh/pracovných listov

Zdroj: Obrázok vytvorený pomocou AI ChatGPT, 2026

Práca s kompenzačnými pomôckami

Kompenzačné pomôcky slúžia na vyrovňovanie oslabení v oblasti motoriky, pozornosti, porozumenia a organizácie činnosti. Ich cieľom nie je nahradiť učenie, ale umožniť žiakovi funkčné zapojenie sa do činnosti.

- Ergonomické násadky na ceruzky a perá.
- Voskové farby, kriedy, prstové farby.
- Hrubé písacie nástroje (ľahší úchop, menší tlak).
- Protišmykové podložky pod papier.
- Klipy na uchytenie predlohy, zošitov a pracovných listov.
- Linajkové zošity so zvýraznenými riadkami.
- Reliéfné predlohy, pieskové a hmatové tácky na nácvik tvaru prstom.
- Veľkoformátové papiere.
- Vizuálne predlohy, šablóny, sekvencie krokov.
- Karty s písmenami, slovami a obrázkami.
- Vizuálne pravidlá a pracovné schémy na stole žiaka.
- Digitálne nástroje na:
 - písanie;
 - organizáciu poznámok;
 - hlasový vstup.

- Alternatívy k písaniu:
 - diktovanie;
 - nahrávka odpovede;
 - výber z možností.

Pomôcky sa používajú systematicky, dlhodobo a konzistentne, aby sa stali prirodzenou súčasťou práce žiaka.

3.1.4.5 Úprava hodnotenia

Hodnotenie má motivačný, podporný a rozvíjajúci charakter. Nezameriava sa na výkon, ale na pokrok, snahu a funkčné využitie zručností.

- slovné hodnotenie;
- hodnotenie snahy, vytrvalosti, zapojenia a dosiahnutých výstupov (kompetencií);
- okamžitá spätná väzba počas činnosti (pochvala);
- žetónový systém/tokeny, zbieranie bodov/nálepiek za dokončenú úlohu, ktoré žiak môže následne vymeniť za preferovanú aktivitu alebo odmenu;
- prioritou je funkčnosť, nie krasopis;
- dokumentácia pokroku v IVP.

3.2 Vzdelávacia oblasť Matematika a Informatika

Do VO Matematika a informatika sa môže zaradiť manipulácia s reálnymi predmetmi, reálnymi situáciami – pre osvojenie základných logických operácií, ktoré sú východiskom osvojovania si ďalších matematických zručností. Vzhľadom na to, že k silnejším stránkam žiaka patrí vizuálne myslenie, pri vyučovaní sa odporúča využívať vizuálne pomôcky a metódy.

3.2.1 Matematika

Pre mnoho žiakov s PAS je matematika talentom a silnou stránkou, ale zároveň sa môžu objaviť špecifické ťažkosti, najmä pri riešení slovných úloh alebo pri aplikácii poznatkov v nových situáciách. Obsah učiva a čas potrebný na jeho zvládnutie sa prispôsobuje individuálnym schopnostiam žiaka. Pre mnohých žiakov je práca s učebnicou problémom, preto je potrebné zvoliť inú formu sprostredkovania učiva. Môže ísť o rôzne pracovné listy, manipuláciu

s konkrétnymi predmetmi, obrázkami, výučbu prostredníctvom počítača, interaktívnej tabule a podobne.

Vhodné je vytvárať rôzne matematické úlohy na precvičovanie v aplikáciách ako napr. Learningapps, Wordwall a precvičovanie s využitím tabletu. Tablet a online úlohy bývajú pre žiakov často silným motivátorom.

Učivo má byť prezentované formami a metódami, ktoré sú pre daného žiaka najpriateľnejšími. Je potrebné mať na zreteli, že nie je podstatné to, aby si žiak osvojil čo najväčšie množstvo učiva, ale aby osvojené učivo vedel v čo najväčšej miere využívať v praktickom živote. Pri zadávaní úloh je dôležité myslieť na to, že inštrukcie nesmú byť zložité a dlhé. Musia byť jasne formulované, aby dané informácie mohli žiaci správne spracovať, aby pre nich neboli mätúce, čo by mohlo spôsobiť zlyhanie pri ich riešení. Pri výpočtoch môžu žiaci používať kalkulačky.

3.2.1.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôbujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov s PAS. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté úrovne v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a spôsobu komunikácie, ako aj v kognitívnej, sociálnej a motorickej oblasti.

Dôraz sa kladie na zrozumiteľnosť, predvídateľnosť a názornosť vyučovania, ktoré sú kľúčové pre porozumenie matematických pojmov a postupov. Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, učenie s minimalizáciou chýb, rozčlenenie úloh na kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby.

- Názornosť a manipulácia: Práca s reálnymi predmetmi, maketami, obrázkami, dotykovými materiálmi.
- Multisenzorické učenie: Sluch, zrak, dotyk, pohyb (napr. hmatové čísla, rytmické počítanie).
- Jasná štruktúra: Použitie vizuálnych rozvrhov, pracovných listov s pevným usporiadaním bez zbytočného textu, len konkrétne zadania. Prehľadne usporiadané vzorce, postupy riešenia, tabuľky násobilky. Farebne zvýraznené dôležité informácie.
- Zreteľná motivácia: Pochvala, výber aktivít, práca s obľúbenými témami žiaka.

- Individualizovaný prístup: Vzdelávanie žiaka je prispôsobené jeho aktuálnej vývinovej úrovni a úrovni intelektových schopností, tempu učenia a špecifickým potrebám vyplývajúcim z PAS. Individualizovaný prístup sa premieta do úpravy obsahu a rozsahu učiva, ale aj do voľby vhodných vyučovacích metód, foriem práce a didaktických pomôcok. Dôležitou súčasťou je štruktúrovanie učiva, vizualizácia informácií, využívanie názorných pomôcok na hodine matematiky, ako aj poskytovanie jasných a zrozumiteľných inštrukcií a zjednodušených zadaní úloh.
- Potrebné je využívať silné stránky žiaka s PAS. Často má dobre rozvinuté vizuálne myslenie a zmysel pre detail, čo je potrebné využívať.
- Abstraktné pojmy je potrebné primerane vysvetliť a konkretizovať. Žiaci môžu mať ťažkosti s porozumením abstraktných alebo jazykovo zložitých zadaní a matematických pojmov. Preto je vhodné poskytovať primeranú formu zadania úloh.
- Dôležitá je jasná formulácia úlohy a jednoznačné otázky.
- Slovné úlohy sú pre žiakov najväčšou bariérou kvôli porozumeniu jazyku a abstrakcii, odporúča sa používať vizuálne schémy, zvýraznenie pojmov a kľúčových slov, postupovať od konkrétneho k abstraktnému.
- Odporúča sa upraviť text úlohy tak, aby neobsahoval nadbytočné informácie a odvádzajúce detaily, ktoré žiakovi bránia nájsť jadro slovnej úlohy.
- Odporúča sa používať vizuálne pomôcky, ako sú schémy, diagramy, tabuľky či pracovné listy a šablóny, ktoré deťom pomáhajú s pochopením krokov riešenia a pri organizácii práce.
- Metóda podporuje prehľadnosť, samostatnosť, sústredenie a znižuje neistotu.
- Matematické operácie nácvikovo spájať s konkrétnou činnosťou, prepojiť s realitou a reálnymi činnosťami.
- Dôležité je najprv si osvojiť algoritmus jednotlivých počtových operácií.
- Pri zložitých operáciách poskytnúť vizuálne algoritmy/vizuálnu kartu s postupnosťou krokov (napr. 1. vydeľ, 2. vynásob, 3. odčítaj, ...).
- Pri zložitejších úlohách je vhodné ich rozdeliť na menšie časti.
- Potrebná je vizualizácia, jasná štruktúra učiva a rozvoj funkčného myslenia.
- Dôležitý je nácvik činností tak, aby žiak chápal zmysel a vedel ich využiť v reálnych situáciách.

- Žiaci s PAS môžu mať diametrálne odlišné schopnosti v matematike, preto si vyžadujú individualizovaný prístup.
- Poskytnúť dostatok času na riešenie úloh a povzbudzovať používanie vizuálnych pomôcok na plánovanie a kontrolu krokov. Niektorí žiaci potrebujú viac opakovania, rôzne formy inštrukcií, aby správne pochopili zadanie úlohy.
- Pri písomných prácach poskytnúť predĺžený čas, ak je to potrebné, tak znížený rozsah, overiť si ústne porozumenie zadaniu.
- Niektorí žiaci môžu vynikať v oblastiach založených na logike, vzorcoch a rutinnej práci, vďaka vizuálnemu mysleniu a systematickému prístupu.
- Kľúčové je zamerať sa na vizuálne, štruktúrované a individuálne prispôsobené metódy, ktoré zodpovedajú špecifickým potrebám a schopnostiam jednotlivých žiakov a podporovať ich schopnosť organizácie, plánovania a samostatného riešenia zložitejších úloh.
- Využívajú sa motivačné systémy, ako žetóny/tokens, body, nálepky, možnosť výberu preferovanej aktivity po splnení úlohy a podobne.

3.2.1.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery samostatnosti a porozumenia žiaka, pričom dominuje individuálna práca alebo práca s podporou asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne riadené, s presne definovaným začiatkom, priebehom a koncom.

- Individuálna práca so žiakom.
- Práca a podpora s asistenciou.
- Individuálne tempo práce.
- Diferencované úlohy a príklady podľa vývinovej úrovne žiaka a úrovne porozumenia.
- Diferenciácia úloh podľa náročnosti, rozsahu a formy (vizuálne, auditívne, praktické úlohy).
- Krátke, jasne a zrozumiteľne zadefinované úlohy s jasným začiatkom a koncom.
- Prispôsobenie a diferenciácia miery podpory a nácviku v úlohách.

3.2.1.3 Úprava priestoru

Prostredie, v ktorom prebieha vyučovanie matematiky má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Žiaci často lepšie fungujú v prostredí, kde majú presne určené miesto, jasné hranice a minimum rušivých podnetov.

- Pracovné miesto žiaka je stále, nemenné, minimum rušivých podnetov, na okraji triedy alebo v časti s menším ruchom, ideálne vpredu, aby žiak s PAS nebol rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Lavica je prehľadne usporiadaná, nachádzajú sa na nej len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Pomôcky sú vizuálne označené (farby, symboly, popisy).
- V prípade potreby sa využíva paraván alebo vizuálna clona, ktorá pomáha znížiť rušivé vplyvy okolia.

Práca s kompenzačnými pomôckami

Kompenzačné pomôcky sú nevyhnutnou súčasťou výučby matematiky a informatiky u žiakov. Slúžia na podporu porozumenia, organizácie práce, plánovania a samostatnosti.

Vizuálne pomôcky

- obrázky, piktogramy, schémy;
- vizualizované postupy riešenia (algoritmy krok za krokom);
- tabuľky, diagramy, myšlienkové mapy.

Manipulačné pomôcky

- počítadlá, kocky, paličky, mince, reálne predmety;
- hmatové čísla a symboly.

Organizačné pomôcky

- pracovné listy s pevnou štruktúrou;
- šablóny na riešenie slovných úloh (čo viem – čo hľadám – ako budem postupovať);
- kontrolné zoznamy krokov.

Technické a digitálne pomôcky

- tablet, počítač; kalkulačka (na podporu výpočtu, nie ako náhrada).
- aplikácie na precvičovanie (interaktívne úlohy).

Časové pomôcky

- vizuálny časovač;
- presýpacie hodiny.

Komunikačné pomôcky:

- kartičky „neviem“, „potrebujem pomoc“, „hotovo“.

Pomôcky sa používajú systematicky a konzistentne, nie náhodne. Ich cieľom nie je uľahčiť úlohu, ale umožniť žiakovi porozumieť a úspešne pracovať.

3.2.1.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie v matematike má byť podporné, motivačné a zamerané na pokrok, nie na porovnávanie s výkonom rovesníkov.

- uprednostňuje sa slovné hodnotenie pred klasifikáciou;
- hodnotí sa:
 - miera porozumenia;
 - schopnosť aplikovať naučené postupy;
 - snaha, vytrvalosť a samostatnosť.
- porovnáva sa výkon žiaka so sebou samým, nie s triedou;
- poskytuje sa okamžitá spätná väzba počas práce (pochvala, povzbudenie);
- toleruje sa používanie kompenzačných pomôcok aj pri hodnotení.

Cieľom hodnotenia nie je výkon ako taký, ale funkčné zvládnutie matematických zručností využiteľných v reálnom živote.

3.2.2 Informatika

Zmysel pre systém a pravidlá často robí zo žiakov prirodzených programátorov. Mnohí žiaci vnímajú prácu s počítačom ako vysoko motivujúcu a menej stresujúcu.

Pri informatike je kľúčové využiť prirodzené nadanie žiaka pre systémovú prácu, jeho silné stránky, ako napríklad orientáciu na detail, systematické a technické myslenie, presnosť, vytrvalosť či schopnosť sústrediť sa na úlohu, a zároveň mu poskytnúť podporu v sociálnych aspektoch digitálneho sveta, ktoré môžu byť pre neho náročnejšie.

Žiaci majú často prirodzený záujem o technológie, počítače a logicky štruktúrované prostredie, čo je pre nich motivujúce. Práca v informatike poskytuje jasnú spätnú väzbu a pravidlá, ktoré znižujú neistotu a úzkosť, ktoré sú u žiakov s PAS časté.

Informatika môže podporovať nadobúdanie praktických zručností, sebavedomie a samostatnosť. Pre mnohých žiakov je digitálny svet predvídateľný, riadi sa jasnými pravidlami, čo im prináša pocit bezpečia a úspechu.

3.2.2.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií žiakov s PAS. Zohľadňuje sa úroveň reči, porozumenia a spôsobu komunikácie. Do úvahy sa berú aj špecifické záujmy žiaka, kde často patrí aj informatika.

- Dôležité je uplatňovať individualizovaný prístup, zadávať jasné a konkrétne inštrukcie, úlohy rozdeľovať na menšie časti a rešpektovať osobitné tempo žiaka. Jasná štruktúra úloh znamená presne určený začiatok, postup a ukončenie práce.
- Zmeny rozhraní, neznáme zariadenia alebo softvér môžu spôsobiť frustráciu a strach z neznámeho. Pomôcť môže používanie toho istého zariadenia na hodinách informatiky, príprava na zmeny, možnosť oboznámiť sa so zariadením vopred.
- Pravidlá používania bezpečného internetu a sociálnych sietí. Pomôcť môžu karty s pravidlami (písané, ilustrované, digitálne) – vytvorenie krátkeho, prehľadného zoznamu pravidiel s kresbami a obrázkami.
- Explicitné učenie pravidiel digitálnej komunikácie, čo je vhodné a nevhodné písať do chatu.
- Poskytnúť prezentácie vzorových úloh, použitie štruktúrovaných šablón.
- Rozpoznanie a riešenie online šikanovania môže byť pre žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP ťažké, pretože majú problém rozpoznať a interpretovať úmysly a emócie iných. Používanie obrázkov na rozlíšenie "správneho" a "nesprávneho" správania.
- Používanie krátkych, konkrétnych a vizuálne podporených sociálnych príbehov na vysvetlenie rizík zdieľania osobných údajov.

3.2.2.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery samostatnosti a porozumenia žiaka, pri čom dominuje individuálna práca alebo práca s podporou asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne riadené, s presne definovaným začiatkom, priebehom a koncom.

- Individuálna práca so žiakom.
- Práca a podpora s asistenciou.
- Individuálne tempo práce.
- Diferencované úlohy a ich náročnosť podľa vývinovej úrovne žiaka a úrovne jeho porozumenia.
- Krátke, jasne a zrozumiteľne zadefinované úlohy podľa úrovne žiaka v oblasti digitálnej gramotnosti.

3.2.2.3 Úprava priestoru

Prostredie, v ktorom prebieha vyučovanie informatiky, má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Žiaci často lepšie fungujú v prostredí, kde majú presne určené miesto, jasné hranice a minimum rušivých podnetov.

- Stabilné a predvídateľné pracovné miesto – žiak pracuje ideálne vždy pri tom istom počítači alebo na rovnakom tablete.
- Jasne vymedzený pracovný priestor – pracovný stôl bez nadbytočných predmetov, len nevyhnutné pomôcky.
- Minimalizácia rušivých vizuálnych a zvukových podnetov (hluk, pohyb spolužiakov, blikajúce obrazovky).
- Vizuálne označenie priestoru – miesto na sedenie, miesto pre zariadenie, miesto na odkladanie pomôcok.
- Možnosť oddeleného alebo tichého pracovného miesta pri zvýšenej senzorickej citlivosti.
- Vizualizácia priebehu hodiny informatiky (začiatok – práca – ukončenie – uloženie práce).
- Jasne označené miesto pre odkladanie slúchadiel, tabletov a príslušenstva.

Práca s kompenzačnými pomôckami

Kompenzačné pomôcky sú nevyhnutnou súčasťou výučby informatiky u žiakov. Slúžia na podporu porozumenia, organizácie práce, plánovania a samostatnosti.

- Vizuálne postupové karty (napr. krok 1 – zapni zariadenie, krok 2 – otvor program, krok 3 – pracuj, krok 4 – ulož, krok 5 – vypni).
- Piktogramy a obrázky na orientáciu v digitálnom prostredí (ikony, funkcie, tlačidlá).
- Štruktúrované pracovné listy a digitálne šablóny s jasným rozložením úloh.
- Vizualizované pravidlá bezpečného internetu a digitálneho správania (čo áno/čo nie).
- Infografiky a sociálne príbehy k témam: bezpečné správanie online, zdieľanie osobných údajov, online komunikácia.
- Obrázkové porovnania „správne/nesprávne“ správanie v digitálnom prostredí.
- Komunikačné karty alebo tabuľky na vyjadrenie potreby pomoci, prestávky alebo neporozumenia.
- Používanie slúchadiel na zníženie rušivých zvukov, ak je to potrebné.
- Časovače (vizuálne, digitálne) na reguláciu dĺžky práce a prechod medzi aktivitami.

3.2.2.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie v informatike u žiakov má byť podporné, motivačné a zamerané na pokrok, nie na porovnávanie s výkonom rovesníkov.

- slovné hodnotenie zamerané na proces učenia, snahu a dodržiavanie postupov, nie na rýchlosť alebo výkon;
- hodnotenie individuálneho pokroku žiaka vo vzťahu k jeho východiskovej úrovni;
- počas práce je dôležité poskytovať priebežnú a okamžitú spätnú väzbu (napr. pochvalu alebo potvrdenie správneho postupu), ktorá je jasná, konkrétna a zameraná na konkrétne správanie alebo výkon žiaka. Uprednostňuje sa konkrétna spätná väzba pred všeobecnou pochvalou, ktorá býva málo informatívna (napr. „dobré“, „šikovný“) a neposkytuje žiakovi jasnú informáciu o tom, čo vykonal správne;
- využívanie vizuálnej spätnej väzby (symboly, úsmevy, farebné označenie splnenej úlohy);
- možnosť využitia žetónového systému alebo inej motivačnej podpory;

- hodnotenie zvládnutia konkrétnych zručností (napr. zapnutie zariadenia, otvorenie programu, dodržanie pravidiel);
- obmedzenie porovnávania so spolužiakmi – dôraz na sebaopozorovanie a sebareguláciu;
- rešpektovanie zvýšenej úzkosti pri hodnotení – vyhýbanie sa verejnému hodnoteniu pred triedou.

PRACOVNÁ VERZIA

3.3 Vzdelávacia oblasť Človek a príroda

Vzhľadom na problémy v komunikácii, expresii a recepcii môžu mať žiaci problém formulovať otázky, či prezentovať a interpretovať svoje vedomosti. Je dôležité tieto deficity i silné stránky žiaka zohľadniť v IVP a na základe toho pristupovať aj k hodnoteniu žiaka a úrovni jeho vedomostí. Hodnotenie pritom nemá vychádzať z porovnania žiaka s PAS a žiaka s PAS s ĽMP so spolužiakmi, ale má byť hodnotený jeho vlastný progres, pri zohľadnení deficitov vyplývajúcich z autizmu alebo ďalších pervazívnych vývinových porúch.

Obsah a ciele VO sa zameriavajú na získavanie elementárnych prírodovedných a spoločenskovedných poznatkov. Cieľom je viesť žiakov k poznaniu sveta, prírody a spoločnosti na základe pozorovania zmien v spôsobe života rastlín, zvierat a ľudí.

Odporúča sa využívať silné stránky a záujmy žiaka. Niektorí žiaci s autizmom sú fascinovaní prírodou, vesmírom, evolúciou a životným prostredím. Často majú v týchto oblastiach nadpriemerné vedomosti, presahujúce vedomosti rovesníkov. Je dôležité budovať záujem o všetky komponenty cyklu Človek a príroda na základe silných stránok a existujúcich záujmov žiakov. Deficity a silné stránky žiaka je nutné zohľadniť v IVP.

Hodnotenie by malo vychádzať z vlastného progresu žiaka, nie z porovnávanie so spolužiakmi, a zohľadňovať deficity vyplývajúce z PAS. Výchovno-vzdelávací proces si vyžaduje mimoriadne individuálny prístup. Je nevyhnutné starostlivo zvážiť a prispôbiť výber metód, foriem, didaktických prostriedkov a pomôcok, ako aj formu motivácie a náročnosť úloh.

Dôležité je tiež vhodné členenie úloh na jednoduchšie kroky a primeraná miera poskytovanej pomoci. Cieľom je vytvoriť vhodné učebné prostredie s optimálnym množstvom stimulov pre každého žiaka.

3.3.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté úrovne v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a spôsobu komunikácie, ako aj v kognitívnej, sociálnej a motorickej oblasti.

Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, bezchybné učenie, rozčlenenie úloh na kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby.

- Každý abstraktný pojem (napr. kolobeh vody, fotosyntéza) mal by byť sprevádzaný vizuálnym modelom, obrázkami alebo animáciou, ktoré pomáhajú žiakovi lepšie pochopiť súvislosti a zapamätať si nové informácie.
- Pri pokusoch a experimentovaní používať písomné a obrázkové návody, ktoré obsahujú jednotlivé kroky postupu.
- Využívať špecifické záujmy žiaka k učeniu vo vzdelávacej oblasti Človek a príroda. Učiteľ môže tieto záujmy využiť ako motiváciu pri vysvetľovaní učiva a pri zadávaní úloh, čím podporí záujem žiaka o učenie.
- Pomáhajú štruktúrované informácie a vysvetlenie abstraktných pojmov, konkrétne a praktické príklady, motivácia založená na záujmoch. Učiteľ by mal zjednodušiť jazyk úloh a vysvetliť ťažko zrozumiteľné pojmy.
- Vizuálna podpora pre spracovanie učiva (napr. diagramy, infografiky, tabuľky či farebné mapy) uľahčuje pochopenie vzťahov medzi jednotlivými javmi a pojmami.
- Hmatateľné príklady z reálneho života. Učivo je vhodné prepájať s praktickými skúsenosťami žiaka. Napríklad pri vysvetľovaní vlastností materiálov môže žiak manipulovať s reálnymi predmetmi, pozorovať rast rastlín alebo skúmať prírodné materiály.
- Demonštrovať experimenty krok za krokom, jasne definovať cieľ, rozdeliť postup na kroky, dopredu vysvetliť bezpečnostné pravidlá, vizuálne znázorniť pracovný postup.
- Rozdelenie učiva na menšie, logicky nadväzujúce kroky. Zložité témy je vhodné rozdeliť na menšie časti. Žiakovi to umožňuje postupne si osvojovať poznatky prepájať ich.
- Prepojenie chemických pojmov s každodennými skúsenosťami alebo záujmami podporí ich chápanie a zapamätanie — napríklad využitie vizuálnych infografík, tabuliek, obrázkov.
- Dôležité je prispôbiť vyučovanie individuálnym schopnostiam a záujmom žiaka, pravidelne sledovať jeho pokrok a motivovať ho prostredníctvom aktivít, ktoré

ho zaujímajú a motivujú k samostatnému objavovaniu. Motivácia založená na záujmoch žiaka môže výrazne podporiť jeho zapojenie do učenia.

3.3.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery porozumenia, pozornosti, komunikačných schopností a samostatnosti žiaka. Uprednostňuje sa individuálna forma práce alebo práca s podporou pedagóga či asistenta. Skupinové aktivity sú jasne štruktúrované a vopred pripravené tak, aby minimalizovali senzorické, sociálne a kognitívne preťaženie.

- Individuálna práca so žiakom podľa IVP.
- Práca v dvojici s podporujúcim spolužiakom (jasne určené roly).
- Malé skupiny s presne stanovenými pravidlami a postupom práce.
- Diferencované úlohy podľa vývinovej úrovne, porozumenia a záujmu žiaka.
- Praktické a manipulačné činnosti namiesto rozsiahlej verbálnej práce.
- Možnosť výberu z úloh (napr. obrázok, model, jednoduchý zápis).
- Diferencovať úlohy tak, aby umožňovali rôzne tempo, náročnosť a rozsah úloh.
- Podpora a systematicky plánovaný a hodnotený prechod k samostatnosti.

3.3.3 Úprava priestoru

Vyučovacie prostredie má byť stabilné, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Minimalizujú sa rušivé podnety a zabezpečuje sa prehľadnosť pracovného priestoru.

- Stále pracovné miesto žiaka s PAS, v časti triedy s menším ruchom, ďalej od dverí, okna, ideálne vpredu, aby žiak nebol rušený pozorovaním spolužiakov a predmetov v triede.
- Prehľadne usporiadaná lavica – len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Jasne označené pracovné a manipulačné plochy (farby, symboly).
- Stabilné usporiadanie triedy bez častých zmien.
- Pri pokusoch a experimentoch jasne vyznačený pracovný priestor.
- Možnosť využitia relaxačného kútika, paravánu alebo vizuálnej clony pri zvýšenej potrebe sústredenia.
- Zabezpečenie bezpečného a pokojného prostredia pri práci s materiálmi, označené symbolmi.
- Komunikačné karty alebo tabuľky na vyjadrenie potreby pomoci, prestávky alebo neporozumenia.

- Používanie slúchadiel na zníženie rušivých zvukov, ak je to potrebné.
- Časovače (vizuálne, digitálne) na reguláciu dĺžky práce a prechod medzi aktivitami.

3.3.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie žiaka v oblasti Človek a príroda je orientované na individuálny pokrok, porozumenie základným súvislostiam a funkčné využitie poznatkov. Nezameriava sa na porovnávanie so spolužiakmi, ale na sledovanie vlastného vývinu žiaka.

- Slovné hodnotenie s dôrazom na snahu, aktivitu a zlepšenie.
- Priebežná a okamžitá pozitívna spätná väzba počas práce.
- Hodnotenie porozumenia základným pojmom a faktom, nie rozsahu učiva.
- Tolerancia ťažkostí pri verbálnej prezentácii vedomostí.
- Možnosť alternatívneho overovania poznatkov (obrázok, model, praktická ukážka).
- Zohľadnenie individuálnych cieľov stanovených v IVP.

3.4 Vzdelávacia oblasť Človek a spoločnosť

Zvládnutie tejto vzdelávacej oblasti je veľmi individuálne a závisí od špecifických intelektových a jazykových schopností každého žiaka. U niektorých žiakov môže byť pri skúšaní problematická interpretácia vlastných poznatkov.

Nesmierne dôležitý je individuálny prístup pri napĺňaní jednotlivých komponentov a špecifikácia všetkých problematických oblastí v IVP žiaka. Vhodné je vo veľkej miere využívať vizualizácie a digitálne technológie. Dôležité je tiež zamerať sa na jasné a dôležité fakty v obsahu jednotlivých komponentov.

Žiak s PAS bude zvládať jednotlivé komponenty podľa svojich schopností a vývinovej úrovne a tiež v závislosti od toho, či konkrétna problematika patrí do oblasti jeho záujmov. Niektorí žiaci môžu mať problémy s interpretáciou poznatkov pri skúšaní, je nutné to špecifikovať v IVP. Žiaci majú často ťažkosti s interpretáciou abstraktných pojmov.

Aj v tejto vzdelávacej oblasti je dôležité zamerať sa na jasné a podstatné fakty a prispôbovať učivo. Učivo je možné dopĺňať alebo redukovať podľa schopností, vývinovej úrovne a oblastí záujmu žiaka. Potrebné je vyberať témy, ktoré žiak zvládne a využije v bežnom živote.

3.4.1 Úprava metód

Metódy vyučovania sa prispôbujú individuálnym schopnostiam, tempu a spôsobu spracovania informácií u žiakov. Zohľadňujú sa rozdielne a často nerovnomerne rozvinuté schopnosti v jednotlivých vývinových oblastiach, najmä v oblasti porozumenia, reči a komunikácie, kognitívnych funkcií, sociálneho porozumenia.

Uplatňuje sa názornosť, vizualizácia, jasná štruktúra, postup od konkrétneho k abstraktnému, bezchybné učenie, rozčlenenie úloh na menšie kroky a poskytovanie okamžitej pozitívnej spätnej väzby.

- Pre žiakov môže byť náročné najmä pochopenie abstraktných spoločenských procesov. Preto je vhodné vysvetľovať učivo prostredníctvom konkrétnych príkladov z reálneho života, obrázkov, schém alebo krátkych príbehov.
- Zadávať konkrétne pokyny s odkazmi na zdroje (napr. „Prečítajte si učebnicu od strany 40 do 43“ namiesto „Prečítajte si doma to, čo sme dnes preberali“). Zadania by mali

byť stručné, jednoznačné a presne formulované, aby žiak vedel, čo má urobiť a kde má informácie hľadať.

- Odporúča sa zaznamenávať pokyny pre žiaka aj na tabuľu, pomáha mu to lepšie sa orientovať v priebehu práce.

Dejepisný komponent

- Nové pojmy z daného učiva, historické udalosti či historické osobnosti vysvetliť s vizuálnou podporou a zdôrazniť podstatu, napr. pomocou osnovy, súhrnnej tabuľky alebo použitím myšlienkového mapy s obrázkami. Takáto forma pomáha žiakovi lepšie pochopiť vzťahy medzi udalosťami a zapamätať si základné informácie.
- Kľúčové slová na kartičkách môžu pomôcť žiakovi pri učení. Kartičky so základnými pojmi, dátumami alebo menami osobností môžu slúžiť na opakovanie alebo triedenie informácií.
- Navigácia v čase, pochopenie postupnosti období a ich vzťahov môže byť pre žiaka náročné, a preto môže byť užitočným nástrojom časová os, ktorá prehľadne zobrazuje len najdôležitejšie informácie.

Geografický komponent

- Interaktívne a virtuálne mapy, ako sú Google Maps alebo iné programy na plánovanie trás, môžu podporiť vizuálne a praktické pochopenie priestorových vzťahov a orientácie v priestore.
- Podstatné je tiež začať s jednoduchšími mapami obsahujúcimi menej informácií, ktoré je neskôr možné rozširovať a dopĺňať ďalšími detailmi, čím sa znižuje riziko preťaženia a stresu.

Eticko-osobnostný komponent

- Žiaci môžu mať problém s rozpoznávaním a pomenovaním abstraktných emócií, vhodná je vizuálna podpora – obrázky emócií, situačné obrázky alebo komiksy, atď. .
- Zohľadňovať individuálny komunikačný štýl a úroveň sociálneho porozumenia žiaka.
- Žiaci majú ťažkosti s abstraktnými pojmami (dobro, spravodlivosť, svedomie, vina, empatia). Tieto pojmy je vhodné vysvetľovať prostredníctvom konkrétnych životných situácií a príkladov.

- Výroky často chápu doslovne. Irónia, metafora či význam „medzi riadkami“ im môže unikať, preto potrebujú konkrétne príklady zo života.
- Ťažšie rozpoznávajú a pomenúvajú vlastné aj cudzie emócie, morálne situácie vnímajú často čierno-bielo (správne/nesprávne). Otázky typu: „Čo si o tom myslíš?“ alebo „Ako by si sa zachoval?“ sú veľmi ťažké, lepšie fungujú výberové otázky, možnosti A/B, obrázky, karty.
- Pri komponente Etika žiaci potrebujú vizuálnu podporu (obrázky, schémy, komiksy, sociálne príbehy).

3.4.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa miery porozumenia, samostatnosti a komunikačných schopností žiaka. Uprednostňuje sa individuálna forma práce alebo práca s podporou pedagóga či asistenta. Skupinové aktivity sú krátke, jasne štruktúrované a s presne vymedzenými pravidlami.

- Individuálna práca so žiakom.
- Práca vo dvojici s podporujúcim spolužiakom.
- Malé skupiny s jasne určenými rolami a pravidlami.
- Diferencované úlohy podľa vývinovej úrovne, tempa a porozumenia žiaka.
- Diferencované úlohy podľa náročnosti a rozsahu.

3.4.3 Úprava priestoru

Vyučovacie prostredie má byť jasne štruktúrované, predvídateľné a vizuálne podporujúce porozumenie. Minimalizujú sa rušivé podnety a zabezpečuje sa stabilita prostredia.

- Stále pracovné miesto žiaka, ideálne v časti triedy s menším ruchom.
- Prehľadne usporiadaná lavica – len pomôcky potrebné k aktuálnej úlohe.
- Vizuálne označené pomôcky, pracovné plochy a odkladacie miesta, organizéry.
- Stabilné usporiadanie triedy bez častých zmien.
- V prípade potreby využitie paravánu alebo vizuálnej clony, možnosť práce v tichšom priestore pri náročnejších úlohách.

Používanie kompenzačných pomôcok

Kompenzačné pomôcky slúžia na podporu porozumenia, orientácie v učive a zníženie kognitívneho a emočného zaťaženia žiaka.

- Obrázky, piktogramy a fotografie k učivu, vizualizácia kľúčových pojmov.
- Časové osi, schémy, myšlienkové mapy.
- Karty s kľúčovými pojmami a základnými faktami.
- Jednoduché mapy, glóbusy, digitálne a interaktívne mapy.
- Sociálne príbehy, komiksy, obrázkové sekvencie (najmä v etike).
- Tabuľky, prehľadové listy a vizualizované osnovy.
- Digitálne technológie (prezentácie, krátke videá, aplikácie).

3.4.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie je orientované na individuálny pokrok, porozumenie a funkčné využitie poznatkov, nie na rozsah učiva alebo reprodukciu abstraktných informácií.

- Slovné hodnotenie s dôrazom na snahu, aktivitu a zlepšenie.
- Priebežná a okamžitá pozitívna spätná väzba počas práce.
- Hodnotenie porozumenia základným pojmom a faktom, nie rozsahu učiva.
- Tolerancia ťažkostí pri verbálnej prezentácii vedomostí.
- Možnosť alternatívneho overovania vedomostí (obrázok, model, praktická ukážka).
- Zohľadňovanie individuálnych cieľov stanovených v IVP.

3.5 Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce

Vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce netreba zabúdať na vysokú citlivosť na senzorické podnety niektorých žiakov s PAS, najmä pri prácach v dielni. Je potrebné primerane upraviť pracovné prostredie a podmienky, aby zvýšená zmyslová vnímavosť nebola prekážkou pre ďalšie vzdelávanie žiaka.

V niektorých prípadoch môže byť potrebná aj úprava pracovných nástrojov a prostriedkov. Štruktúrovanie a vizualizácia pomôže žiakom zorientovať sa v pracovnom priestore, v čase a v tom, kedy sa má daná úloha vykonávať. Uplatňujú sa stratégie motivácie, vizualizácie, štrukturalizácie, „prompty“, procesuálne schémy, reťazenie, tvarovanie a iné.

Zadávanie pracovnej úlohy žiakovi musí byť konkrétne, stručné a jednoznačne formulované. Pri zadávaní pracovných úloh sa postupuje od najjednoduchších k zložitejším. Ak žiak pri práci urobí chybu, minimalizujeme negatívne hodnotenie a využívame modelovanie správneho postupu. Podstatné nie je množstvo osvojeného učiva, ale to, do akej miery vie žiak osvojené učivo využívať v praktickom živote.

Všetky tri komponenty tejto vzdelávacej oblasti (Technika, Podnikavosť a iniciatívnosť, Kariérová výchova) sú pre žiakov zvládnuteľné, ale vyžadujú individualizáciu prístupu zohľadňujúcu diagnózu autizmu alebo ďalších pervazívnych vývinových porúch. Napriek potenciálnym silným stránkam môžu limity v sociálnej oblasti brániť úspešnej aplikácii zručností v živote (napr. pri spolupráci, pracovnom zaradení). Pri témach ako spolupráca, tvorivosť a vyjadrovanie názorov je nutné akceptovať špecifické správanie a začleniť výučbu sociálnych zručností. Žiaci môžu mať problémy so sebareflexiou, s prijímaním spätnej väzby a s jej pochopením, čo môže viesť k neprimeraným reakciám. Spätnú väzbu je potrebné podávať podporne a citlivo, zameriavať sa na silné stránky a podporovať sebareflexiu.

Žiaci môžu mať prehnané alebo podhodnotené predstavy o kariére, riadia sa okamžitými záujmami bez zváženia rizík (napr. finančné zabezpečenie). Konkrétne myslenie a problémy s flexibilitou/riešením problémov môžu ovplyvniť výber povolania a zvládanie neúspechov. Žiaci majú tiež deficit v expresívnej a receptívnej rovine reči, ako aj v sociálnej komunikácii. Ide teda o ťažkosti s interpretáciou alebo prezentáciou vedomostí aj napriek dobrej slovnej zásobe.

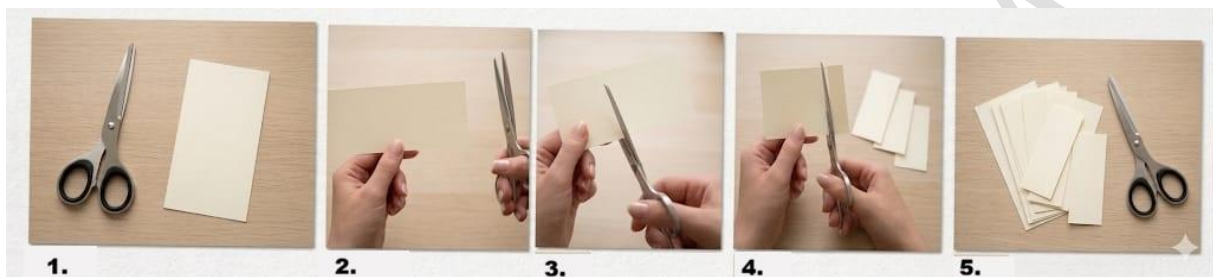
Spôsob prezentácie vedomostí (písomná, ústna, skupinová, individuálna) musí byť individuálne zohľadnený a vymedzený v podporných opatreniach. Počas prezentácie sa môžu objaviť špecifické prejavy správania (napr. minimálny očný kontakt, motorický nepokoj, monotónne a/alebo rýchle rozprávanie). Žiaci môžu mať nedostatky v iniciatíve a spolupráci. Je potrebné ich intenzívne motivovať, poskytovať pozitívnu spätnú väzbu a vysvetľovať význam spolupráce.

V oblasti Človek a svet práce sa u žiakov prejavujú špecifiká v oblasti prenosu naučených postupov do nových situácií, plánovania pracovných činností, sociálnej spolupráce a kariérového sebahodnotenia. Zároveň majú výrazný potenciál pre rozvoj pracovných zručností, samostatnosti a technických kompetencií pri zabezpečení primeranej štruktúry a podpory.

3.5.1 Úprava metód

- Jasne definovať cieľ, pravidlá a pokyny pri pracovnej činnosti.
- Rozdeliť pracovný proces na kroky a následne ich spájať do celku. Zložitejšie pracovné úlohy je vhodné rozdeliť na jednoduché a prehľadné kroky, ktoré žiak postupne vykonáva. Takýto postup pomáha žiakovi lepšie porozumieť pracovnej činnosti a zvládnuť ju systematicky.
- Použiť vizuálny pracovný postup (procesuálna schéma, obrázky, piktogramy, schémy, videomodeling).
- Stanoviť kontrolné body a poskytnúť žiakovi kontrolný zoznam pri pracovnej činnosti. Kontrolný zoznam pomáha žiakovi sledovať priebeh práce a uvedomiť si, ktoré kroky už splnil a ktoré ho ešte čakajú. Podporuje to jeho orientáciu v úlohe a rozvíja samostatnosť.
- Vytvoriť harmonogram práce a stanoviť časový rámec jednotlivých činností.
- Modelový príklad hotového výrobku. Ukážka výsledného výrobku alebo fotografie hotového produktu pomáha žiakovi predstaviť si očakávaný výsledok práce.
- Brať do úvahy senzorické špecifiká žiakov. Pri práci s rôznymi materiálmi môže žiak pociťovať nepríjemné zmyslové podnety (napr. dotyk, zvuk alebo vôňa materiálu). V takom prípade je vhodné ponúknuť alternatívny materiál alebo upraviť pracovné podmienky.

- Pri skupinovej práci a jej organizácii je dôležité presne stanoviť a definovať úlohy a pokyny, zodpovednosť a roly žiakov v skupine, časové trvanie úlohy a zdefinovať očakávaný výsledok. Týmto sa zabezpečí aktívna účasť žiaka v skupine a podporí jeho aktívne zapojenie do spolupráce.
- Žiaci s PAS často podceňujú svoje schopnosti alebo sa viažu na jednu nerealistickú predstavu povolania. Pri tvorbe kariérového portfólia je účinné mapovanie konkrétnych zručností žiaka, jeho silných stránok, záujmov a motivácie.

Obrázok 8 Procesuálna schéma – Strihanie papiera

Zdroj: Obrázok vytvorený pomocou AI Gemini, Nano Banana, 2026

3.5.2 Úprava foriem

Formy práce sa prispôsobujú individuálnym schopnostiam žiaka, jeho miere samostatnosti, úrovni plánovania, porozumenia a sociálnej spolupráce. Dominujú praktické, názorné a individuálne formy práce, ktoré umožňujú bezpečný nácvik pracovných činností.

- Individuálna práca so žiakom alebo práca s podporou asistenta.
- Diferencovať úlohy tak, aby umožňovali rôzne tempo, náročnosť a rozsah úloh.
- Diferencovaný prístup. Postupný prechod od vedenia k samostatnej práci, poskytovanie „promptov“.
- Opakovaný nácvik rovnakých pracovných postupov v rôznych situáciách (generalizácia).

3.5.3 Úprava priestoru

Pracovné prostredie musí byť bezpečné, prehľadné, senzoricky primerané a jasne štruktúrované. Úprava priestoru je kľúčová najmä pri práci v dielni alebo pri praktických činnostiach.

- Jasne vyhradené pracovné miesto žiaka.
- Vizuálne označené pracovné miesta na prácu, pomôcky, materiál (pracujem – odkladám).
- Stabilné usporiadanie pracovného priestoru bez častých zmien.
- Minimalizácia hluku, rušivých zvukov a vizuálneho chaosu.
- Bezpečné uloženie nástrojov a materiálov s vizuálnym označením.
- Možnosť úpravy osvetlenia, vzdialenosti a pracovnej polohy.

Používanie kompenzačných pomôcok

Kompenzačné pomôcky podporujú porozumenie pracovným postupom, orientáciu v čase a priestore a znižujú záťaž na exekutívne funkcie žiaka.

- Vizuálne pracovné postupy (krok za krokom), procesuálne schémy, obrázkové návody, piktogramy, videomodeling a krátke inštruktážne videá.
- Kontrolné zoznamy (čo mám urobiť, čo je hotové).
- Časové harmonogramy a vizualizované rozvrhy práce.
- Model hotového výrobku alebo jeho fotografie.
- Ergonomicky upravené pracovné nástroje.
- Alternatívne materiály pri senzorickej precitlivenosti.
- Slúchadlá proti hluku.

3.5.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie vo VO Človek a svet práce je orientované na funkčné zvládanie pracovných činností, mieru samostatnosti a prenos zručností do praktického života. Nehodnotí sa porovnaním so spolužiakmi, ale individuálny pokrok žiaka.

- Slovné hodnotenie so zameraním na proces a snahu.
- Okamžitá pozitívna spätná väzba počas práce.
- Minimalizovať kritiku a využívať modelovanie.
- Zohľadnenie senzorických, motorických, komunikačných a sociálnych ťažkostí.

- Hodnotenie funkčnosti výsledku, nie estetiky.
- Dokumentácia pokroku v IVP a pracovnom portfóliu žiaka.

3.6 Vzdelávacia oblasť Umenie a kultúra

VO Umenie a kultúra je zameraná na podporu osobného rozvoja, emocionálnej pohody a kreatívneho vyjadrenia žiakov. Ide o umelecko-výchovné vzdelávanie, ktoré umožňuje žiakom zažiť radosť z tvorby a umenia prostredníctvom rôznych multisenzorických aktivít, ktoré zohľadňujú ich zrakové, sluchové, motorické a mentálne schopnosti.

3.6.1 Výtvarná a hudobná výchova

Vo výtvarnej výchove sú nápomocné procesuálne schémy a postupy činnosti, vizualizácie, makety a vzorová práca, podľa ktorej môže žiak pracovať. Nie je vhodné používať abstraktné pojmy, ale presne pomenovať, čo má žiak urobiť. Dôležité je rešpektovanie senzorických citlivostí, keďže niektoré senzorické podnety (farby, textúry, zvuky, pachy) môžu žiakovi prekážať. Ak je to možné, odporúča sa prepájať umelecké aktivity so špeciálnymi záujmami žiaka. To zvýši jeho motiváciu a angažovanosť. Vyučovací predmet je pre žiakov zvládnuteľný pri vhodných podmienkach a podpore, avšak niektoré aktivity môžu byť náročné alebo spôsobovať diskomfort. Hypersenzitivita na pachy a materiály (plastelína, farby, uhlík, hlina) môže žiakom spôsobovať nepríjemné pocity (špinavé ruky, odmietanie dotyku).

Riešením je poznať žiaka a prispôsobiť výber materiálov, prípadne využiť pomoc asistenta či konzultovať s odborníkmi na senzorickú integráciu a behaviorálnu analýzu. Konkrétne myslenie žiakov môže brániť pochopeniu a akceptácii abstraktných umeleckých vyjadrení. Problémy môžu vznikať aj v skupinových aktivitách z dôvodu rozdielneho pracovného tempa žiakov s PAS.

Spev a hra na hudobný nástroj môžu byť pre žiakov problematické kvôli zvýšenej citlivosti na zvuky, ktorá vedie k diskomfortu alebo úzkosti pri hlasnej hudbe, skupinovom speve či hre na nástroj. Riešením môže byť individuálne nastavenie hlasitosti a postupná desenzibilizácia na hluk.

Problémy so sociálnou komunikáciou, flexibilitou, improvizáciou a potrebou predvídateľnosti môžu u žiakov viesť k ťažkostiam v skupinových hudobných aktivitách (spoločný spev, rytmické hry, improvizácia).

Vhodné je poskytnúť im jasnú štruktúru, vizuálne zobrazenie priebehu aktivity a konkrétne inštrukcie. Senzorické spracovanie zvukov môže u žiakov spôsobovať rôzne ťažkosti. Tieto zvukové podnety môžu viesť k preťaženiu, podráždenosti alebo nepokoju, čo môže ovplyvniť ich schopnosť sústrediť sa a účinne sa zapojiť do aktivít. Ťažkosti so sociálnymi interakciami pri spoločnom speve a hraní možno zmierniť prácou v malých skupinách.

3.6.1.1 Úprava metód

Pri výtvarných činnostiach je vhodné:

- Jasne definovať cieľ. Žiak by mal presne vedieť, čo je výsledkom práce a čo sa od neho očakáva.
- Ukázať modelový príklad alebo ukážku práce. Názorná ukážka pomáha žiakovi predstaviť si výsledok a poskytuje mu konkrétny vzor, podľa ktorého môže postupovať.
- Poskytnúť šablóny, procesuálne schémy, vodiace čiary. Takéto pomôcky uľahčujú organizáciu práce a pomáhajú žiakovi zvládnuť náročnejšie výtvarné úlohy.
- Vizuálne pomôcky umožňujú žiakovi lepšie porozumieť zadaniu a orientovať sa v jednotlivých krokoch práce.
- Zjednodušiť kompozíciu alebo rozsah výtvarnej úlohy.
- Rozdeliť postup na kroky. Postupné vykonávanie jednoduchých krokov pomáha žiakovi zvládnuť aj zložitejšie výtvarné činnosti.
- Stanoviť časový rámec. Jasné ohraničenie času pomáha žiakovi s PAS lepšie saorientovať v priebehu práce a predvídať. Je potrebné brať do úvahy individuálne tempo žiaka pri vykonávaní výtvarnej aktivity.

Pri analýze umeleckého diela je vhodné:

- Klásť konkrétne a jasne formulované otázky, zamerané na jednotlivé prvky diela.
- Rozdeliť pozorovanie na jednotlivé prvky (farby, tvary, postavy, predmety), umožňuje žiakovi lepšie pochopiť štruktúru umeleckého diela.
- Explicitne hovoriť o emóciách, priamy opis emócií pomáha žiakovi porozumieť emocionálnemu obsahu umeleckého diela.

- Vyhybať sa príliš abstraktným interpretáciám bez podpory, je vhodné ich vysvetliť pomocou konkrétnych príkladov alebo vizuálnej podpory.

Pri hudobných aktivitách je potrebné zohľadniť:

- Hlasitosť – hlasitosť by mala byť regulovaná tak, aby nevyvolávala senzorické preťaženie.
- Rytmus a tempo hudobných aktivít. Jednoduché a pravidelné rytmy sú pre žiakov zrozumiteľnejšie a ľahšie napodobniteľné.
- Blízkosť ostatných žiakov. Niektorým žiakom môže byť nepríjemná prílišná fyzická blízkosť alebo hluk v skupine.

Podpora môže zahŕňať:

- Možnosť regulácie hlasitosti, slúchadlá proti hluku, ktoré pomáhajú znížiť senzorickú záťaž.
- Senzorické prestávky. Krátke prestávky umožňujú žiakovi upokojiť sa a znovu sa sústrediť.
- Individuálnu účasť, nenútiť spievať pred spolužiakmi alebo vystupovať pred triedou, ak mu to spôsobuje stres.
- Jasné pravidlá, pokyny a úlohy v skupinových aktivitách, ktoré pomáhajú žiakovi orientovať sa v priebehu spoločnej činnosti.
- Štruktúrované hodiny s predvídateľnými aktivitami a vizuálnou podporou, jasné označenie začiatku a konca aktivity.

3.6.1.2 Úprava foriem (diferenciácia)

Formy práce sa prispôbujú individuálnym schopnostiam, tempu, senzorickým potrebám a miere sociálnej tolerancie žiaka. Prioritou je bezpečie, predvídateľnosť a pozitívna skúsenosť s umeleckou činnosťou.

- Individuálna práca alebo práca s podporou asistenta. Takáto forma umožňuje žiakovi pracovať vlastným tempom a s primeranou podporou.
- Paralelné činnosti (rovnaká téma, rôzna forma spracovania). Žiak môže pracovať na rovnakej téme ako spolužiaci, ale s prispôbenou formou alebo materiálom.
- Diferencované úlohy podľa úrovne žiaka (rovnaký cieľ, rôzna náročnosť).

- Pri skupinovej práci malé skupiny s jasne rozdelenými úlohami (kto kreslí, kto vyfarbuje, kto strihá) a presne určeným začiatkom a koncom.
- Možnosť pracovať samostatne aj počas skupinovej aktivity. Žiak sa môže zapojiť spôsobom, ktorý je pre neho komfortný.
- Rešpektovanie individuálneho tempa práce. Žiak by mal mať dostatok času na dokončenie úlohy bez časového tlaku.

3.6.1.3 Úprava priestoru (priestorové usporiadanie)

Prostredie má byť prehľadné, senzoricky primerané a vizuálne podporujúce orientáciu v činnosti.

- Stabilné pracovné miesto žiaka.
- Jasne vyznačené miesto na prácu a odkladanie pomôcok, organizéry, označené boxy s pomôckami. Pomôcky pripravené v poradí, v akom sa používajú.
- Oddelený priestor kvôli hlučnejším hudobným aktivitám alebo pre možnosť individuálnej práce, taktiež pre krátku reguláciu alebo oddych.

Používanie kompenzačných pomôcok

Kompenzačné pomôcky pomáhajú žiakovi porozumieť úlohe, orientovať sa v procese tvorby a znižujú mieru úzkosti.

Výtvarná výchova

- Procesuálne schémy krok za krokom, vizualizovaný postup, obrázkové návody.
- Šablóny, makety, vodiace čiary.
- Modelový príklad hotovej práce.
- Alternatívne materiály pre senzoricky citlivých žiakov (rukavice, štetce namiesto maľovania prstami pri technike maľovanie prstami).
- Obrázkové pravidlá skupinových výtvarných činností.

Hudobná výchova

- Vizualizovaný priebeh hodiny.
- Piktogramy rytmu, tempa, hlasitosti.
- Slúchadlá proti hluku alebo možnosť regulácie hlasitosti.
- Audio príklady hudobných aktivít.

- Obrázkové pravidlá skupinových hudobných činností.

3.6.1.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie je orientované na proces, zapojenie a individuálny pokrok, nie na estetický výkon alebo porovnávanie so spolužiakmi.

- Slovné hodnotenie zamerané na snahu, zapojenie a spoluprácu.
- Okamžitá pozitívna spätná väzba počas činnosti.
- Hodnotenie dodržiavania postupu a dokončenia úlohy.
- Akceptovanie individuálneho prejavu bez hodnotenia „správnosti“, oceňovanie aj čiastkových úspechov.
- Možnosť nehodnotiť verejne (bez prezentácie pred triedou).

3.7 Vzdelávacia oblasť Zdravie a pohyb

V rámci vzdelávacej oblasti Zdravie a pohyb je vhodné uplatňovať u žiakov stratégie vizualizácie, „prompty“, procesuálne schémy, postupnosť krokov. Odporúča sa umiestniť pomôcky potrebné na vykonanie pohybových aktivít v poradí, v ktorom po sebe nasledujú jednotlivé aktivity alebo ich zložky.

Vhodné je upraviť priestor takým spôsobom, aby vizuálne dostatočne informoval žiaka o procese pohybovej aktivity a zabezpečiť pre žiaka fyzický „prompt“ zozadu (učiteľ stojí za žiakom – tieňovanie), súčasne s verbálnym „promptom“, ak si nedokáže osvojiť aktivitu iba pomocou tieňovania alebo napodobňovania.

Odporúča sa použiť aj vonkajšie motivačné činitele, ako odmena, pochvala, žetónový systém. Okrem fyzických „promptov“ a napodobňovania je veľmi účinnou metódou pre žiakov videomodeling (ukážka aktivity na videu). Žiaci s PAS často potrebujú vedieť, kedy aktivita skončí. Odporúča sa tiež vysvetľovať pravidlá pohybovej hry vizuálne a veľmi konkrétne.

Pred vypracovaním IVP v oblasti Zdravie a pohyb je vhodné zmapovať vývinovú úroveň žiaka v nasledovných oblastiach: napodobňovanie, receptívna zložka reči, kooperácia, prijímanie frontálnych inštrukcií, úroveň spolupráce v skupine. Niektorí žiaci môžu mať výnimočné schopnosti a nadanie v športe, pohybe a tanci. Iní žiaci môžu mať znížené motorické zručnosti (hrubá/jemná motorika, koordinácia oko – ruka).

Narušené spracovanie proprioreceptívnych podnetov vedie k neistote, neobratnosti, problémom s plánovaním pohybov a slabému svalovému tonusu. Žiaci môžu mať strach z pohybu, byť pasívni alebo naopak nepokojní (vyhľadávajú podnety). Narušené spracovanie podnetov súvisiace s vnímaním tela v priestore môže spôsobiť strach z pohybu (najmä ak sa nohy nedotýkajú zeme). Stereotypné hojdanie alebo točenie môže byť prejavom hľadania týchto podnetov.

Medzi špecifické motorické problémy žiakov s PAS patrí neobratnosť a nekoordinované pohyby; ťažkosti s rovnováhou (napr. chôdza po čiare, státie na jednej nohe); slabý svalový tonus (hypotónia, vedúca k rýchlej únave) a ťažkosti s jemnou motorikou (napr. písanie, zapínanie gombíkov).

Žiaci môžu mať tiež problémy v senzomotorickej integrácii (spracovanie senzorických podnetov ovplyvňujúce motorické plánovanie), problémy s exekutívnymi funkciami (plánovanie motorických úloh), hypermobilitu a dyspraxiu (porucha motorického plánovania). Pri vyučovaní telesnej výchovy je potrebné zohľadniť nielen motorické schopnosti žiaka, ale aj ťažkosti vo výkonných funkciách a organizácii činností. Žiak môže mať problém zapamätať si a vykonať viacstupňové pohybové pokyny, najmä ak nasledujú rýchlo po sebe. Pri športových hrách je nutné zohľadniť sociálne zručnosti žiakov (spolupráca v tíme, prijímanie výhier/prehier, fair play, vnímanie športu ako zábavy, nie súťaženia).

Obrázok 9 Sociálny príbeh – zvládanie negatívnej emócie pri súťaž

Zdroj: Renáta Póčová, vlastné spracovanie

3.7.1 Úprava metód

Pri téme zdravej životosprávy je potrebné zvážiť senzorické problémy (napr. odmietanie jedál kvôli vôni/textúre). Nápomocná môže byť konzultácia s odborníkom na senzorickú integráciu a behaviorálnu analýzu.

- Neočakávané zmeny (napr. presun hodiny z dvora do telocvične kvôli dažďu a pod.) môžu spôsobiť stres. Pomáha vopred komunikovaný program, vizuálne rozvrhy s vyznačením zmien.
- Žiaci môžu mať problém s vykonávaním viackrokových pokynov (napr. zostava cvikov). Riešením je rozdelenie pohybov na malé kroky s vizuálnou podporou (piktogramy, obrázkové sekvencie).
- Abstraktné alebo nejasné pravidlá pohybových aktivít, športových hier sú pre žiakov ťažko interpretovateľné. Riešením sú zjednodušené vysvetlenia podložené vizuálnymi pomôckami a jasnými rámcami, pravidlá v bodoch a tabuľkách.
- Vytvorenie zóny na relaxáciu. Jasne oddelené miesto s mäkkými pomôckami (sedacie vaky, záťažové prikrývky) na upokojenie po aktivite a sebareguláciu.

Odporúčané postupy pri pohybových aktivitách:

- Rozdeľovať pohybové úlohy na malé, postupné kroky.
- Používať vizuálnu podporu (obrázkové sekvencie, piktogramy, ukážku pohybu).
- Uprednostniť modelovanie a praktickú ukážku pred slovnou inštrukciou.
- Poskytovať opakované a individuálne usmernenie.
- Zadávať pokyny po jednom kroku, nie v dlhých sekvenciách.

Tímové hry si vyžadujú:

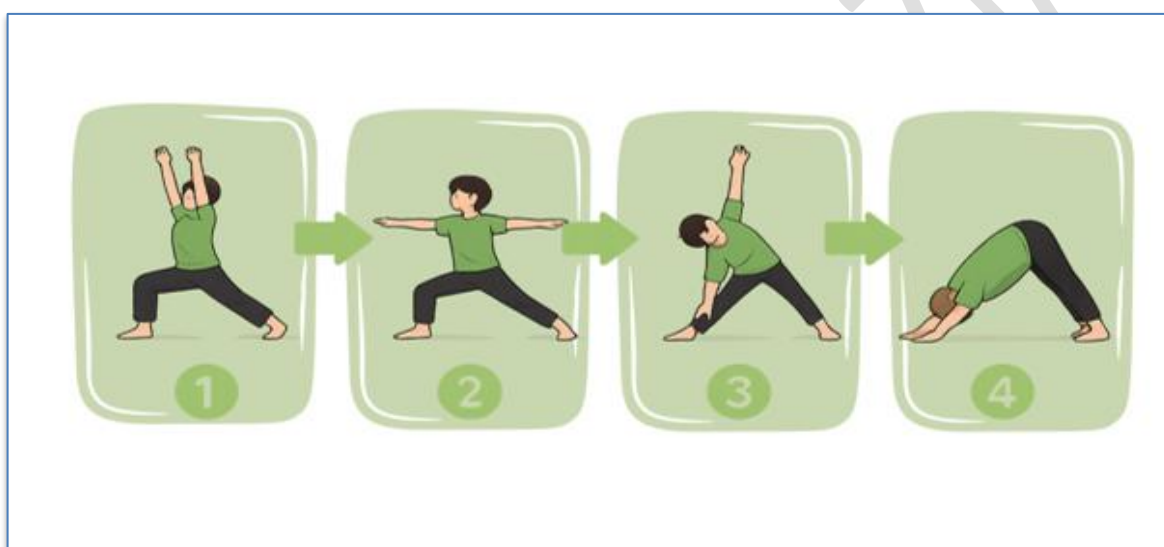
- rýchlu orientáciu v sociálnych situáciách;
- flexibilitu;
- koordináciu s ostatnými.

Odporúča sa:

- jasne vysvetliť pravidlá hry;
- rozdeliť roly podľa silných stránok žiaka;
- minimalizovať nepredvídateľné situácie;
- poskytovať priebežnú spätnú väzbu.

Telocvičňa môže byť pre žiaka zdrojom nepríjemných a intenzívnych podnetov:

- hluk;
- ozvena;
- telesná blízkosť;
- rýchle zmeny pohybu. **Podpora môže zahŕňať:**
- možnosť individuálneho priestoru, dodržiavať dostatočný osobný priestor;
- úpravu intenzity aktivity;
- vopred vysvetlený priebeh hodiny;
- alternatívne formy zapojenia.

Obrázok 10 Vizualizácia pohybov v cvičení, rozčlenených na kroky

Zdroj 4 Michaela Rumanková, vytvorené v Canve

Žiaci môžu mať zvýšenú citlivosť na situácie súťaženia. Ťažkosti sa môžu prejaviť v oblasti porozumenia pravidiel, zvládania prehry, regulácie emócií a flexibility správania. Súťažné situácie môžu vyvolávať úzkosť, frustráciu alebo neprimerané reakcie.

Súťaživosť – možné prejavy a ťažkosti:

- silná potreba vyhrať alebo naopak vyhýbanie sa súťaži;
- rigidné trvanie na pravidlách;
- ťažkosti s prijatím iného výsledku;
- emocionálne výbuchy pri zmene priebehu hry.

Prehra môže byť pre žiaka výrazne zaťažujúca. Je potrebné ju učiť ako sociálnu a emočnú zručnosť.

Odporúčané postupy:

- systematicky učiť tému víťazstva a prehry;
- využívať sociálne príbehy a komiksové scenáre;
- pomenovať emócie a vhodné reakcie;
- poskytnúť krátky regulačný čas po neúspechu;
- oceňovať snahu a priebeh, nielen výsledok.

3.7.2 Úprava foriem

Formy práce sa diferencujú podľa motorickej úrovne, miery porozumenia, schopnosti spolupráce a regulácie správania žiaka. Dôležitá je flexibilita, bezpečie a možnosť voľby.

- Individuálna práca so žiakom alebo podpora asistenciou. Umožňuje prispôbiť tempo, náročnosť a spôsob vysvetľovania pohybových úloh konkrétnemu žiakovi.
- Cvičenie v malej skupine s definovanými pravidlami a rolami. Ak má každý žiak určenú úlohu, je pre žiaka s PAS jednoduchšie pochopiť svoju rolu a zapojiť sa do spolupráce.
- Tolerancia odlišného tempa. Niektorí žiaci potrebujú viac času na pochopenie pokynu alebo na vykonanie pohybovej úlohy. Je preto vhodné umožniť žiakovi pracovať vlastným tempom bez nadmerného časového tlaku.
- Paralelné aktivity, žiaci vykonávajú rovnakú aktivitu rôznou formou, intenzitou alebo s rôznou úrovňou náročnosti.
- Diferencované úlohy podľa motorických schopností a vytrvalosti.
- Možnosť alternatívneho zapojenia (pozorovanie, pomoc, menej náročná verzia cviku).
- Krátke, časovo ohraničené aktivity s jasným začiatkom a koncom.
- Zníženie dôrazu na súťaživosť.

3.7.3 Úprava priestoru

Priestor pre pohybové aktivity musí byť bezpečný, predvídateľný a senzoricky primeraný.

Vizuálne usporiadanie pomáha žiakovi orientovať sa v priestore aj v priebehu aktivity.

- Jasne vyznačené zóny (cvičenie – čakanie – oddych).
- Vizuálne označené stanovišťa a dráhy (čiary, kužele, pásky, smery – šípky, stopy).
- Dostatočný osobný priestor medzi žiakmi.
- Stabilné usporiadanie telocvične (rovnaké rozmiestnenie pomôcok).
- Vytvorenie pokojovej/relaxačnej časti na oddych a sebareguláciu.

Používanie kompenzačných pomôcok

Kompenzačné pomôcky podporujú porozumenie pohybovým aktivitám, znižujú úzkosť a pomáhajú pri plánovaní a vykonávaní pohybu.

- Vizuálny rozvrh hodiny telesnej výchovy.
- Obrázkové sekvencie cvikov a pohybových zostáv.
- Piktogramy pravidiel hier a bezpečnosti.
- Časovače, presýpacie hodiny, vizualizácia trvania aktivity.
- Tablety a videomodeling pohybových aktivít.
- Podložky, mäkké a stabilizačné pomôcky (lopty, valce).
- Záťažové pomôcky na podporu propriocepcie (pod odborným dohľadom).
- Kartičky „začiatok – koniec“, „cvičím – oddychujem“.

3.7.4 Úprava hodnotenia

Hodnotenie v oblasti Zdravie a pohyb je zamerané na individuálny pokrok, zapojenie, snahu a reguláciu správania, nie na porovnanie výkonov medzi žiakmi.

- Slovné hodnotenie s dôrazom na snahu a aktivitu.
- Okamžitá pozitívna spätná väzba počas činnosti.
- Oceňovanie účasti, spolupráce a dodržiavania pravidiel.
- Hodnotenie zlepšenia oproti vlastnému východiskovému stavu.
- Obmedzenie verejného porovnávania výkonov.
- Využitie žetónového systému alebo motivačných odmien pri cvičení.

4. Spolupráca a podpora

Špecifické osobitosti žiakov s PAS a žiakov s PAS s ĽMP významne ovplyvňujú priebeh výchovno-vzdelávacieho procesu. Z tohto dôvodu je účinná podpora žiaka založená na systematickej a koordinovanej spolupráci všetkých zúčastnených osôb.

Dôležitú úlohu zohráva najmä spolupráca medzi učiteľmi, odbornými zamestnancami školy, rodičmi (zákonnými zástupcami) a ďalšími odborníkmi, ktorí sa podieľajú na podpore žiaka. Táto spolupráca by mala byť založená na otvorenej komunikácii, vzájomnom rešpekte a zdieľaní informácií o potrebách, schopnostiach a pokroku žiaka. Spoločným cieľom všetkých partnerov je vytvárať také podmienky, ktoré podporujú optimálny rozvoj osobnosti žiaka, jeho vzdelávanie, sociálne začlenenie a celkovú kvalitu života.

4.1 Spolupráca s ďalšími odborníkmi

Poruchy autistického spektra sú charakterizované narušením v sociálnej interakcii a komunikácii, výskytom repetitívnych vzorcov správania a ťažkosťami v senzorickej oblasti. Práve z tohto dôvodu sa odporúča, aby učiteľ spolupracoval s odborníkmi v oblasti správania, komunikácie a senzorickej integrácie. Proces inklúzie je založený na veľmi úzkej spolupráci rodičov, školy a odborníkov. Zosúladenie jednotlivých krokov je náročná úloha, ktorú by mal koordinovať odborný zamestnanec školského podporného tímu.

Ak v škole pôsobí školský podporný tím, dôležitá je spolupráca so školským psychológom, špeciálnym pedagógom aj asistentom učiteľa. Môžu poskytnúť ďalšie diagnostické informácie, navrhnúť špecifické stratégie, pomôcť pri implementácii IVP a podporných opatreniach.

Špeciálnopedagogická diagnostika je kľúčovým krokom pred vypracovaním IVP pre žiaka a pomáha:

- identifikovať konkrétne prejavy poruchy autistického spektra;
- zistiť úroveň kognitívnych schopností, reči, motoriky, vnímania, imitácie a sociálneho správania;
- odhaliť špecifické potreby v oblasti učenia.

Na základe diagnostiky je možné nastaviť ciele IVP, ktoré sú primerané schopnostiam a možnostiam žiaka a zvoliť vhodné metódy a formy výučby (napr. vizuálna podpora,

štruktúrované učenie), čím zabezpečíme primeranú mieru podpory. Špeciálnopedagogická diagnostika nie je jednorazová, ide o proces.

Priebežné hodnotenie umožňuje sledovať, ako žiak napreduje, prispôbovať IVP podľa aktuálnych potrieb a zabezpečiť, aby podpora zostávala efektívna a relevantná. Nástroje špeciálnopedagogickej diagnostiky, ktoré môže špeciálny pedagóg a učiteľ použiť, sú pozorovanie a rozhovor s rodičmi a so žiakom. Z používaných testov špeciálnopedagogickej diagnostiky je možné využiť napríklad Psychoedukačný profil alebo Edukačno-hodnotiaci profil žiaka.

Efektivitu vzdelávania žiakov v škole podporuje:

- Primerané informovanie a vzdelávanie spolužiakov o poruchách autistického spektra, o tom, ako môžu so žiakom citlivo a efektívne komunikovať, ako mu porozumieť a ako ho podporiť v každodenných školských situáciách. Takýto prístup prispieva k budovaniu inkluzívneho prostredia v triede a môže znižovať riziko sociálnej izolácie alebo šikanovania.
- Odborná podpora pedagogických zamestnancov, napríklad formou supervízie alebo koučingu. Učitelia tak získavajú priestor na zdieľanie skúseností, konzultovanie náročných situácií a hľadanie vhodných postupov pri práci so žiakmi s PAS.
- Zapájanie žiakov s PAS do mimoškolských aktivít a záujmových krúžkov, najmä takých, ktoré zodpovedajú ich záujmom a silným stránkam. Je potrebné zabezpečiť primeranú mieru podpory, napríklad formou asistencie, individuálneho usmernenia alebo úpravy aktivít. Dôležité je tiež prispôbiť prostredie a priebeh činností tak, aby boli pre žiaka zrozumiteľné, predvídateľné a primerané. Takéto podmienky umožňujú žiakovi zapojiť sa do aktivít podľa jeho možností, podporujú jeho zručnosti, sociálne skúsenosti a prispievajú k rozvoju záujmov a sebavedomia.
- Využívanie moderných technológií a digitálnych nástrojov, ktoré môžu pomáhať pri plánovaní činnosti, komunikácii, vizuálnej podpore, organizácii úloh alebo regulácii senzorického zaťaženia.
- Systematická spolupráca školy s rodičmi alebo zákonnými zástupcami žiaka s PAS. Jasne nastavené pravidlá komunikácie a jednotný prístup k riešeniu každodenných situácií pomáhajú zabezpečiť kontinuitu podpory a podporujú prenášanie naučených zručností aj do širšieho sociálneho prostredia.

Podpora žiaka s PAS je realizovaná v spolupráci týchto partnerov:

- triedny učiteľ;
- vyučujúci jednotlivých predmetov;
- pedagogický asistent;
- školský špeciálny pedagóg;
- školský psychológ;
- výchovný poradca;
- vedenie školy;
- rodičia/zákonní zástupcovia;
- zariadenie poradenstva a prevencie (ZPP): Centrum poradenstva a prevencie (CPP) alebo Špecializované centrum poradenstva a prevencie (ŠCPP);
- v prípade potreby externí odborníci (logopéd, liečebný pedagóg, terapeut, psychológ, špeciálny pedagóg);
- základná škola pre žiakov so zdravotným znevýhodnením formou supervízie pre inú základnú školu.

Dôležité je:

- spolupráca pri vypracovaní a hodnotení IVP;
- koordinácia stratégií;
- jednotný prístup k pravidlám a očakávaniam;
- spoločné plánovanie podpory.

Koordinátorom starostlivosti o žiaka s PAS je spravidla:

- koordinátor školského podporného tímu – ide o špecializovanú kariérovú pozíciu pedagóga alebo odborného zamestnanca, ktorý:
 - koordinuje procesy podpory žiaka,
 - riadi spoluprácu tímu a externých odborníkov,
 - zabezpečuje implementáciu inkluzívnych opatrení.

Ak škola nemá školský podporný tím:

- triedny učiteľ;
- školský špeciálny pedagóg;
- výchovný poradca;

Koordinátor:

- zabezpečuje prepojenie medzi školou, rodinou a odborníkmi;
- dohliada na realizáciu podporných opatrení;
- zvoláva tímové stretnutia;
- vyhodnocuje účinnosť podpory;
- iniciuje úpravy IVP a podporných opatrení.

Pedagogický asistent

Pedagogický asistent je významným prvkom podporných opatrení pre žiaka s PAS. Jeho úlohou je podporovať žiaka v prístupe k učeniu, porozumeniu pokynom, organizácii práce, sociálnych situáciách a regulácii správania tak, aby sa mohol čo najviac zapájať do výchovno-vzdelávacieho procesu. Asistent pracuje vždy pod metodickým vedením učiteľa a školského podporného tímu. Medzi učiteľom a pedagogickým asistentom by mala byť operatívna komunikácia. Pedagogický asistent nepreberá úlohu učiteľa, ale vytvára most medzi požiadavkami vyučovania a individuálnymi potrebami žiaka.

Pedagogický asistent pomáha žiakovi tým, že:

- zvyšuje samostatnosť žiaka;
- znižuje bariéry v učení a v zapájaní sa do činností;
- podporuje porozumenie a komunikáciu žiaka, využíva vizuálne opory a piktogramy;
- pomáha so štruktúrou a organizáciou práce;
- podporuje sociálne začlenenie žiaka v triede;
- pomáha predchádzať preťaženiu a krízovým reakciám;
- dopĺňa a zjednodušuje pokyny učiteľa;
- parafrázuje zadania do zrozumiteľnej podoby;
- overuje porozumenie úlohy;
- pomáha žiakovi formulovať odpoveď;
- podporuje používanie AAK (ak je zavedená);
- pomáha žiakovi požiadať o pomoc vhodným spôsobom;
- usmerňuje pozornosť na podstatné časti úlohy;
- pomáha so začatím práce (rozbeh aktivity);

- poskytuje primeranú mieru nápovery, postupne nápovery znižuje (podpora samostatnosti);
- pomáha s tempom práce;
- pomáha organizovať pracovné pomôcky;
- pracuje s vizuálnym harmonogramom;
- upozorňuje na zmenu aktivity;
- pomáha s prechodmi medzi činnosťami;
- pripomína dokončenie úloh;
- pomáha s orientáciou v čase;
- sleduje signály preťaženia, pomáha presunúť sa do pokojnej zóny;
- pomáha použiť dohodnuté regulačné stratégie;
- usmerňuje správanie podľa vizuálnych pravidiel;
- pripomína sociálne pravidlá situácie;
- pomáha predchádzať konfliktom, podporuje návrat k činnosti po rozptýlení;
- podporuje zapojenie do skupinovej práce;
- podporuje nácvik sociálnych zručností.

Frekvencia spolupráce a stretnutí s odborníkmi:

- učiteľ a pedagogický asistent (operatívna komunikácia)
 - denne;
 - krátke zdieľanie pozorovaní potrieb, pokroku a ťažkostí;
 - návrhy na úpravu podpory v nasledujúcich aktivitách.
- školský podporný tím
 - podľa potreby, minimálne 1× mesačne až 1× za štvrtrok;
 - hodnotenie pokroku, metód a opatrení, pomôcok, správania, senzorickej regulácie, hodnotenie podporných opatrení;
 - návrhy na úpravu podpory, úpravy metód a stratégií, pomôcok, hodnotenia.
- spolupráca s poradenským zariadením
 - podľa odporúčaní zariadenia;
 - spravidla 1 až 2-krát ročne, pri zmene potrieb aj častejšie.

4.2 Spolupráca s rodinou

Úspešná podpora žiaka s PAS si vyžaduje úzku spoluprácu medzi školou a rodinou. Rodičia sú kľúčovými partnermi, ktorí poskytujú cenné informácie o potrebách a silných stránkach dieťaťa. Spolupráca s rodinou zabezpečuje komplexnú podporu a prenos naučených zručností do domáceho, rodinného a praktického života žiaka.

Efektívna spolupráca s rodinou pomáha:

- lepšie porozumieť individuálnym potrebám žiaka;
- zosúladiť výchovné a vzdelávacie prístupy školy a rodiny;
- posilniť motiváciu a istotu žiaka;
- zabezpečiť kontinuitu rozvoja zručností v rôznych prostrediach.

Každý odborník, ako aj učiteľ, ktorý chce spolupracovať s rodinou žiaka, by si mal v úvode zodpovedať na niekoľko otázok:

- Čo motivuje rodiča?
- Aké ťažkosti má aktuálne rodina, čo by im mohlo brániť v spolupráci?
- Poskytla škola priestor rodičom na zapojenie sa do plánovania vzdelávania svojho dieťaťa?

Tieto, ako aj iné otázky, pomôžu lepšie pochopiť potreby a možnosti rodiny, budovať vzájomnú dôveru a prizvať rodičov do spoločného plánovania vzdelávania a podpory rozvoja ich dieťaťa.

Spolupráca prebieha:

- priebežne podľa potreby;
- minimálne 2× ročne formálne stretnutie; zdieľanie pokroku, nastavenie stratégií.

Zoznam literatúry

- Bittmannová, L., et al. (2019). *Speciálne-pedagogické minimum pro učitele*. Pasparta.
- Castañeda, C., Fröhlich, N., & Waigand, M. (2023). *Modelování v alternativní a augmentativní komunikaci*. Pasparta Publishing.
- Čadilová, V. (2010). *Sebeobslužné a praktické dovednosti*. Pasparta.
- Čadilová, V., & Žampachová, Z. (2008). *Strukturované učení*. Portál.
- Gašparových, K., Kántorová, J., Peťovská, Z., Šedibová, A., Štrpková, A., & Šuranová, D. (2012). *Vidieť znamená vedieť: Katalóg didaktických pomôcok* (katalóg procesuálnych schém, katalóg komunikačných kariet, katalóg režimových kariet). Autistické centrum Andreas.
- Gelányiová, E., & Michalovičová, T. (n.d.). *Aladárov Aspergerov syndróm*. Infra Slovakia. <https://www.infraslovakia.sk/product/z-nasho-vydavatelstva/na-stiahnutie/aladarov-aspergerov-syndrom-/2002>
- Häussler, A., Tuckermann, A., & Lausmann, E. (2014). *Strukturované učení v praxi*. Pasparta.
- Kunová, A., Foster Skálová, P., & Šarounová, J. (2021). *Jak si porozumět, domluvit se a společně si hrát*. Pasparta.
- Mátlová, I., & Straussová, R. (2015). *Obrázkový slovník sociálních situací*. Pasparta.
- Ostatníková, D., Babinská, K., Buntová, D., Belica, I., Celušáková, H., Čelárová, D., Gažová, E., Gromošová, K., Gronová, K., Hapčová, M., Hnilicová, S., Janšáková, K., Keményová, P., Kopčíková, M., Kubranská, M., Mikurčíková, L., Repiská, G., Szapuová, Ž., Šoltýsová, M., Šuba, J., Trellová, I., & Turáková, E. (2022). *Autizmus od A po S* (1. vyd.). Ikar.
- Pešek, R. (2017). *Co často zajímá rodiče a učitele dětí s Aspergerovým syndromem*. Pasparta.
- Roštárová, I., & Straussová, R. (2012). *Sebeobsluha u dětí s poruchou autistického spektra*. Pasparta.
- Thorová, K. (2016). *Poruchy autistického spektra*. Portál.
- Specialnepomocky.sk. (n.d.). *SymWriter – stiahnutie*. <https://www.specialnepomocky.sk/download-symwriter/>

Prílohy

Zoznam príloha

Príloha 1 Kontrolný zoznam – Podpora žiaka s PAS a žiaka s PAS s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia v základnej škole

Príloha 2 Pozorovací zoznam – Senzorické spracovanie podnetov žiaka s PAS a žiaka s PAS a ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

PRACOVNÁ VERZIA

Príloha 1

Kontrolný zoznam – Podpora žiaka s PAS a žiaka s PAS s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia v základnej škole

Kontrolný zoznam – Podpora žiaka s PAS a žiaka s PAS s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia v základnej škole					
Meno žiaka: Diagnóza: Trieda: Vyplnil: Dátum:					
Oblasť	Konkrétne adaptácia	Používam	Plánujem	Nepotrebné	Príklady implementácie
Štruktúra a rutina	Vizuálny rozvrh dňa (obrázkové karty, časovač)	☐	☐	☐	Zavesiť na lavicu, signalizovať zmeny vopred.
	Predvídateľné prechody medzi aktivitami (upozornenia 5 min. pred)	☐	☐	☐	Použiť zvonček alebo vizuálny signál na zníženie úzkosti.
	Štruktúrované úlohy (rozdelené na malé kroky)	☐	☐	☐	"Krok 1: Otvor knihu; Krok 2: Prečítaj odsek."
Senzorická podpora	Tichá zóna v triede (slúchadlá proti hluku, mäkké osvetlenie)	☐	☐	☐	Pre senzoricky citlivých žiakov – vyhnúť sa preťaženiu.
	Senzorické pomôcky (stresové loptičky, záťažové vesty, tulivaky)	☐	☐	☐	Na reguláciu emócií počas vyučovacieho procesu a prestávok.
	Minimalizácia senzorických spúšťačov (napr. žiadne silné pachy alebo blikajúce svetlá)	☐	☐	☐	Upraviť prostredie podľa individuálnych potrieb.

Oblasť	Konkrétna adaptácia	Používam	Plánujem	Nepotrebné	Príklady implementácie
Komunikácia a sociálna interakcia	Vizuálne pomôcky pre komunikáciu (PECS/VOKS karty, obrázky)	☐	☐	☐	Pre neverbálnych žiakov – podporovať AAK.
	Sociálne príbehy (krátke scenáre na učenie sociálnych zručností)	☐	☐	☐	"Ako sa zapojiť do skupiny" – čítať pred aktivitou.
	Buddy system (pár s empatickým spolužiakom)	☐	☐	☐	Na podporu interakcie, bez nútenia.
	Vizuálne pravidlá správania	☐	☐	☐	Obrázkové pravidlá v triede
Výučba a hodnotenie	Multisenzorické metódy (obrázky, videá, manipulácie)	☐	☐	☐	Namiesto len verbálnych vysvetlení.
	Extra čas na spracovanie informácií (+50 % na úlohy)	☐	☐	☐	Pre pomalšie tempo – bez tlaku.
	Alternatívne hodnotenie (ústne, vizuálne projekty namiesto písomných)	☐	☐	☐	Zohľadniť silné stránky, napr. detailné kresby.
Emocionálna a behaviorálna podpora	Pozitívne posilňovanie (odmeny za úspechy, token economy)	☐	☐	☐	Hviezdičky za dokončené úlohy.
	Stratégie na zvládanie meltdownov (pokojný priestor, hlboký dych)	☐	☐	☐	Trénovať vopred, identifikovať spúšťače.
	Individuálne ciele v IVP (napr. "Zvládnuť 1 interakciu denne")	☐	☐	☐	SMART ciele s pravidelným sledovaním.
	Krátke prestávky	☐	☐	☐	Prestávka po splnení úlohy/sérii úloh
Kompenzačné pomôcky	Procesuálne schémy	☐	☐	☐	Vizualizovaný pracovný postup činnosti
	Modelový príklad	☐	☐	☐	Hotový výrobok, ukážkový pracovný list

Príloha 2

Kontrolný zoznam – Senzorické spracovanie podnetov žiaka s PAS a žiaka s PAS a ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

Kontrolný zoznam – Senzorické spracovanie podnetov žiaka s PAS a žiaka s PAS a ľahkým stupňom mentálneho postihnutia				
Meno žiaka: Diagnóza: Trieda: Vyplnil: Dátum:				
Oblasť	Konkrétny prejav	Vyskytuje sa	Nevyskytuje sa	Príklady implementácie
Sluchové podnety	Precitlivosť na hluk (hluk triedy, zvonček, zvukové predmety)	☐	☐	Slúchadlá proti hluku, tichá zóna
	Silná reakcia na hluk (plač, krik, únik)	☐	☐	Tichý priestor, slúchadlá
	Zakrývanie uší, únik z priestoru	☐	☐	Možnosť odísť do pokojného priestoru
	Vyhľadávanie zvukov (bzučanie, klepanie, rýchle alebo rytmické stláčanie pera)	☐	☐	Povolené stimulačné zvuky na upokojenie
Zrakové podnety	Citlivosť na silné svetlo, blikanie.	☐	☐	Tlmené osvetlenie, závesy
	Rozptyľovanie vizuálnymi podnetmi	☐	☐	Minimalizácia dekorácií
	Fixácia pohľadom na pohybujúce sa predmety	☐	☐	Jednoduché pracovné prostredie

Oblasť	Konkrétny prejav	Vyskytuje sa	Nevyskytuje sa	Príklady implementácie
Hmatové podnety	Odmietanie dotyku alebo telesnej blízkosti	☐	☐	Rešpektovanie osobného priestoru
	Neznášanlivosť textúr, materiálov (oblečenie, povrch pomôcok)	☐	☐	Alternatívne materiály
	Vyhľadávanie dotyku, tlaku	☐	☐	Záťažová deka, tlakové pomôcky
Čuchové podnety	Citlivosť na pachy (jedlo, čistiace prostriedky, hygienické potreby, deodoranty)	☐	☐	Vetranie, eliminácia pachov
	Odmietanie miest/činnosti kvôli pachom	☐	☐	Úprava prostredia
Chuťové podnety	Selektívne stravovanie	☐	☐	Postupná tolerancia, rešpektovanie
	Odmietanie jedla pre textúru/vôňu	☐	☐	Bez nátlaku, rešpektovanie, spolupráca s rodinou a odborníkmi
Vestibulárne podnety (pohyb)	Strach z pohybu, neistota	☐	☐	Stabilné polohy, opora
	Vyhľadávanie točenia, hojdania	☐	☐	Alternatívne aktivity
Proprioceptívne podnety	Neobratnosť, slabý svalový tonus	☐	☐	Krátke pohybové prestávky
	Slabé vnímanie vlastného tela	☐	☐	Polohovanie

Oblasť	Konkrétny prejav	Vyskytuje sa	Nevyskytuje sa	Príklady implementácie
Senzorické preťaženie	Rýchla únava, zahltenie	☐	☐	Skrátenie činností
	Náhle zmeny správania	☐	☐	Upokojenie, hľadanie a odstránenie príčiny
	Emočné výbuchy, únikové správanie	☐	☐	Preventívne prestávky, predchádzanie preťaženiu, rešpektovanie, citlivosti na zmyslové podnety
	Nepozornosť, strata pozornosti	☐	☐	Prestávky, zmena činnosti
Podporné stratégie	Tichá zóna / relaxačné miesto	☐	☐	Vak, paraván, tlmené svetlo
	Senzorické pomôcky dostupné počas hodiny	☐	☐	Pop It, Fidget Spinner, antistresová loptička, stláčacie kocky, žuvacie násadky, masážne podložky na sedenie.
	Vizuálny rozvrh hodiny	☐	☐	Piktogramy, karty, schémy, režim dňa
	Možnosť senzorickej prestávky	☐	☐	Oddych, stimulácia senzorickými pomôckami, Snoezelen

Výchova a vzdelávanie žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami alebo žiakov s autizmom alebo s ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

Autorky:

PaedDr. Renáta Póčova

PaedDr. Michaela Rumanková

Podakovanie:

Mgr. Eva Turáková

Mgr. Ivana Trellová, PhD., BCBA

Recenzent:

PaedDr. Mária Veselovská

Jazyková korektúra:

PhDr. Miroslava Čerešníková, PhD.

Vydal: NIVAM

Vydanie: prvé

Formát: elektronický

Rok vydania: 2026

ISBN: 978-80-565-1719-2

EAN: 9788056517192

